

АКТУАЛИЗИРАН ДОКУМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ОБЩИНСКИ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РАЗГРАД 2014-2020 г.

м. ноември 2018 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ВЪВЕДЕНИЕ	9
II. АКТУАЛИЗИРАН АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РАЗГРАД	10
1. Обща характеристика	10
1.1. Местоположение и граници	10
1.2. Селищна структура	11
1.3. Климат, почви, води и полезни изкопаеми	12
1.4. Защитени територии и зелени площи в населените места	13
2. Икономика	14
2.1. Обща икономическа характеристика на страната и област Разград	14
2.2. Обща икономическа характеристика в община Разград	17
2.3. Структура на стопанските единици	20
2.4. Основни икономически отрасли	21
3. Развитие на социалната сфера и човешките ресурси	32
3.1. Демографско развитие	32
3.2. Работна сила и трудова заетост на населението	37
3.3. Образование	39
3.4. Здравеопазване	44
3.5. Социални услуги	46
3.6. Култура	50
3.7. Спорт и отдих	53
4. Техническа инфраструктура, свързаност и достъпност на територията на община Разград	54
4.1. Инфраструктура	54
4.2. Комуникации	58
4.3. Енергийни системи	58
4.4. Топлофикация	60
4.5. Газификация	60
4.6. Водоснабдяване и канализация	60
4.7. Мрежи и системи за отпадни води	62
4.8. Пречистване на отпадните води	63
5. Състояние на околната среда и рискове	63
5.1. Въздух	63
5.2. Води	65
5.3. Отпадъци	66
5.4. Почви и нарушени терени	68
5.5. Защитени територии и биоразнообразие	70
5.6. Шум	71
6. Административен капацитет	72
7. SWOT-анализ	75
7.1. Обща характеристика	75
7.2. Местна икономика	77
7.3. Техническа инфраструктура	81
7.4. Социално-демографска характеристика	84
7.5. Околна среда	88
7.6. Административен капацитет	91
7.7. Интегрален анализ	93
III. АКТУАЛИЗИРАНА ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА	98

IV. АКТУАЛИЗИРАНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ПЛАНА.....	100
1. Подход за разработването на системата от индикатори.....	100
2. Източници на информация.....	101
3. Видове индикатори	101
V. АКТУАЛИЗИРАНА ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ОБЩИНСКИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ	105
1. Актуализирана програма за реализация на ОПР Разград.....	105
2. Информация и публичност.....	106
3. Организация на изпълнението и контрол	107

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

АЗ	Агенция по заетостта
БС	Базова стойност
ВЕИ	Възобновяеми енергийни източници
ДБТ	Дирекция „Бюро по труда“
ЕЗФРСР	Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕСИФ	Европейски структурни и инвестиционни фондове
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФМДР	Европейския фонд за морско дело и рибарство
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗРР	Закона за регионалното развитие
ЗТ	Защитени територии
ИАОС	Изпълнителна агенция „Околна среда“
ИПГВР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
ИСАК	Интегрираната система за администриране и контрол
КЗ	Координационно звено
КФ	Кохезионен фонд
ИСУН	Информационна система за управление и наблюдение на средствата от Структурните инструменти на Европейския съюз
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МО	Междинна оценка
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МСП	Малки и средни предприятия
Н/П	Неприложимо
НЕМ	Национална екологична мрежа
НИРД	Научноизследователска и развойна дейност
НКПР	Национална концепция за пространствено развитие
НПО	Неправителствени организации
НПРР	Национална програма за регионално развитие
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
НЦЗИ	Национален център по здравна информация
ОДЗ	Областна дирекция „Земеделие“
ОП	Оперативна/и програма/и
ОПАК	Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007-2013 г.
ОПДУ	Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020 г.
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда“ 2007-2013; 2014-2020 г.
ОСР	Областна стратегия за развитие

*Актуализиран документ за изпълнение на Общински план за развитие на Община Разград
2014-2020 г.*

ОПИК	Оперативна програма „Иновации и конкурентноспособност“ 2014-2020 г.
ОПНОИР	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020 г.
ОПР	Общински план за развитие
ОПРКБИ	Оперативна програма „Развитие на конкурентноспособността на българската икономика“ 2007-2013 г.
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007-2013 г./ „Региони в растеж“ 2014-2020 г.
ОПРЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013 г.; 2014-2020 г.
ОУ	Основно училище
ОУП	Общ/и устройствен/и план/ове
ППЗРР	Правилник за прилагане на закона за регионално развитие
ПРСР	Програма за развитие на селските райони 2007-2013 г.; 2014-2020 г.
ПСОВ	Пречиствателна станция за отпадъчни води
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
ПЧП	Публично-частно партньорство
РБ	Република България
РГ	Работна група
РЗИ	Регионална здравна инспекция
РПР	Регионален план за развитие
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
СГО	Структури на гражданското общество
СУ	Средно училище
СЦР	Северен централен район
ТБО	Твърди битови отпадъци
ЦБ	Централен бюджет
ФтЕЦ	Фотоволтаични електроцентрали

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Таблица 1. Разстояния в километри до някои български и европейски градове	10
Таблица 2. Основни данни за община Разград и съседни общини-областни центрове към 31. декември.....	10
Таблица 3. Административно-териториална структура на общината за 2017 г.	11
Таблица 4. Разпределение на територията на общината по видове площи в дка	11
Таблица 5. БВП и БДС по производствен метод на национално ниво в текущи цени (млн. лв.).....	14
Таблица 6. Основни икономически показатели за предприятията за страната	15
Таблица 7. БВП и БДС в област Разград в периода 2012-2015 г.	16
Таблица 8. Основни икономически показатели за предприятията за област Разград.....	17
Таблица 9. Предприятия (без финансовите) в община Разград по икономически дейности .	18
Таблица 10. Нетни приходи от продажби от предприятията (без финансовите) в община Разград по икономически дейности	19
Таблица 11. Разходи за придобиване на ДМА по икономически дейности	20
Таблица 12. Структура на стопанските единици в община Разград	21
Таблица 13. Използвана земеделска площ по видове култури	22
Таблица 14. Брой животновъдни обекти и животни на територията на община Разград.....	23
Таблица 15. Разпределение на общинския горски фонд по видове	23
Таблица 16. Разпределение на предвидените и изведените възобновителни и отгледни сечи	24
Таблица 17. Извършени залесявания и почвоподготовка	27
Таблица 18. Разпределение на ползването на дървесина по направления	28
Таблица 19. Произведена продукция от нефинансовите предприятия в община Разград.....	29
Таблица 20. Нетни приходи по икономически сектори	30
Таблица 21. Търговски вериги в гр. Разград.....	31
Таблица 22. Средства за подслон в община Разград 2012-2016 г.	32
Таблица 23. Основни демографски характеристики за страната и област Разград.....	32
Таблица 24. Население по населени места в община Разград за 2013-2017 г.....	33
Таблица 25. Естествен прираст на населението на община Разград 2013-2017 г.....	34
Таблица 26. Заселени, изселени и механичен прираст (брой)	35
Таблица 27. Население на община Разград към 31.12. по пол.....	35
Таблица 28. Население под, в и над трудоспособна възраст в община Разград и в област Разград.....	37
Таблица 29. Равнище на безработица в общините на област Разград	38
Таблица 30. Коефициент на безработица в община Разград, България, СЦР и общини - областни центрове в СРЦ в %.....	39
Таблица 31. Профил на свободната работна ръка по възраст и образование	39
Таблица 32. Учебни институции в община Разград в периода 2013-2017 г.....	41
Таблица 33. Преподаватели в община Разград в периода 2013-2017 г.....	41
Таблица 34. Учащи в община Разград в периода 2013-2017 г.	42
Таблица 35. Показатели за детските градини в община Разград в периода 2013-2017 г.....	43
Таблица 36. Лечебни и здравни заведения за периода 2012-2016 г.	44
Таблица 37. Медицински персонал в община Разград за периода 2012-2016 г.....	45
Таблица 38. Социални услуги, предоставяни в специализирани институции в община Разград.....	46
Таблица 39. Социални услуги, предоставяни в общността в община Разград	47
Таблица 40. Социални услуги, предоставяни в общността – резидентен тип в община Разград по брой и места / капацитет в периода 2013-2017 г.....	48
Таблица 41. Значими културни събития и изяви в общината.....	52

Таблица 42. Структура на спортната дейност в общината.....	53
Таблица 43.Разстояния от гр. Разград до общинските центрове на съседните общини	57
Таблица 44. Изградени и подменени водопроводи и сградни водопроводни отклонения /км./	61
Таблица 45. Брой и вид услуги, извършени в периода 2013-2017 г.	73
Таблица 46. Обобщена информация за изпълнявани проекти от Община Разград през периода 2014-2018 г.	73
Таблица 47. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху развитието на община Разград...	76
Таблица 48. Външни фактори, оказващи влияние върху развитието на община Разград	76
Таблица 49. Вътрешни фактори за развитието на местната икономика	78
Таблица 50. Външни фактори за развитие на местната икономика	79
Таблица 51. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху развитието на техническата инфраструктура на община Разград	81
Таблица 52. Външни фактори, оказващи влияние върху развитието на техническата инфраструктура на община Разград	82
Таблица 53. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху социално-демографското развитие на община Разград.....	84
Таблица 54. Външни фактори, оказващи влияние върху социално-демографското развитие на община Разград.....	85
Таблица 55. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху състоянието на околната среда на община Разград.....	88
Таблица 56. Външни фактори, оказващи влияние върху състоянието на околната среда на община Разград.....	89
Таблица 57. Вътрешни фактори за състоянието на административния капацитет	91
Таблица 58. Външни фактори за състоянието на административния капацитет.....	92
Таблица 59. Комплексни външни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград.....	94
Таблица 60. Външни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград	95
Таблица 61. Вътрешни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград ..	96
Таблица 62. Актуализирана индикативна финансова таблица на ОПР Разград 2014-2020 г.	99
Таблица 63. Актуализирана матрица на индикаторите за въздействие	102
Таблица 64. Актуализирана матрица на индикаторите за резултат	102

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ

Фигура 1. Разпределение на площта на община Разград по видове територии.....	12
Фигура 2. Нетни приходи по икономически отрасли през 2016 г. в община Разград.....	30
Фигура 3. Динамика на населението в община Разград 2013 - 2017 г.	34
Фигура 4. Полово-възрастова структура на населението на Община Разград към 31.12.2017 г.	36
Фигура 5. Възрастова структура на населението (%)	36
Фигура 6. Средногодишно население по местоживееене	37
Фигура 7. Динамика на равнището на безработица в община Разград за 2013-2017	38
Фигура 8. Схема на републиканските и общински пътища в община Разград.....	56
Фигура 9. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху развитието на община Разград	76
Фигура 10. Външни фактори, оказващи влияние върху развитието на община Разград.....	76
Фигура 11. Влияние на вътрешните фактори за развитието на икономиката в община Разград	78
Фигура 12. Влияние на външните фактори за развитието на икономиката	80
Фигура 13. Влияние на вътрешните фактори за развитието на техническата инфраструктура на община Разград.....	82
Фигура 14. Влияние на външните фактори за развитието на техническата инфраструктура в община Разград.....	82
Фигура 15. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху социално-демографското развитие на община Разград.....	85
Фигура 16. Външни фактори, оказващи влиянието върху социално-демографското развитие на община Разград.....	86
Фигура 17. Вътрешни фактори за състоянието на околната среда	89
Фигура 18. Външни фактори за състоянието на околната среда.....	89
Фигура 19. Влияние на вътрешните фактори за подобряване на административния капацитет	92
Фигура 20. Влияние на външните фактори за подобряване на административния капацитет	92
Фигура 21. Външни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград	95
Фигура 22. Вътрешни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград....	96
Фигура 23. SWOT–матрица на влиянието на факторите за развитие на община Разград	97

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият Актуализиран документ за изпълнение на Общински план за развитие 2014-2020 г. на Община Разград е изготвен съгласно препоръките на Междинната оценка, извършена по средата на програмния период, съгласно разпоредбите на ППЗРР, и включва:

- 1/ Актуализиран социално-икономически анализ на общината;
- 2/ Актуализирани индикатори за наблюдение и оценка на плана – отстранени нерелевантните и неизмерими индикатори и заложи базови, междинни и целеви стойности на индикаторите, по които да може да се следи и отчита изпълнението на ОПР;
- 3/ Актуализирана индикативна финансова таблица на база изпълнението до момента и реалните перспективи за привличане на финансов ресурс от Община Разград до 2020 г.

Актуализираният документ за изпълнение на Общински план за развитие 2014-2020 г. на Община Разград не отменя Плана, а само го коригира и допълва. В структурно отношение актуализацията следва заетата последователност в ОПР, като включва само актуализираните части на Плана и по този начин го допълва.

Актуализацията е извършена на база на надеждни статистически, фактологически и финансови данни от официални източници на информация и от собствено проучване.

II. АКТУАЛИЗИРАН АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА РАЗГРАД

1. Обща характеристика

1.1. Местоположение и граници

Община Разград се намира в централната част на Североизточна България в източната част на Дунавската хълмиста равнина. Средната надморска височина е 250-270 м. Разград е естествен кръстопът на важни пътни артерии, свързващи Централна Европа с Черноморието и Азия. През административния център на общината минават първокласният път Русе - Варна и железопътна линия, която е важна връзка между пристанището на река Дунав в гр. Русе и черноморското пристанище в гр. Варна. Общинският център гр. Разград е разположен по протежение на река Бели Лом и по северния склон на Разградските височини. Географското разположение в съчетание с благоприятните природни и климатични условия обуславят ролята на Разград като административен и културен център от древността до днес. За това свидетелстват откритите в околностите на града праисторически селища и тракийски могили. В покрайнините на града се намират останките на античния римски град Абритус, основан през I век пр.н.е.

Таблица 1. Разстояния в километри до някои български и европейски градове

Русе	В. Търново	Варна	Бургас	Пловдив	София
64	107	136	230	322	348
Букурещ	Иstanbul	Атина	Берлин	Москва	Лондон
181	548	1 188	1 952	2 099	2 838

Община Разград граничи с общините Кубрат, Завет, Исперих, Самуил, Лозница, Попово, Цар Калоян и Ветово. Спрямо съседните общини Община Разград заема първо място по население, а по територия е на второ място след Община Попово.

Разград е на трето място по територия спрямо съседните общини – областни центрове. Най-голяма е община Търговище, а най-малка община Русе. По население Разград е на четвърто място – 47 267 средногодишно население през 2017 г. Най-голяма по население е община Русе – 161 326 души. Гъстотата на населението в община Разград е по-висока от средните равнища за страната, за Северен централен район и за областта.

Таблица 2. Основни данни за община Разград и съседни общини-областни центрове към 31. декември

Район, Област, Община	Територия кв. км	Средногодишно население брой		Гъстота на населението	
		2014 г.	2017 г.	2014 г.	2017 г.
България	111 001.9	7 223 937	7 075 947	65,1	63,7
Северен централен	14 974.0	830 675	800 220	55,5	53,4
Област Разград	2 639.7	119 821	114 558	45,4	43,4
Община Разград	598.4	49 169	47 267	82,2	79,0

Район, Област, Община	Територия кв. км	Средногодишно население брой		Гъстота на населението	
		2014 г.	2017 г.	2014 г.	2017 г.
Община Русе	469.2	164 702	161 326	351,0	343,8
Община Силистра	515.8	49 073	46 743	95,1	90,6
Община Търговище	688.6	55 839	54 292	81,1	78,8
Община Шумен	652.2	91 691	88 422	140,6	135,6

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

1.2. Селищна структура

Община Разград е център на едноименна област и се състои от 22 населени места - град Разград и 21 села.

Таблица 3. Административно-териториална структура на общината за 2017 г.

Територия кв. км			Населени места брой			Градове брой			Села Брой		
Област Разград	Община Разград	%	Област Разград	Община Разград	%	Област Разград	Община Разград	%	Област Разград	Община Разград	%
2639.7	598.4	22.67	103	22	21.36	6	1	16.67	97	21	21.65

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Общата площ на общината е 652 360 дка, което е около 23% от територията на област Разград и около 4% от територията на Северен централен район. (Виж Таблицы 3, 4 и Фиг. 1). Земеделските територии заемат общо 456 769 дка (71% от площта на общината при средно за страната 57,4%).

Таблица 4. Разпределение на територията на общината по видове площи в дка

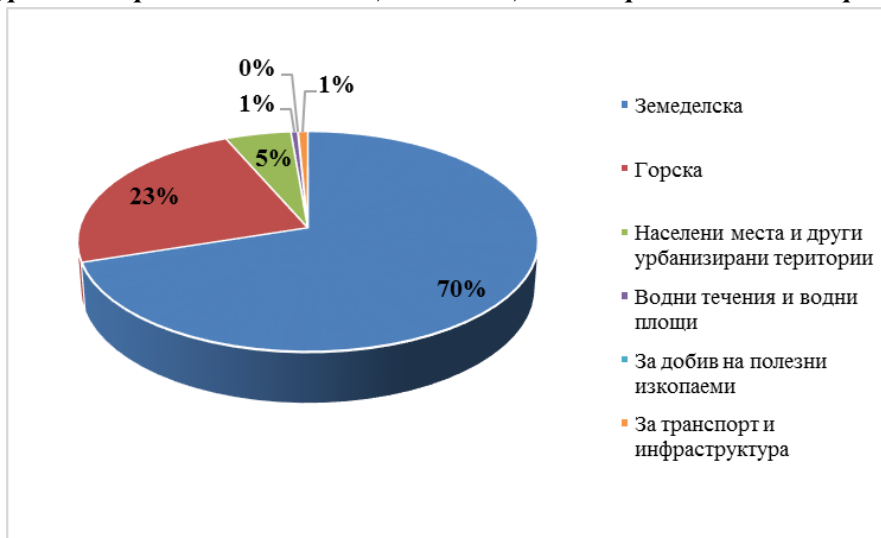
Общо площ				652 360
Площи по вид в дка	земеделска	общо		456 769
		в т.ч. обработваема площ	общо	363 036
			в т.ч. поливна площ	0
	горска			152 930
	населени места и други урбанизирани територии			33 925
	водни течения и водни площи			3 522
	за добив на полезни изкопаеми			235
	за транспорт и инфраструктура			4 978

Източник: НСИ, Баланс на територията на Република България към 31.12.2011 г.

Потенциалите на земеделските земи на община Разград следва да бъдат оценявани като предпоставка за очертаващите се приоритети в нейното развитие. Един от тях е свързан

с формирането на модерен аграрен сектор. Обработваемата земя в земеделските територии е с обща площ 363 036 дка. Горските територии заемат 152 930 дка, от които 117 280 дка са общински (20 % от територията на общината при средно за страната 33,5%). Населените места и другите урбанизирани територии заемат 33 925 дка площ (% , колкото е средното равнище за страната). Водните течения и водни площи са с относителен дял 1% (колкото е средното за страната), с площ 3 522 дка. Териториите за транспорт и инфраструктура са 4 978 дка. Най-малка площ заемат териториите за добив на полезни изкопаеми и депа за отпадъци, които са с площ 235 дка.

Фигура 1. Разпределение на площта на община Разград по видове територии

Източник: Национален статистически институт, 2011 г.

1.3. Климат, почви, води и полезни изкопаеми

Районът на община Разград попада в умерено-континенталната европейска климатична област, характеризираща се със студена зима (абсолютна минимална температура -26.8°C) и сухо, топло лято (абсолютна максимална температура $+39.5^{\circ}\text{C}$). Средната годишна температурна амплитуда е около 26°C и е една от най-големите за страната. Крайдунавската тераса е открита за североизточните ветрове и е без средиземноморско влияние. Това е причина за горещите лета и студените зими. Есента и пролетта са краткотрайни.

Община Разград попада в Източна Дунавскоравнинна и Хълмистопредбалканска провинция. Характеризира се с богато разнообразие на типовете почви, което обуславя развитието на земеделието в района. Почвено-климатическата характеристика на общината създава възможност за отглеждането на всички култури на умерения климат. Всички земни повърхности са покрити от почвен слой до един метър. Почвите са предимно черноземни, като в местата около речните тераси са алувиално-ливадни със завишено съдържание на хумус, а във високите части - сиви горски почви.

Главен водосбор на атмосферните води и повърхностния отток е река Бели Лом. Терасата ѝ е естествен колектор на грунтови води и предоставя възможности за изграждане на малки водохранилища за промишлено водоснабдяване. Добруджанските притоци на р. Дунав заемат най-горната североизточна част на България. Те водят началото си от

обширните равнини на високите полета и слизат в речните суходолия. За тях е характерно наличие на повърхностен отток само в горното течение, след което се загубват в лъсовите образувания на Добруджа и следващите ги суходолия, като не формират повърхностен приток към р. Дунав. На територията на общината такива реки с минимален до нулев средногодишен отток са река Без име, протичаща от с. Стражец до с. Киченица; река Чаирлек, която води началото си от с. Ясеновец, протича покрай с. Черковна и се влива в р. Царацар при с. Свещари, община Исперих; и река Топчийска – от с. Топчии до с. Каменово, община Кубрат. За последните две реки само горните течения са на територията на община Разград.

Установени са находища на глина за производство на строителни керамични изделия - тухли, цигли и керемиди, разположени на юг-югозапад от Разград, както и находища на варовици, подходящи за трошен камък и пътни настилки. В близост до Разград се намира и голямо находище на каолин, което е източник на суровина за силикатната промишленост и определя потенциалните възможности за възраждане на този отрасъл в региона.

Географските и климатични условия в района определят благоприятните възможности за развитието на селското стопанство, което е предпоставка за развитие на хранително-вкусовата промишленост.

Местното културно-историческо наследство е потенциал за развитие на туризма – един нетрадиционен за Лудогорието отрасъл. Възможностите за това се определят от близостта на археологичен резерват „Сборяново“ и ловния резерват „Воден“, останките на античния град „Абритус“, потенциалът за превръщане на местността „Пчелина“ в зона за отдих, спорт и туризъм, както и от наличните исторически, етнографски, културни и природонаучни музеи в общината.

1.4. Защитени територии и зелени площи в населените места

На територията на община Разград са разположени следните природни забележителности и защитени местности:

Природна забележителност „Топчийско дере“

Местоположение: село Топчии, село Побит камък, община Разград и село Каменово, община Кубрат.

Площ: 72.0 ха, горски и поземлен фонд.

Природна забележителност „Големият Юг“

Местоположение: град Разград, община Разград, област Разград

Площ: 627.698 дка, горски фонд. Стопанисва се от Държавно горско стопанство „Разград“.

Защитена местност „Находище на пролетно ботурче“

Местоположение: с. Осенец, община Разград, област Разград.

Площ: 613.043 дка, горски и поземлен фонд. Стопанисва се от Държавно горско стопанство „Разград“.

Местност „Пчелина“ – Природен парк с местно значение

Местоположение: землище на гр. Разград и с. Благоево, община Разград, област Разград.

Площ: 120 000 дка, горски и поземлен фонд. Стопанисва се от Община Разград, Държавно горско стопанство „Разград“, частна собственост.

Територията на Община Разград попада в границите на две защитени зони по директивата за птиците и в три защитени зони по директивата за местообитанията. Предмет на опазване са 55 вида птици, 18 вида бозайници, 7 вида земноводни и влечуги, 7 вида риби, 13 вида безгръбначни и два растителни вида. На територията на общината има три вековни дървета.

Зелени площи в населените места

Зелените площи на територията на град Разград заемат 1.9% от общата площ на общинския център. Те са разположени на площ от 1768 дка. Най-голямото зелено петно е Северният градски парк. Вторият по големина е „Младежки парк“. Според начина на поддържане се разделят на:

- Зелени площи с представително поддържане с обща площ 83 дка (Градска градина до часовниковата кула, зелени площи около Общински културен център, Художествена галерия „Проф. Илия Петров“, площад "Момина чешма", градина пред х-л "Централ" и др.).
- Зелени площи с интензивно поддържане с площ над 400 дка (зелени площи по ул. "Свети Климент", бул. "Априлско въстание", ул. "Княз Борис", Северен градски парк в южната си част и др.).
- Зелени площи с екстензивно поддържане – над 600 дка (Северен градски парк в северна част, междублокови пространства и улици в квартал „Абритус“, озеленени терени в жк. „Орел“ и др.).

2. Икономика

2.1. Обща икономическа характеристика на страната и област Разград

В периода 2012-2016 г. се наблюдава икономически растеж в страната с повишаване на БВП от 82 040 млн. лв. на 94 130 млн. лв. или ръст с 14,7% по текущи цени. Ръст се отбелязва и в показателя брутна добавена стойност - от 70 989 млн. лв. на 81 218 млн. лв., ръст с 14,4%. По икономически дейности най-голям ръст бележи дейността „Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения“ с 38,3%, пред „Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство“ с 28%, „Индустрия (с изкл. на строителството)“ с 21% и „Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности“ с 20,9%. Спад се наблюдава при две дейности: „Строителство“ с 23,2% и „Операции с недвижими имоти“ с 4,9%.

Таблица 5. БВП и БДС по производствен метод на национално ниво в текущи цени (млн. лв.)

Показатели	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Брутна добавена стойност в т.ч.	70 989	70 771	72 610	76 546	81 218
Селско, горско и рибно стопанство	3 741	3 776	3 819	3 664	3 817
Индустрия (с изкл. на строителството)	16 370	16 088	16 484	18 013	19 813
Строителство	4 140	3 431	3 221	3 322	3 179
Търговия, транспорт, хотелиерство и ресторантьорство	14 040	15 030	15 486	16 884	17 970

Показатели	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	3 629	3 987	4 035	4 053	5 018
Финансови и застрахователни дейности	5 414	4 747	4 977	5 355	5 867
Операции с недвижими имоти	8 177	8 066	7 489	7 535	7 777
Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности	4 212	3 980	4 141	4 815	5 091
Държавно управление; образование; хуманно здравеопазване и социална работа	9 569	9 848	11 079	11 037	10 837
Култура, спорт и развлечения, ремонт на домакински вещи и други дейности	1 697	1 818	1 879	1 868	1 849
Брутен вътрешен продукт	82 040	82 166	83 634	88 571	94 130

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Основни индикатори, характеризиращи инвестиционната активност в страната, са чуждестранните преки инвестиции и разходите за придобиване на ДМА. Чуждестранните преки инвестиции в предприятията за периода 2012-2016 г. варират, като най-висока стойност се наблюдава за 2016 г., която е сравнима с тази от 2013 г. Разходите за придобиване на ДМА показват колебливи стойности, като тенденция на постоянно нарастване се наблюдава от 2013 до 2015 г. и достигане на 21 191 млн. лв., след което следва намаление до 17 672 млн. лв.

Оборотът и произведената продукция показват тенденция на устойчиво нарастване от 2012 г. до 2015 г., след което следва спад за 2016 г.

Добавената стойност по факторни разходи бележи тенденция на постоянно нарастване в периода 2012-2016 г.

По отношение на структурата на предприятията по заети лица на територията на страната се наблюдава най-голям дял на микропредприятията, което е 92,6% от всички предприятия и този дял нараства спрямо 2016 г. за сметка на намаление на малките и средните предприятия.

Стойностите на анализирани показатели са представени по-долу.

Таблица 6. Основни икономически показатели за предприятията за страната

Показатели	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12. (млн. евро)	21 951	23 340	21 582	23 163	23 509
Разходи за придобиване на ДМА (млн. лв.)	19 091	18 089	20 124	21 191	17 672
Оборот (млн. лв.)	223 329	227 001	235 122	250 684	248 686
Произведена продукция (млн. лв.)	133 911	136 399	141 784	153 275	151 284
Добавена стойност по факторни разходи (млн. лв.)	40 239	41 439	43 913	50 094	54 033

Показатели	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Относителен дял на предприятията с до 9 заети лица в общия брой предприятия (%)	92.2	92.3	92.4	92.4	92.6
Относителен дял на предприятията с 10-49 заети лица в общия брой предприятия (%)	6.4.	6.2.	6.2.	6.2.	6.1.
Относителен дял на предприятията с 50-249 заети лица в общия брой предприятия (%)	1.2.	1.2.	1.2.	1.2.	1.1.
Относителен дял на предприятията с повече от 250 заети лица в общия брой предприятия (%)	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
Места за настаняване (брой)	2 758	2 953	3 163	3 202	3 331
Реализирани нощувки - общо (хил. бр.)	20 252	21 617	21 698	21 398	25 186

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

В област Разград също се наблюдава икономическо развитие – ръст с 3,8% за 2016 г. спрямо 2012 г. по отношение на брутната добавена стойност и с 4,1% по отношение на брутния вътрешен продукт. Най-голям ръст се забелязва в индикатора БВП на човек - лв. - с 9,9%, който се дължи на икономическия растеж и на намалението на броя на населението в областта. По отношение на икономическите сектори, услугите бележат ръст със 17,4% за 2016 г. спрямо 2012 г. в брутната добавена стойност, а останалите сектори – аграрен и индустрия - спад съответно с 6,6% и 10%.

Таблица 7. БВП и БДС в област Разград в периода 2012-2016 г.

Показатели	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
БДС - млн. лв.	810	825	851	794	841
БДС по икономически сектори - млн. лв.	аграрен	136	145	142	132
	индустрия	291	298	300	236
	услуги	384	382	409	426
БВП - млн. лв.	937	958	980	919	975
БВП на човек - лв.	7621	7890	8182	7778	8379

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Чуждестранните преки инвестиции в предприятията варират, като се увеличават до 2013 г. и намаляват след това до 2015 г., след което отново се увеличават през 2016 г. Показател за инвестиционна активност са и разходите за придобиване на ДМА, които показват променливи стойности със спад от 2012 г. до 2013 г., следван от нарастване до 2015 г. и отново спад за 2016 г.

Оборотът, произведената продукция и добавена стойност по факторни разходи също показват тенденция на устойчиво нарастване от 2014 г. до 2016 г.

За периода 2012-2016 г. се наблюдават колебания в дела на микропредприятия, като в края на анализирания период те са по-малко, отколкото в началото му, а делът на малките предприятия е увеличен при спад на дела на средните предприятия.

**Таблица 8. Основни икономически показатели за предприятията за област
Разград**

Показатели	Мерна единица	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12.	млн. евро	126,3	129,3	114,5	104,9	131,3
Разходи за придобиване на ДМА	млн. евро	167,5	159,5	181,9	216,9	170,9
Оборот	млн. евро	1 990,8	2 093,1	1 993,8	2 086,5	2 357,2
Произведена продукция	млн. евро	1 389,6	1 462,4	1 389,0	1 453,2	1 700,2
Добавена стойност по факторни разходи	млн. евро	450,1	472,5	470,2	471,0	509,4
Относителен дял на предприятията с до 9 заети лица в общия брой предприятия за областта	процент	91,6	91,2	91,8	91,3	91,4
Относителен дял на предприятията с 10-49 заети лица в общия брой предприятия за областта	процент	6,8	7,3	6,8	7,2	7,3
Относителен дял на предприятията с 50-249 заети лица в общия брой предприятия за областта	процент	1,4	1,3	1,2	1,3	1,1
Относителен дял на предприятията с повече от 250 заети лица в общия брой предприятия за областта	процент	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

2.2. Обща икономическа характеристика в община Разград

Благоприятното местоположение на община Разград обуславя нейното многоотраслово икономическо развитие. Тя е най-развитата община в Разградска област. На територията на община Разград са разположени 56,3% от фирмите и 74% от произведената продукция в област Разград. Те формират 76% от приходите от продажби и в тях работят 52% от наетите лица от територията на областта.

Общият брой на предприятията в община Разград от 2013 г. до 2014 г. намалява, като най-голямо намаление бележи броят на фирмите в секторите селско, горско и рибно стопанство (Таблица 9). От 2014 г. до 2016 г. се наблюдава повишение на броя на предприятията от 2 228 на 2 342. През анализирания период, предприятията в преработвателната промишленост относително запазват своя брой. Операциите с недвижими имоти нарастват бързо и достигат 111 бр. Броят на предприятията в сферата на търговията варира, но относително се запазва. Забелязва се значително устойчиво увеличение при броя на предприятията от дейност „Транспорт, складиране и пощи“.

Таблица 9. Предприятия (без финансовите) в община Разград по икономически дейности

(в брой)

Икономическа дейност	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Селско, горско и рибно стопанство	131	120	132	135
Добивна промишленост	..	..	..	..
Преработваща промишленост	185	186	179	186
Производство и разпред. на ел. и топлинна енергия, газообразни горива	4	4	5	5
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	..	..	..	..
Строителство	101	99	91	93
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	944	940	919	946
Транспорт, складиране и пощи	177	190	206	233
Хотелиерство и ресторантьорство	123	127	121	117
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	20	20	20	24
Операции с недвижими имоти	102	103	107	111
Професионални дейности и научни изследвания	162	160	167	176
Административни и спомагателни дейности	48	46	49	52
Образование	16	10	12	12
Здравеопазване и социална работа	88	84	89	93
Култура, спорт и развлечения	20	19	27	26
Други дейности	111	114	116	127
Общо	2238	2228	2246	2342

.. Данните са конфиденциални

Източник: Национален статистически институт, Териториално статистическо бюро Север,
Отдел „Статистически изследвания - Разград“ - 2018 г.

Общият размер на нетните приходи от продажби, реализирани от предприятията на общинската икономика през 2013 г. е 1,54 млрд. лева (Таблица 10). През 2014 г. нетните приходи намаляват под размера от 2013 г., но нарастват през следващите две години и достигат 1,79 млрд. лева през 2016 г., което представлява ръст спрямо 2013 г. с 15 %. Най-висок и относително стабилен е ръстът в преработващата промишленост, който от 627 млн. лв. през 2013 г. достига 833 млн. лв. – 33%. По-слаб е растежът на услугите в областта на транспорта, складиране на материали и продукция и съобщенията, където ръстът на приходите между първата и последната година от наблюдавания период е 5%. Ръст бележат и услугите в областта на хотелиерството и ресторантьорството, административни и спомагателни дейности.

**Таблица 10. Нетни приходи от продажби от предприятията (без финансовите) в
община Разград по икономически дейности**

(хил. лева)

Икономическа дейност	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Селско, горско и рибно стопанство	83 546	65 053	73 682	73 371
Добивна промишленост	..	..	..	..
Преработваща промишленост	627 324	588 598	612 487	833 452
Производство и разпред. на ел. и топлинна енергия, газообразни горива и вода	..	..	..	..
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	16 013	..	..	..
Строителство	72 413	43 049	64 235	48 956
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети	557 333	576 882	593 204	586 470
Транспорт, складиране и съобщения	114 988	117 250	117 207	127 532
Хотелиерство и ресторантьорство	9 093	9 234	10 295	10 941
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; Далекосъобщения	783	853	775	740
Операции с недв. имоти, наемод. дейност и бизнес услуги	3 421	3 385	3 616	8 568
Професионални дейности и научни изследвания	7 873	11 107	8 010	9 507
Административни и спомагателни дейности	8 879	9 342	13 365	13 601
Образование	362	402	318	392
Здравеопазване и социални дейности	16 132	16 577	16 064	16 547
Култура, спорт и развлечения	..	..	..	..
Други дейности, обслужващи обществото и личността	2 107	1 634	4 111	2 524
Общо	1 536 089	1 472 097	1 558 626	1 788 755

.. - данните са конфиденциални

Източник: Национален статистически институт, Териториално статистическо бюро Север,
Отдел „Статистически изследвания - Разград“ - 2018 г.

Стойността на дълготрайните материални активи на предприятията и фирмите през наблюдавания период 2013-2016 г. е динамична величина, която показва устойчив темп на повишение. През 2016 г. общият размер на ДМА от общинската икономика е 91 млн. лева. Най-голям е техният размер в предприятията от добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване – 43 млн. лева и в услугите, в т. ч. „Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; Транспорт, складиране и съобщения; Хотелиерство и ресторантьорство“ – 26 млн. лева. Стойността на ДМА в „Селското стопанство“ е 9 млн. лева – значителен спад спрямо предходните години, а в „Строителството“ е по-незначителна част от 2 млн. лева.

Анализът на данните за инвестиционната активност на предприятията от основните икономически сектори на територията на общината показва, че същата плавно се увеличава (Таблица 11).

Таблица 11. Разходи за придобиване на ДМА по икономически дейности

(хил. лева)

Икономическа дейност	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Селско, горско и рибно стопанство	16 420	19 383	19 729	8 890
Добивна, преработваща и друга промишленост; Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	24 053	22 608	24 359	42 798
в т. ч. Преработваща промишленост	23 210	21 902	22 422	21 825
Строителство	1 438	2 525	5 877	2 149
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети; Транспорт, складиране и съобщения; Хотелиерство и ресторантьорство;	13 336	19 594	23 718	25 754
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; Далекосъобщения	29	59	..	..
Финансови и застрахователни дейности	98	100	225	195
Операции с недвижими имоти	1 160	1 208	361	2 903
Професионални дейности и научни изследвания; Административни и спомагателни дейности	2 155	2 778	3 792	1 497
Държавно управление; Образование; Хуманно здравеопазване и социална работа	561	1 529	..	..
Други услуги	665	4 301	1 003	709
Общо	59 915	74 085	83 788	90 882

.. - данните са конфиденциални

Източник: Национален статистически институт, Териториално статистическо бюро Север,
Отдел „Статистически изследвания - Разград“ - 2018 г.

2.3. Структура на стопанските единици

Анализът на предприятията от отделните сектори на общинската икономика показва, че освен големите и средни фирми, на територията на общината функционират голям брой микро и малки предприятия с изключително голямо значение за местната икономика и заетостта. Това са фирми от сферата на услугите, леката промишленост, строителството. През 2013 г. техният брой е 2 203, което представлява 98% от общия брой на фирмите на територията на общината. Икономическото оживление след 2013 г. стимулира предприемчивостта на местния бизнес, като през 2016 г. регистрираният брой на микро и малки предприятия нараства на 2 311. Размерът на дълготрайните материални активи на предприятията от тези групи през 2016 г. е 252 млн. лева и представлява 50% от общия размер на ДМА.

Микро и малките фирми формират голям процент от нетните приходи от продажби от отделните сектори на общинската икономика. През 2013 г. реализираните нетните приходи от продажби от предприятията от тези две групи представлява 21% от общия им размер, а през 2016 г. се увеличава на 41%.

Заетите лица в предприятията от тези групи през 2013 г. са 7 554 души и представляват 58% от общия брой на заетите в отделните сектори на общинската икономика, а през 2016 г. нарастват на 8 123 и представляват вече 60%.

Таблица 12. Структура на стопанските единици в община Разград

(брой)

Година	Групи предприятия, в зависимост от броя на заетите лица				
	Микро (до 9)	Малки (10 до 49)	Средни (50 до 249)	Големи (над 250)	Общо
2013	2 028	175	29	5	2 238
2014	2 028	167	28	5	2 228
2015	2 028	182			2 246
2016	2 122	189	..	..	2 342

.. - данните са конфиденциални

Източник: Национален статистически институт, Териториално статистическо бюро Север,
Отдел „Статистически изследвания - Разград“ - 2018 г.

2.4. Основни икономически отрасли

Селско стопанство

Селското стопанство е структуроопределящ отрасъл в икономиката на община Разград. Предпоставка за развитието на селското стопанство са добрите почвено-климатични условия, особено за производство на зърнени култури и слънчоглед.

В растениевъдството преобладаващ дял от общата произведена продукция (72%) имат зърнените култури. Благоприятен фактор за това са добрите природни и климатични условия, както и наличието на предприятия, свързани с преработка на продукцията, водещи сред които са „Амилум – България“ АД и „Млин 97“ АД.

През 2017 г. по данни на Общинска служба по земеделие - Разград на територията на община Разград площите със селскостопанско предназначение са 432 882 дка, от които обработваеми са 337 318,99 дка (77,92%), а използваеми 349 910,29 дка (80,81%), разпределени по начин на трайно ползване, както следва:

- ниви - 368 427 дка, в т.ч. обработваема земеделска площ - 337 318,99 дка;
- трайни насаждения, вкл. лозя - 17 774 дка., от които се обработват 735 дка за плододаващи насаждения;
- ливади и пасища - 46 681 дка, от които се стопанисват 11 756,29 дка.

Зърнените култури заемат около 62% от обработваемите площи, техническите - 17%, фуражните - 3% и други насаждения - 18%. От техническите култури най-разпространено е отглеждането на слънчоглед и рапица. Отглеждането на тютюн е предимно семеен бизнес, най-вече в големите села на общината - Дянково, Раковски, Ясеновец, но интересът към него през последните години трайно намалява.

Определящо значение от селскостопанските култури имат пшеницата, ечемикът, слънчогледът и царевицата. Обработваемите площи, заети с пшеница, намаляват от 134 160 дка през 2011/2012 г. на 127 787 дка през 2016/2017 г., с царевица от 57 500 дка през 2011/2012 г. на 38 267 дка през 2016/2017 г., а тези с ечемик и слънчоглед се увеличават за същия период съответно от 13 000 дка на 14 687 дка и от 50 832 на 63 371 дка.

Таблица 13. Използвана земеделска площ по видове култури

(дка)

Видове култури	2011/2012	2012/2013	2014/2015	2015/2016	2016/2017
Пшеница	134 160	159 900	158 000	145 000	127 787
Ечемик	13 000	35 500	43 000	40 000	14 687
Царевица	57 500	57 500	50 000	39 500	38 267
Рапица	43 490	31 381	36 000	32 000	34 057
Слънчоглед	50 832	47 000	40 000	36 900	63 371
Тютюн			185	150	600
Люцерна					5 059
Леща			600	600	740
Лупина			1 000		
Соя			1 000		
Грах				370	3 783
Резене				700	3 425

Източник: Областна дирекция „Земеделие“, 2018 г.

Фирмите от групата „СЕМПЕ“ са сред водещите в община Разград с предмет на дейност земеделие, търговия на зърнени и маслодайни култури, препарати за растителна защита, семена и торове. Други арендатори на земеделски земи, обработващи около и над 10 000 дка земя в землищата на община Разград, са „Мираж-авто-комерс“ ООД, „Агротим“ ООД, „Агрохимконсулт-3“ ООД, СД „ВЕТЕКС-4-Неделчев, Иванов, Енчев, Атанасов – сие“, „Трио Милк“ ООД и други.

Към м. юни 2017 година площите заети с трайни насаждения, съгласно плановете за земеразделяне, заемат 18 208 дка., в т.ч. лозя - 9 707 дка., което представлява 4,2% от земеделските земи. Поради застаряване и ликвидиране на голяма част от насажденията, техният размер е по-малък, като през последните години се наблюдава тенденция на възстановяване на площите, заети с овощни градини. Заетите площи с трайни насаждения по видове към полугодieto на 2017 година са както следва:

- арония - 7,000 дка;
- вишни - 24,100 дка;
- кайсии и зарзали - 41.630 дка;
- лешници - 122,810 дка;
- лозя - винени - 57,523 дка;
- лозя - десертни - 3,900 дка;
- малини - 38,190 дка;
- орехи - 1 182,630 дка;
- праскови - 56,020 дка;
- сливи - 531,650 дка;
- череши - 370,660 дка;
- ябълки - 22,040 дка.

Животновъдството е съсредоточено в частния сектор. Общият брой на отглежданите селскостопански животни през последните години се запазва относително постоянен. Броят на отглежданите селскостопански животни на територията на община

Разград е динамична величина, като най-голям е относителният дял на птиците, което се обяснява с увеличението на птицевъдните обекти.

Таблица 14. Брой животновъдни обекти и животни на територията на община Разград

Вид обекти/животни	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Говедовъдни обекти	164	171	172
Говеда - общо	2 058	2 236	2 109
Биволовъдни обекти	3	2	2
Биволи	10	2	2
Овцевъдни обекти	465	333	333
Овце - общо	5 041	5 092	4 831
Козевъдни обекти	57	24	24
Кози - общо	578	449	487
Свиневъдни обекти	3	3	4
Свине - общо	387	398	271
Птицевъдни обекти	729	739	760
Птици - общо	823 974	1 764 667	1 803 278
Регистрирани пчелини	180	157	165
Пчелни семейства - общо	9 054	11 641	12 630
Зайци - общо	296	220	140
Калифорнийски червеи обекти			3

Източник: Областна дирекция „Земеделие“, 2018 г.

Горско стопанство

Община Разград е собственик на 13 666 ха гори и земи от горския фонд. Общинските горски имоти са разположени в обхвата на община Разград, община Самуил и община Цар Калоян. Горският фонд само на територията на община Разград е с размер 12 495,8 ха, разпределен по следните видове собственост:

- Общинска – 11 584,5 ха;
- Държавна – 484,4 ха;
- Частна – 12,8 ха;
- Обществени организации – 5,3 ха.

Общинският горски фонд се стопанисва от общинско предприятие „Разградлес“ с предмет на дейност - управление, ползване, възпроизводство и опазване на горите и земите, собственост на Община Разград.

Горските територии, собственост на Община Разград на територията на ДГС „Разград“ се разпределят по вид на земите и горите и по функционална принадлежност.

Таблица 15. Разпределение на общинския горски фонд по видове

Вид на земите и горите	Заета площ	%
Залесена	11 668.5 ха	91.5%
Незалесена дървопроизводителна	470.0 ха	3.7%
Недървопроизводителна	618.5 ха	4.8%
Общо	12 757.0 ха	100.0%

Средната възраст на горите, собственост на Община Разград е 44 год., средният запас – 149 куб.м/ха, общият среден годишен прираст – 41 946 куб.м, а средният прираст на ха е 3.59 куб.м.

Възрастовата структура на гората по класове на възраст е неравномерна. Най-голяма площ заема IV клас на възраст (61-80 г.) – 30.0%, следват III клас на възраст (41-60 г.) – 26.8%, II клас на възраст (21-40 г.) – 20.9% и I клас на възраст (1-20 г.) – 20.3% от залесената площ. Останалите класове на възраст са много слабо представени.

Поддържането и възобновяването на горските масиви, изисква периодично извършване на различни видове сечи, възобновяване и залесяване на определените горски територии.

Данните посочени в Таблица 16 показват предвидените по лесоустройствен проект от 2001 г. възобновителни и отгледни сечи по площ и вид на сечта и действително изведените през периода.

Таблица 16. Разпределение на предвидените и изведените възобновителни и отгледни сечи по площ/ха

Вид на сечта	Предвидено по ЛУП	Изпълнено към 31.12.2011г.	% от ЛУП
А. Възобновителни сечи			
1) Гола	1 095.0	761.4	69.5
в т.ч. високостъблени	7.1		
в т.ч. издънкови за превръщане	114.5	47.6	41
в т.ч. нискостъблени	833	637	76
в т.ч. топови гори	90.2	60.9	67
а) на малки площи			
в т.ч. високостъблени			
в т.ч. издънкови за превръщане			
в т.ч. нискостъблени	50.2	15.9	32
в т.ч. топови гори			
2) Краткосрочно постепенна	1 060.7	1 032.8	97.4
в т.ч. осеменителна фаза	236.3	160	68
в т.ч. осветителна фаза	684.5	786	115
в т.ч. окончателна фаза	139.9	79.2	57
3) Постепенно-котловинна	30.3	7.6	25
Всичко възобновителни сечи:	2 186.0	1 794.2	82.1
Б. Отгледни сечи			
1) Осветления			
а) осветление	198.1	30.3	15
б) осветление на културите	8.8	6.2	70
в) отглеждане на подраста			
2) Прочистки	550.1	155	28
3) Прореждания	619	660.7	106
4) Пробирки	1 901.6	1 424.5	75
5) Линейно селекционни			
6) Селекционни	193.3	162.8	84
Всичко отгледни сечи:	3 470.9	2 439.5	70.3
Санитарни сечи	150	44.1	29
Сечи за реконструкция	98.1	32.4	33
Общо от всички видове сечи:	5 905.0	4 310.2	73.0

Възобновителни сечи

- Краткосрочно-постепенна сеч се провежда на малки площи с размер на отделното сечище до 2 ха. Възобновителния период за отделните сечища е не по-кратък от 15 години и не по-дълъг от 20 г. Тя е предвидена да се изведе на обща площ от 1 060.7 ха. Сечта се провежда чрез отсичане на дърветата равномерно по площта на отделното сечище на 3 или 4 фази.

Осеменителната фаза се провежда с интензивност до 30 на сто, като склопеността се намалява до 0,5 – 0,6. Тази фаза на сечта се провежда не по-рано от 5 години след подготвителната фаза.

Осветителната фаза се провежда не по-рано от 5 години след осеменителната фаза при покритие над 50 на сто на площта на сечището с достатъчно количество подраст. Интензивността на сечта е до 30 на сто, като склопеността се намалява до 0,3 – 0,4. При наличие на достатъчно количество подраст и склопеност над 0,6 осветителната фаза се провежда на 2 пъти, като склопеността на насаждението се намалява до 0,3 – 0,4. Интензивността на всяка от намесите не надвишава 25 на сто.

Предвид много доброто възобновяване е проектирана и окончателна фаза, която се провежда при склопеност на дървостоя в сечището не по-голяма от 0,4 и покритие над 80 на сто на площта с достатъчно количество подраст. Тя е предвидена на 139.9 ха, а е извършена на 79.2 ха или 57 % от предвиденото по ЛУП.

- Постепенно–котловинна сеч се проектира в насаждения от светлолюбиви видове, като след първите две фази на сечта се отварят котли в местата с най-много подраст. Периода на възобновяване е не по-малък от 30 години, а периодът между отделните лесовъдски намеси е не по-малък от 7 години.
- Голите сечи са възобновителни сечи с последващо изкуствено и/или издънково възобновяване. Те се извеждат както в издънкови за превръщане, така и в нискостъблени и тополови насаждения.

Отгледни сечи

През периода отгледни сечи са изведени върху 2 439.5 ха или 70% от предвидените 3470.9 ха. Причина за разликата в изпълнението по площ и запас е даденият превес в полза извеждането на сечи с по-голям материален добив (прореждания и пробирки), за сметка на сечите имащи по-малък такъв (прочистки).

Отгледните сечи са едно от най-важните лесовъдски мероприятия и въпреки обективните причини (липса на материален добив, недостатъчно финансиране и др.) цялостното изпълнение на тези мероприятия е наложително.

- Осветленията се провеждат от възникване до склопяване на насажденията за регулиране на състава и произхода им;
- Прочистки са предвидени в склопени култури и насаждения с обща площ 550.1 ха на възраст от 11 до 20 години включително;
- Прореждане се проектира в средновъзрастни насаждения и култури, в които дървостоя започва интензивно да нараства по височина и трябва да му се създадат необходимите за това условия. В някои от насажденията, предвидени с цялата си площ за сеч, такава е изведена на част от площта им;

- Пробирки се проектират в насаждения и култури, в които дървостоя започва интензивно да нараства на дебелина и трябва да му се създадат необходимите за това условия.

Естествено възобновяване на горите

На естественото възобновяване в района на горите, собственост на Община Разград, се разчита във всички зрели насаждения, проектирани за постепенна и постепенно-котловинна сеч, независимо от стопанския клас. В следствие обилното плодосенение през 1991 година, много добре протича семенното възобновяване в издънковите церови насаждения. Трябва да се отбележи че цера плодосени обилно през всичките години и на практика се реализират многобройни поници, а в последствие и фиданки. Има затруднения при реализиране на церовите поници във фиданки. Но внимателното извеждане на възобновителните сечи, като се изчаква не само церовите, но и другите дъбови фиданки (летен дъб, благуна, зимен дъб, космат дъб) да достигнат височина приблизително поне 0.6 м те ще се реализират. Престаряването на част от издънковите насаждения, съхненето по цера, зимният дъб и благуна, налага извеждането както на възобновителни, така и на санитарни сечи с високи интензивности и на големи територии.

Долният равнинно-хълмист и равнинен пояс е с изключително тежки лесорастителни условия особено през последните 40–50 години. Чести са продължителните засушавания през месеците август и септември, а понякога и в началото на месец октомври. Независимо от малката надморска височина 50-250 м.н.в, случват се и ранни есенни мразове, които особено тежко засягат в края на вегетацията точно пониците и неукрепналите фиданки и водят до масови измръзвания. При зимен сезон с трайно ниски (минусови) температури и липса на сняг или при снегонавявания, образуване на преспи и оголване на почвата, пониците и фиданките масово измръзват. Това налага защитата на възрастния дървостой и част от подлеса и храстите.

Липовите насаждения се възобновяват предимно чрез коренови издънки и процесът протича много добре.

В издънковите габърви насаждения възобновяването е затруднено поради голямата им пълнота, но габъра се възобновява семенно добре, при подходящи лесовъдски мероприятия. Чрез възобновителни сечи и подпомагане на естественото възобновяване се реализира добър подраст, който осигурява бързо нарастване на пониците.

Благуновите издънкови насаждения, поради по-слабото им плодосенение, се възобновяват значително по-трудно. Стопанисването се извършва чрез лесовъдски мероприятия – подходящи сечи, подпомагащи естественото му възобновяване.

Възобновяването на акациевите насаждения е издънково и протича нормално, ако не се допуска престаряване на насажденията.

Затруднено естествено възобновяване се наблюдава най-често край населените места, поради засиленото влияние на антропогенния фактор. В резултат на сечи, пожари, паша и залесяване с неподходящи дървесни видове (бял бор и черен бор) горската екосистема там е нарушена, което е довело до възникване на частични ерозионни процеси, влошаване на растежните условия и нормалния ход на естественото възобновяване.

Залесяване

Обемът на извършените залесявания за периода 2014-2017 г. е върху площ от 15,5 ха. По видове основно е извършеното залесяване след гола сеч на площ от 13,5 ха, както и реконструкция на горски масиви върху площ от 2,0 ха. По дървесни видове е извършено залесяване със сребролистна липа, акация, цер, тополя и планински ясен на площ 15,5 ха.

Таблица 17. Извършени залесявания и почвоподготовка

Година	Площ	Дърв. вид	Брой фиданки /хил. бр./	Ново залеся ване	При реконст рукция, /ха/	След гола сеч	Ръчни тераси /ха/	Орни пояси Тракто рна тяга /ха/	Пълна оран Тракто рна тяга /ха/
2014	7,0	Ср.лп, цр, ак, пл.яс	43 500			7,0		5,0	2,0
2015	5,9	Ср.лп, ак, тп	18 608			5,9		3,8	2,1
2016	-	-	-						
2017	2,6	Цр, тп	20 666		2,0	0,6	2,0	0,6	
Общо:	15,5		82 774		2,0	13,5	2,0	9,4	4,1

Разсадници, семенпроизводство, семенпроизводствени насаждения

Общината не разполага със собствен разсадник. Необходимите за провежданите залесявания фиданки са набавяни от разсадниците на ДГС и на съседни горски стопанства.

Добивът на семена се извършва в собствени семенни бази с обща площ 185.5 ха, от които може да се събира широколистен посевен материал.

Опазване на гората. Лесозащитни мероприятия

През ревизионния период са проведени редица мероприятия с цел подобряване здравословното състояние на гората. Изведени са санитарни сечи, а при извеждане на отгледните с предимство са изваждани сухите дървета. Продължителните летни засушавания и суровата зима са основните причини обуславящи отслабването на жизнените функции на дървесните видове. През ревизионния период повреди са установени на 7.8% от залесената площ. Обобщените данни показват, че по-често боледуват смесените и чистите широколистни насаждения, а културите са по-устойчиви. От констатираните повреди по площ най-силно е засегнат цер – 53.1%, следван от акацията – 19.3% и благауна - 6.9%. По видове повреди, най-голям дял имат суховършията – 6.9% от залесената площ на ОП „Разградлес“ гр. Разград.

През ревизионния период не са извършвани лесозащитни мероприятия с изключение на изведените санитарни сечи.

Стопанска дейност

Добитата дървесина от общинските гори през периода 2014-2017 г. се реализира по 3 основни направления средногодишно, както следва:

- Осигуряване на дърва за огрев за местното население;

- Предоставяне безвъзмездно на дърва за огрев на общински структури и други социални групи от Община Разград, след Решение на Общински съвет гр. Разград;
- За промишлени цели.

Таблица 18. Разпределение на ползването на дървесина по направления

Година	Осигуряване на месното население		Дърва за огрев по Решение на ОбС-Разград		За промишлеността	
	мярка	обем	мярка	обем	мярка	обем
2014	Пр.м³	27 821	Пр.м³	1 815	Пл. м³	10 095
2015	Пр.м³	27 821	Пр.м³	1 815	Пл. м³	10 095
2016	Пр.м³	27 461	Пр.м³	1 278	Пл. м³	7 944
2017	Пр.м³	30 396	Пр.м³	1 435	Пл. м³	10 357

От направения анализ в областта на горското стопанство е видно, че за периода 2014-2017 година Община Разград ефективно управлява един сериозен материален ресурс, чрез който генерира приходи, осигурява заетост и реализира социална политика в интерес на общността. Ефективното стопанисване и управление на общинския горски фонд осигурява увеличаване на общинските горски територии, както и опазване на защитните функции на горите.

От друга страна, по-доброто стопанисване на общинските горски територии би било по-ефективно и с повече обществени ползи при подобряване на горската инфраструктура и изграждане на нови горски пътища. Необходимо е осигуряване на нова специализирана горска техника за добив и транспортиране на дървесина. Важен резерв в стопанската дейност, осъществявана в сектора, е рационалното използване на дървесината за огрев, чрез предоставяне на други енергийни продукти от дървесина при наличие на съответно търсене от пазара.

Допълнителни мерки и изисквания за подобряване на резултатите от дейността в сектора са прилагането на възобновителни сечи с по-дълъг възобновителен период – постепенно-котловинна, неравномерно-постепенна, групово-постепенна; при бъдещи залесявания да се използват групови схеми и местни видове и произходи, както и при провеждане на лесовъдските мероприятия да не се нанасят механични повреди на индивидите.

Интензивното развитие на сектора изисква разработване на приложима Програма за трансформация на създадени по-рано култури от чужди за месторастенето видове, приложима Програма за контрол на инвазивните растителни видове. Нарастващо значение ще придобиват и дейности, популяризиращи значението и ползите от запазване на горите и съхраняване на обектите с културно-историческо наследство и биоразнообразието.

Промисленост

Промислеността е основен структуроопределящ отрасъл на общинската икономика. Независимо че е сериозно засегната от реформите и преструктурирането, свързани със

закриване и ограничаване на големи производствени мощности, традиционни за общината и региона, промишлеността през последните години бележи непрекъснат ръст.

Въпреки нестабилната икономическа обстановка и зависимостта от външните пазари, общинската индустрия се развива успешно. Обемът на произведената продукция от промишлените предприятия в община Разград в изследвания период 2013-2016 г. нараства. През 2013 г. промишлените предприятия са произвели продукция в размер на 601 млн. лв, която през 2016 г. нараства до 800 млн. лв, което представлява ръст от близо 33%.

Таблица 19. Произведена продукция от нефинансовите предприятия в община Разград
(хил. лева)

Произведена продукция	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Общо	1 027 926	977 005	1 026 992	1 260 396
в т.ч. преработваща промишленост	601 102	570 823	587 942	799 951

Източник: Национален статистически институт, Териториално статистическо бюро Север, Отдел „Статистически изследвания - Разград“ - 2018 г.

Преработващата индустрия е водещ сектор в отрасъла и формира близо 63% от общата произведена продукция в общината. Град Разград запазва своето място на един от центровете на фармацевтичната промишленост в България. След извършеното реструктуриране на бившето предприятие „Антибиотик“ АД на територията на града функционират „Балканфарма – Разград“ АД – производство на лекарствени препарати за хуманната медицина, хранителни добавки и козметични продукти и „Биовет“ АД, клон Разград – производство на ветеринарно-медицински продукти и препарати за селското стопанство.

Хранително-вкусовата промишленост е представена от „Амилум България“ ЕАД, едно от най-модерните предприятия в Европа за преработка на царевича и производство на широка гама нишесте и подсладители, „Пилко“ ЕООД - производство на прясно и замразено пилешко месо, „Млин-97“ АД – специализирано в производство на брашно, хляб и солети, „Винтрейд“ ООД – производство на вина и ракии и др.

В сектор „Машиностроене“ най-голямото предприятие е „Дружба“ АД, произвеждащо бутала, болтове и сегменти за двигатели за вътрешно горене и алуминиеви отливки. Успешно развиват дейност „Мат“ ООД - предприятие за аварийни скоби за различни видове тръбопроводи, „Инокс“ ООД - проектиране, разработване, конструиране, производство, монтаж, както и поддръжка и ремонт на нестандартни машини и съоръжения за предприятия от фармацевтичната, хранително-вкусовата, преработвателната, химическата и козметичната индустрия, „Йотов“ ООД - специални машини и оборудване за промишлеността „Ремко“ ООД - конструиране и производство на машини и съоръжения от неръждаема стомана, нестандартно оборудване, орбитално заварени тръбопроводи и цялостни инсталации за фармацевтичната и хранително - вкусовата промишленост, парфюмерията и козметиката и др.

Представители на леката промишленост са редица фирми от мебелното производство, шивашката промишленост, полиграфията и издателската дейност.

Услуги

До 2015 г. услугите формират най-големия дял в общинската икономика, като през 2016 г. те са вече на второ място след индустрията по показателя нетни приходи от продажби. В сектора на услугите се включват фирмите в областта на търговията, хотелиерството, ремонтните дейности, транспорта, образованието, здравеопазването и други. За изследвания период 2013-2016 г. продажбите в сектора на услугите показват устойчив темп на растеж между 1 и 3%. От представените данни (вж. Таблица 20) е видно, че през 2013 г. размерът на нетните приходи от продажби, формиран от икономически дейности в областта на услугите, е 721 млн. лева, което представлява 47% от общия размер на нетните приходи от продажби в общината. До 2015 г. техният относителен дял се увеличава и достига 50% от общия размер, а през 2016 г. намалява до 45%, но се увеличава в абсолютна стойност до 777 млн. лева.

Таблица 20. Нетни приходи по икономически сектори

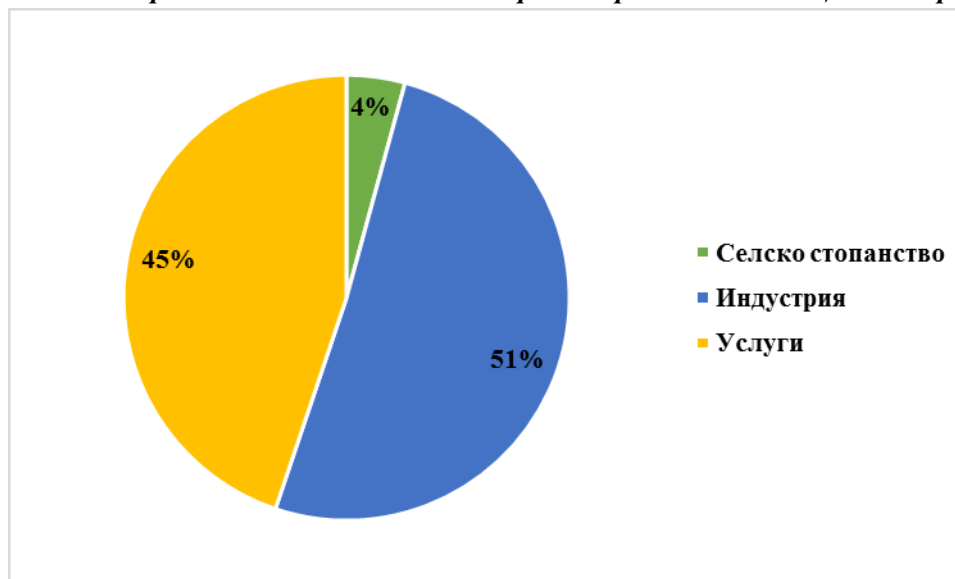
(хил. лева)

Икономически сектори	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Селско стопанство	83 546	65 053	73 682	73 371
Индустрия*	715 750	631 647	676 722	882 408
Услуги*	720 971	746 666	766 965	776 822

*Данните за икономическите дейности: Добивна промишленост, Производство и разпред. на ел. и топлинна енергия, газообразни горива и вода, Доставка на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване част от сектор „Индустрия“ и „Култура, спорт и развлечения“ част от сектор услуги са конфиденциални и са извадени от общата сметка.

Източник: Национален статистически институт, Териториално статистическо бюро Север, Отдел „Статистически изследвания - Разград“ - 2018 г.

Фигура 2. Нетни приходи по икономически отрасли през 2016 г. в община Разград

Източник: Национален статистически институт, Териториално статистическо бюро Север, Отдел „Статистически изследвания - Разград“ - 2018 г.

Търговията е една от основните икономически дейности в областта на услугите. Търговската мрежа в общината е добре развита. Наред с местните търговски вериги и магазини, на територията на гр. Разград функционират търговски обекти на най-големите чуждестранни търговски вериги в България - „Кауфланд“, „Билла“, „Т-маркет“, „Лидл“ и „Технополис“ и др.

Новата структура на търговската мрежа в общината създава условия за разнообразяване на предлагането, подобряване качеството на обслужване и спестяване на свободното време на потребителите.

Таблица 21. Търговски вериги в гр. Разград

Наименование на търговската верига	Дата на откриване на търговския обект	Размер на инвестициите /лева/	Заети лица /брой /
БИЛЛА-България	август / 2007	3 500 000	50
КАУФЛАНД	август / 2009	10 000 000	85
ПЕНИ-Маркет	февруари / 2010	200 000	12
Т-МАРКЕТ	март / 2011	6 000 000	30
ЛИДЛ-България	септември / 2011	4 000 000	15
ТЕХНОПОЛИС	октомври / 2011	6 000 000	55
ПЕЖО-България	август /2008		15
ЗЛАТЕКС	октомври / 2008		5

Забележка: Броят на зетите лица е към годината на откриване на обекта.

Туризм

Развитието на туризма е приоритет в стратегическото планиране на общината. През 2004 г. е създаден Консултативен съвет по туризъм към Община Разград, приета е Програма за развитие на туризма. В Разград е изграден и функционира Туристически информационен център, за чиято дейност е преструктуриран общински имот в центъра на града. Центърът предоставя информационни услуги за туристически обекти, места за хранене и настаняване, атракции, културни събития, организира инфотурове за туроператори и журналисти, туристически анимации на основата на автентичния фолклор, участва в туристически борси и други изяви, с цел популяризиране на Разград, като туристическа дестинация.

Въпреки потенциала за развитие на културен, еко и селски туризъм, Община Разград все още няма продаваеми цялостни туристически продукти, които да се интегрират в системата на българския културен туризъм. На територията на общината и региона съществуват благоприятни условия за развитие на туризма и превръщането му в значим икономически отрасъл за общината. Предпоставки за това са наличните културно-исторически и природни дадености на Разградския регион, мрежата от достъпни анимирани музейни обекти и етнографски комплекси, добре развитата база за спорт и екотуризм, както и близостта до морските курорти и старите столици на България.

Развитието на туризма като икономически отрасъл, който да осигурява доходи и заетост остава основен приоритет през следващия период на общинско развитие. Следва да се предприемат конкретни стъпки за неговото изпълнение чрез инвестиционни и маркетингови проекти, разработвани в Община Разград. Целта е осигуряване на финансови

средства в т. ч. и от европейските фондове, необходими както за реставриране и съхранение, така и за ефективно промотиране на наличните археологически и туристически обекти в общината и региона.

Динамиката на показателите в сферата на туризма е представена на Таблица 22. Броят на местата и средствата за подслон в общината през изследваните години се запазва, но легловата база се увеличава до 704 легла или нарастване с 67% от 2012 г. Реализираните нощувки и пренощуващите лица също нарастват и достигат съответно 37 хил. и 22 хил. през 2016 г. Приходите от нощувки също бележат нарастване и достигат 1,25 млн. лв. за 2016 г. от 1,28 млн. лв. за 2012 г.

Таблица 22. Средства за подслон в община Разград 2012-2016 г.

Показатели в сферата на туризма	Места за настаняване - бр.	Легла - бр.	Легла-денонощия - бр.	Стан - бр.	Реализирани нощувки - бр.	Пренощували лица - бр.	Приходи от нощувки - лв.
2012 г.	11	422	150 598	253	35 159	19 554	1 280 879
2013 г.	12	455	166 075	271	32 433	18 508	1 181 052
2014 г.	12	456	166 050	272	30 843	18 065	1 144 456
2015 г.	12	466	166 750	276	34 772	20 909	1 323 239
2016 г.	11	704	151 907	255	36 851	21 989	1 247 406

*Източник: Национален статистически институт, Териториално статистическо бюро Север,
Отдел „Статистически изследвания - Разград“ - 2018 г.*

3. Развитие на социалната сфера и човешките ресурси

3.1. Демографско развитие

Демографска характеристика на страната и област Разград

През последните години, както и в изследваните 2013-2017 г. се наблюдава устойчива тенденция на намаление на населението, като за страната се отчита намаление с 2,7% за 2017 г. спрямо 2013 г., а за областта по-голямо – 5,7%. Броят на жените е по-голям от този на мъжете, както в страната, така и в областта. Това се дължи на по-дългата продължителност на живота на жените. Наблюдава се отрицателен естествен прираст и в страната и в областта, като показателя се влошава и проблемът се задълбочава. В сравнение с 2013 г., през 2017 г. съотношението на естествения прираст е влошено с 21,4% за страната и с 26,1% за областта. Подобна е и динамиката на механичния прираст, който също е отрицателен, но стойностите му през годините се различава и не може да се изведе ясна тенденция към подобряване или влошаване на показателя.

Таблица 23. Основни демографски характеристики за страната и област Разград

(в брой)

Показатели		2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Общо за страната	Население към 31.12. - общо	7 245 677	7 202 198	7 153 784	7 101 859	7 050 034
	Население към 31.12. - мъже	3 524 945	3 502 015	3 477 177	3 449 978	3 422 409
	Население към 31.12. - жени	3 720 732	3 700 183	3 676 607	3 651 881	3 627 625
	Живородени	66 578	67 585	65 950	64 984	63 955
	Умрели	104 345	108 952	110 117	107 580	109 791

Показатели		2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
	Естествен прираст	-37 767	-41 367	-44 167	-42 596	-45 836
	Заселени	104 948	121 135	144 425	117 255	139 068
	Изселени	106 056	123 247	148 672	126 584	145 057
	Механичен прираст	-1 108	-2 112	-4 247	-9 329	-5 989
Област Разград	Население към 31.12. - общо	120 594	119 048	117 241	115 402	113 714
	Население към 31.12. - мъже	59 036	58 268	57 329	56 367	55 437
	Население към 31.12. - жени	61 558	60 780	59 912	59 035	58 277
	Живородени	998	1 041	961	932	882
	Умрели	1 845	1 951	1 937	1 883	1 950
	Естествен прираст	-847	-910	-976	-951	-1 068
	Заселени	1 565	1 964	2 207	1 938	2 455
	Изселени	2 290	2 600	3 038	2 826	3 075
	Механичен прираст	-725	-636	-831	-888	-620

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Брой и динамика на населението в община Разград

В община Разград към 31.12.2012 г. живее 38,76 % от населението на областта и около 6,76 % от населението на Северен централен район.

В периода 2013-2017 г. се наблюдава постепенно намаляване на населението, като спадът спрямо 2013 г. за общината е с 2 436 души, за гр. Разград е с 1 647 души, а за селата като цяло е с 760 души. В голяма част от селата се наблюдава също тенденция на намаление, като само в селата Недоклан и Топчии се наблюдава запазване на населението, което ги отличава от общата тенденция към намаление на населението.

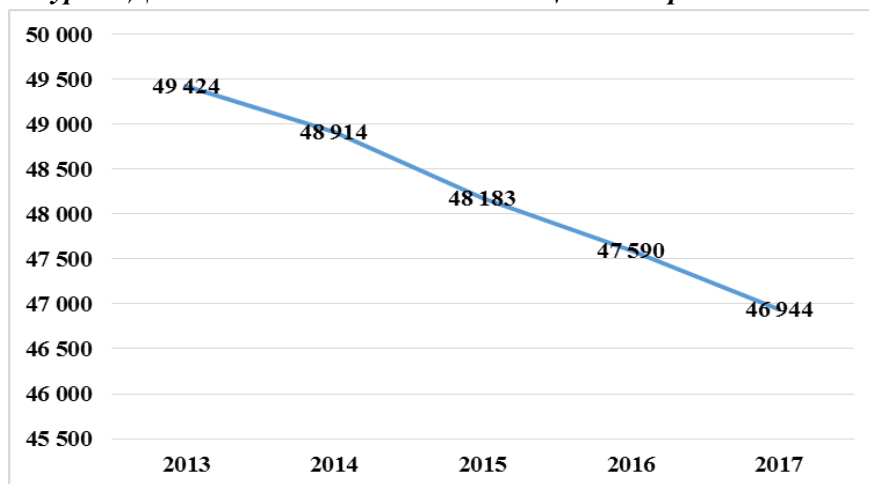
Таблица 24. Население по населени места в община Разград за 2013-2017 г.

Община, населени места	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Община Разград	49 424	48 914	48 183	47 590	46 944
с. Балкански	224	221	224	220	215
с. Благоево	513	517	514	501	496
с. Гецово	1 720	1 696	1 672	1 669	1 645
с. Дряновец	644	622	623	609	592
с. Дянково	2 675	2 661	2 615	2 562	2 498
с. Киченица	674	663	654	639	627
с. Липник	526	518	507	502	500
с. Мортагоново	1 002	989	968	949	940
с. Недоклан	197	200	200	197	198
с. Осенец	798	797	776	770	754
с. Островче	89	87	81	83	81
с. Побит камък	228	211	211	218	213
с. Пороище	342	329	319	319	312
с. Просторно	168	163	152	155	143
с. Радинград	262	253	238	239	235
гр. Разград	32 568	32 220	31 739	31 301	30 921

Община, населени места	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
с. Раковски	2 056	2 022	1 974	1 947	1 937
с. Стражец	1 559	1 556	1 534	1 526	1 513
с. Топчии	443	453	461	458	444
с. Ушинци	277	279	278	263	248
с. Черковна	84	77	74	68	65
с. Ясеновец	2 375	2 380	2 369	2 395	2 367

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Фигура 3. Динамика на населението в община Разград 2013 - 2017 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Демографски процеси

Естествено движение на населението

Естественият прираст на населението на община Разград остава отрицателен, като от 2013 г. бележи тенденция към задълбочаване (Таблица 25).

Таблица 25. Естествен прираст на населението на община Разград 2013-2017 г.

(брой)

Година	Живородени (брой)	Умрели (брой)	Умрели деца на възраст до 1 година (брой)	Естествен прираст (брой)
2013	380	699	3	-319
2014	415	734	4	-319
2015	385	798	2	-413
2016	378	735	-	-357
2017	351	825	0	-474

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Механично движение на населението

Механичният прираст в община Разград е устойчиво отрицателен с колебливи стойности. В абсолютна стойност се наблюдава повишаване на заселените и на изселените (Таблица 26).

Таблица 26. Заселени, изселени и механичен прираст (брой)

Година	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
2013	666	290	376	905	377	528	-239	-87	-152
2014	823	365	458	1014	459	555	-191	-94	-97
2015	945	423	522	1263	571	692	-318	-148	-170
2016	857	390	467	1093	495	598	-236	-105	-131
2017	985	428	557	1157	545	612	-172	-117	-5

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Изводът, който се налага, е, че община Разград не се различава от общата тенденция, отнасяща се, както за областта, района и за страната към намаление на населението.

Демографски структури

Полова структура

Разпределението на населението на общината по пол е трайно като тенденция и не се различава от общата за страната – жените са повече от мъжете с около 4% в общината като цяло, с около 6% в гр. Разград и с около 2% в селата.

Таблица 27. Население на община Разград към 31.12. по пол

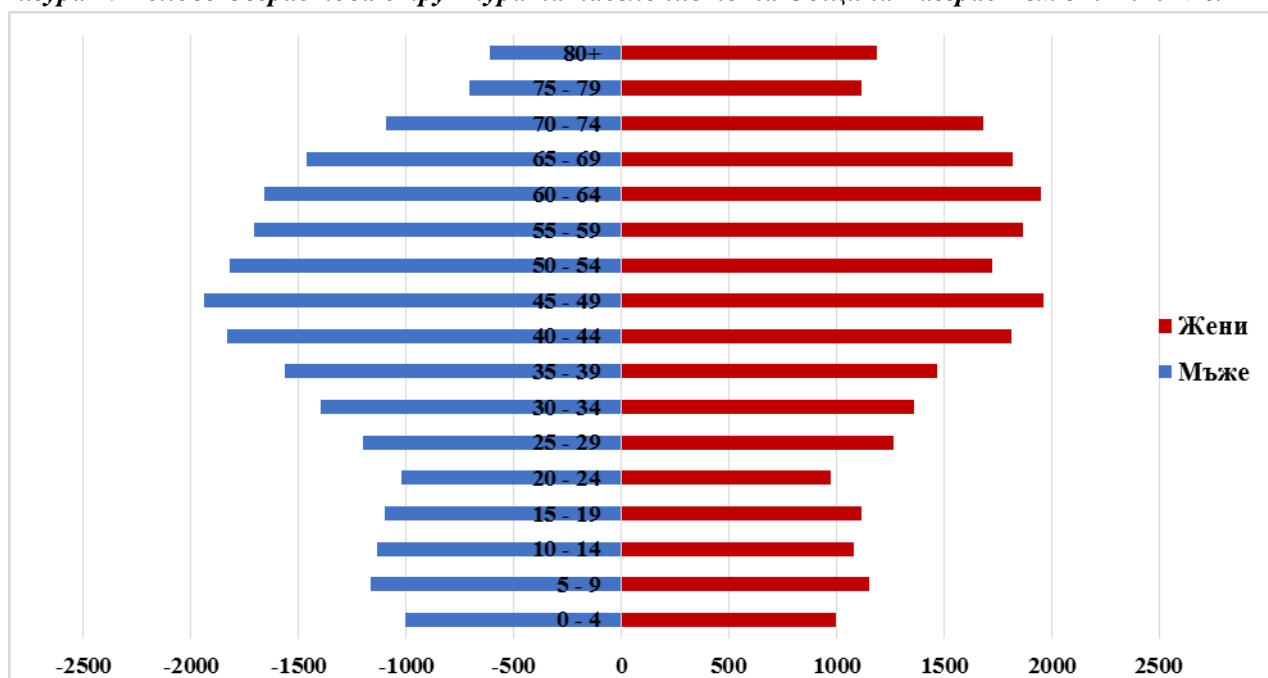
Година	Община Разград			Град Разград			Села		
	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени	Всичко	Мъже	Жени
2013	49 424	23 728	25 696	32 568	15 396	17 172	16 856	8 332	8 524
2014	48 914	23 465	25 449	32 220	15 230	16 990	16 694	8 235	8 459
2015	48 183	23 109	25 074	31 739	15 011	16 728	16 444	8 098	8 346
2016	47 590	22 813	24 777	31 301	14 812	16 489	16 289	8 001	8 288
2017	46 944	22 415	24 529	30 921	14 563	16 358	16 023	7 852	8 171

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Възрастова структура на населението

В общината населението по възрастовите групи е най-голямо в диапазона 40-64 г. и най-голямо във възрастовата група 45-49 г. по брой. Броят на населението под 15 г. е по-малък от това над 64 г. От фигурата ясно се проследява, че жените имат по-висока продължителност на живота и съответно при възрастовите групи в пенсионна възраст техният брой е значително по-голям от тези на мъжете. Наблюдава се стесняване на пирамидата при възрастовата група на 20-24 г., която ясно отчита миграцията на населението във връзка с придобиване на висше образование.

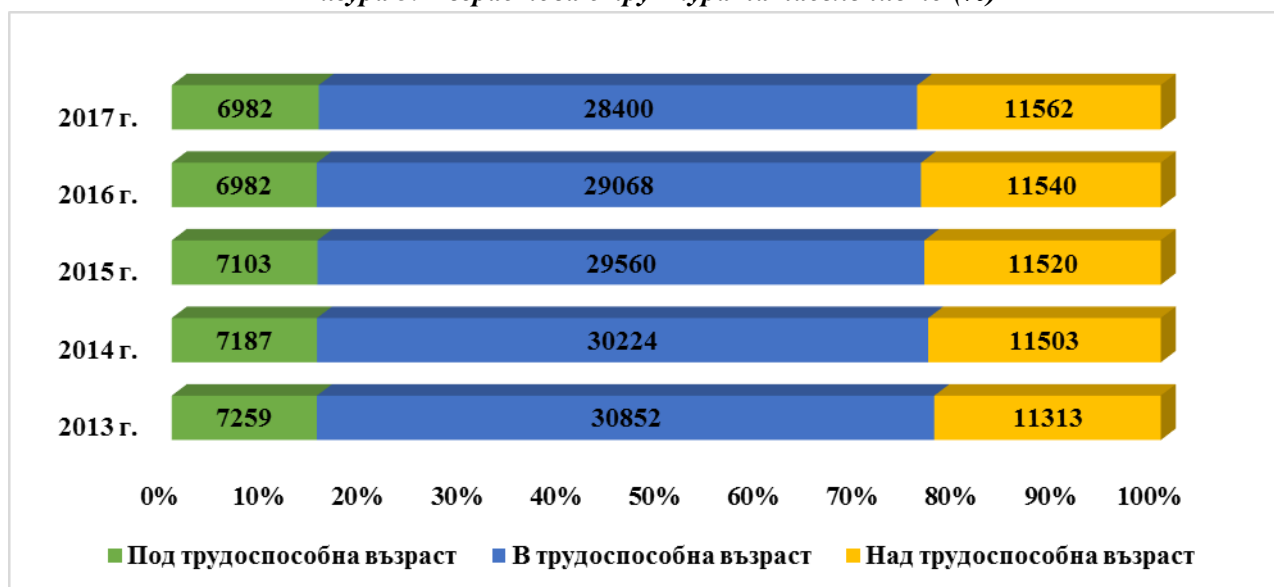
Фигура 4. Полово-възрастова структура на населението на Община Разград към 31.12.2017 г.

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Най-голям е дялът на населението в трудоспособна възраст - 60,5% от населението за 2017 г. Населението в подтрудоспособна възраст е приблизително 14,9%, а това в над трудоспособна – 24,6%. В относителен дял в периода 2013-2017 г. се увеличава в над трудоспособна възраст и намалява това в трудоспособна възраст, а това в подтрудоспособна се запазва. Тази тенденция е устойчива въпреки законодателните промени в страната и повишаването на пенсионната възраст.¹

Фигура 5. Възрастова структура на населението (%)

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

¹ Трудоспособната възраст през 2013, 2014 и 2015 г. за жени е от 16 до 60 години и 8 месеца и за мъже е от 16 до 63 години и 8 месеца. През 2016 г. за жени е от 16 до 60 години и 10 месеца и за мъже е от 16 до 63 години и 10 месеца, а през 2017 за жени е от 16 до 61 години и за мъже от 16 до 64 години.

Тенденцията на застаряване на населението води до промени в неговата основна възрастова структура при разпределението му под, в и над трудоспособна възраст.

Таблица 28. Население под, в и над трудоспособна възраст в община Разград и в област Разград

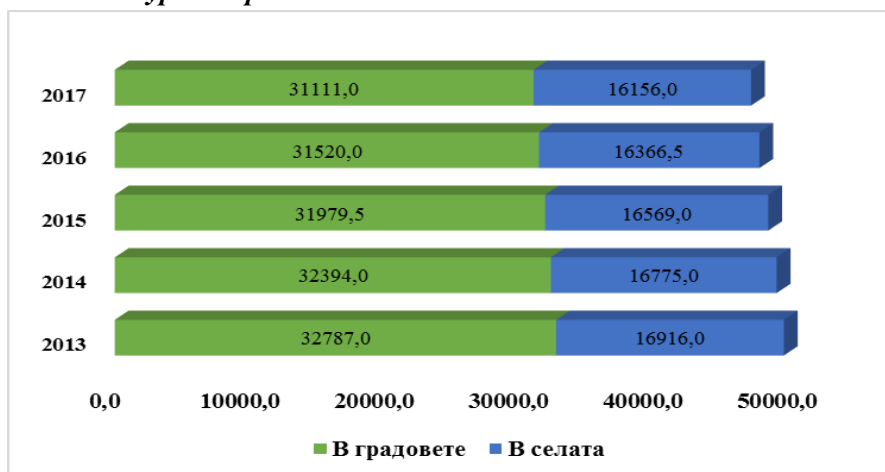
Година	Под трудоспособна възраст	В трудоспособна възраст	Над трудоспособна възраст
2013 г.	7 259	30 852	11 313
2014 г.	7 187	30 224	11 503
2015 г.	7 103	29 560	11 520
2016 г.	6 982	29 068	11 540
2017 г.	6 982	28 400	11 562

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Селищна структура

Трайна тенденция е повече от половината от населението на община Разград да живее в общинския център гр. Разград - в края на 2017 г. това е 66% от населението на общината, като в периода 2013-2017 г. тази тенденция се запазва.

Фигура 6. Средногодишно население по местоживее

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

3.2. Работна сила и трудова заетост на населението

Данните, предоставени от Дирекция „Бюро по труда“ гр. Разград, сочат намаляване на нивото на безработица, макар и с бавни темпове. Към 31.12.2017 г. измереният коефициент на безработица в общината е 5,85% при 6,58% през 2016 г. или намаление на броя на безработните лица със 136 души спрямо 2016 г. Респективно намалява и средногодишното ниво на безработица за общината (6,25% през 2017 г. при 7,6 % през 2016 г.)

Таблица 29. Равнище на безработица в общините на област Разград

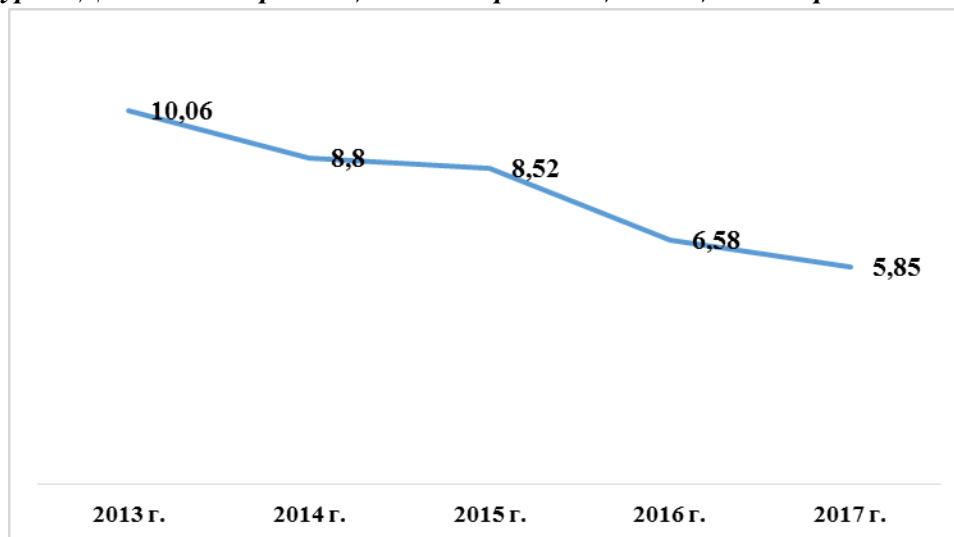
Община/Област	2013 г. %	2014 г. %	2015 г. %	2016 г. %	2017 г. %	2017 г. брой
Община Завет	26,7	27,2	26,25	17,56	14,93	522
Община Исперих	22,5	19,6	18,20	15,45	14,51	1 322
Община Кубрат	23,7	22,1	21,24	16,77	15,01	1 033
Община Лозница	29,9	26,2	25,67	21,02	17,58	693
Община Разград	10,06	8,8	8,52	6,58	5,85	1 385
Община Самуил	37,8	39,2	35,01	29,32	26,62	641
Община Цар Калоян	26,5	23,6	22,40	15,67	14,8	389
ОБЛАСТ РАЗГРАД	17,8	19,5	16,30	12,81	11,48	5 985

Източник: Дирекция „Бюро по труда“ - Разград

Като областен център, Община Разград запазва най-ниското равнище на безработица през целия наблюдаван период 2013-2017 г. Налице е съществено различие спрямо останалите общини в областта. През 2017 г. равнището на безработица в община Разград е близо три пъти по-ниско спрямо средното за областта и два пъти по-ниско от това в началото на периода – 2013 г. Това е индикатор за водещите функции на областния център по отношение на социално-икономическото развитие на региона.

През анализирания период безработицата в община Разград бележи трайна тенденция на намаление от 2013 г. до 2017 г. за община Разград и другите общини от областта. Най-ниско средногодишно равнище на безработица се отбелязва през 2017 г.

Фигура 7. Динамика на равнището на безработица в община Разград за 2013-2017

Източник: Дирекция „Бюро по труда“ – Разград

Сравнена с другите общини - областни центрове в Северен централен район, община Разград е на предпоследно място по ниво на безработица (преди община Силистра).

Таблица 30. Коефициент на безработица в община Разград, България, СЦР и общини - областни центрове в СРЦ в %

Община в Северен централен район	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
Община Разград	10,06	8,8	8,52	6,58	5,85
Община Силистра	11,9	10,2	8,9	8,27	7,10
Община Русе	5,6	4,3	4,49	3,35	3,40
Община Габрово	7	6,4	6,07	4,41	3,99
Община Велико Търново	6,5	5,3	4,91	3,76	3,67

Източник: Дирекция „Бюро по труда“ - Разград

Към 31.12.2017 г. в Бюрото по труда са регистрирани 147 безработни младежи до 29 г., като броят им намалява с 56% спрямо 2013 г. Броят на регистрираните безработни над 50 г. за 2017 г. в сравнение с 2013 г. също намалява, достигайки до 625 лица. Въпреки че делът им в общия брой на безработните лица намалява, те си остават най-многобройната група - 43%.

В образователната структура на безработните най-голяма е групата на лицата със средно специално образование (45%). В сравнение с 2013 година се наблюдава намаление на безработните в всички образователни групи, като най-голямо е намалението на безработните без образование, следвани от тези със средно специално образование и тези със средно образование.

Таблица 31. Профил на свободната работна ръка по възраст и образование

Безработица		По възрастови групи				По образование			
Година	Общо	До 19 г.	От 20 г. до 29 г.	От 30 г. до 49 г.	Над 50 г.	Висше	Средно специално	Средно	Основно и по-ниско
2013	2 383	14	337	994	1 038	250	1 070	103	960
2014	2 106	1	274	829	1 002	258	942	80	826
2015	2 017	3	252	794	968	256	888	107	766
2016	1 558	10	154	687	707	226	735	63	534
2017	1 385	11	147	602	625	205	620	69	491

Източник: Дирекция „Бюро по труда“ - Разград

3.3. Образование

Мрежа от учебни институции

Образователната система на територията на община Разград за периода 2013 г. – 2015 г. обхваща 22 учебни заведения, от които 15 са общински и 7 – държавни, 14 бр. са общообразователните училища, 6 бр. са професионалните гимназии, 1 бр. специално училище и 1 бр. училище по изкуства и спорт.

През 2016 г. с влизането в сила от 01.08.2016 г. на Закона за предучилищното и училищното образование в системата на институциите в системата на образованието в Община Разград настъпиха следните промени:

1. По силата на Закона общинските целодневни детски градини се преименуваха в детски градини.

2. Със заповед № РД-14-123 от 07 юли 2016 г. на министъра на образованието и науката Професионална гимназия по селско стопанство и хранително-вкусови технологии „Ангел Кънчев” град Разград получи статут на общинско училище.

3. Извънучилищните педагогически учреждения – Център за работа с деца (ЦРД), Център за ученическо, техническо и научно творчество (ЦУТНТ), Ученическа спортна школа (УСШ) и Общежитие за средношколци по силата на Закона станаха центрове за подкрепа за личностно развитие, като ЦРД, ЦУТНТ и УСШ запазиха наименованието си, а Общежитие за средношколци се преименува в Ученическо общежитие.

4. Съгласно разпоредбите на Закона, от 01.08.2016 г. СОУ „Христо Ботев”, гр. Разград стана средно училище.

5. С Решение № 211 по Протокол №15 от проведено заседание на Общински съвет - Разград, Междуучилищен център по трудово-политехническо обучение в гр. Разград се преобразува в Център за подкрепа за личностно развитие – Междуучилищен център по трудово-политехническо обучение.

През 2017 г. на територията на община Разград функционират 21 училища, от които 16 са общински. От 16-те общински училища, 11 са основни, като 5 са в гр. Разград и 6 - в други населени места на общината. Средните общински училища са 5: 2 профилирани гимназии – едната е с „чуждоезиков” профил: ПГПЧЕ „Екзарх Йосиф”, а другата - ППМГ „Акад. Н. Обрешков” е с профил „природо-математически”; Спортно училище; Средно училище „Христо Ботев” и 1 професионална гимназия - ПГССХВТ „Ангел Кънчев”.

Образователната инфраструктура на община Разград включва шест професионални гимназии, пет от които са с държавно финансиране. ПГССХВТ „Ангел Кънчев” от 2016 е общинско училище. Всички професионалните гимназии подготвят специалисти със средно образование в областта на химическата промишленост и биотехнологиите, машиностроенето, информационните технологии, селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост, облекло и дизайн, транспорт и строителство, по икономически дисциплини.

На територията на община Разград съществува и Помощно училище интернат в с. Осенец, което от 20.07.2017 г. е преобразувано в Център за специална образователна подкрепа.

За развитие на интересите, способностите, компетентностите и изявата на децата и учениците от община Разград в областта на науките, технологиите, изкуствата и спорта се предлагат извънкласни дейности в четири центъра за подкрепа за личностно развитие: ЦПЛР - Център за работа с деца, ЦПЛР - Център за ученическо, техническо и научно творчество, ЦПЛР - Ученическа спортна школа и ЦПЛР - Междуучилищен център по трудово-политехническо обучение /МУЦ - ТПО/.

За учениците от други общини, предпочели средните училища на община Разград, се предлагат добри условия за живот и възпитание в центъра за подкрепа за личностно развитие - Ученическо общежитие, с капацитет 500 места.

В община Разград се намира и Регионален център за подкрепа на приобщаващото образование и Филиал към Русенски университет „Ангел Кънчев” – Русе.

Филиал - Разград е част от структурата на Русенски университет "Ангел Кънчев" и е единственото висше училище в Северна България, което подготвя специалисти за химическата, парфюмерийно-козметичната, силикатната, фармацевтичната, хранително - вкусовата и биотехнологичната промишленост. Филиал - Разград обучава студенти в образователно-квалификационна степен „бакалавър“ и „магистър“ по следните три професионални направления: Биотехнологии, Хранителни технологии, Химични технологии. Придобилите бакалавърска степен могат да продължат обучението си в две магистърски програми: Фармацевтични и козметични продукти и Силикатни материали.

Таблица 32. Учебни институции в община Разград в периода 2013-2017 г.

Показатели	2013/ 2014 г.	2014/ 2015 г.	2015/ 2016 г.	2016/ 2017 г.
Общо, в т.ч.	22	22	22	22
Общо-образователни училища	14	14	14	14
Специални училища	1	1	1	1
Училища по изкуствата и спортни училища	1	1	1	1
Професионални гимназии	6	6	6	6

Източник: Национален статистически институт

Данните за броя на преподавателите показват променливи стойности за периода 2013/2014 г. - 2016/2017 г., като основната част от преподавателите са заети в общообразователните училища.

Таблица 33. Преподаватели в община Разград в периода 2013-2017 г.

Показатели	2013/ 2014 г.	2014/ 2015 г.	2015/ 2016 г.	2016/ 2017 г.
Общо	568	583	532	554
Общообразователни училища	333	329	325	347
Специални училища	14	15	6	8
Училища по изкуствата и спортни училища	15	14	16	13
Професионални гимназии и паралелки след VI, VII и VIII клас	169	174	147	143
Университети и специализирани висши училища	37	51	38	43

Източник: Национален статистически институт

Отрицателният демографски прираст, високата безработица, миграцията на цели семейства и техните деца от малките населени места в по-големите градове и емигриране в чужбина са довели до значително спадане на броя на децата и учениците в общината.

Броят на учащите показва устойчива тенденция на намаление от 6 961 бр. през учебната 2013/2014 г. до 6 736 бр. през учебната 2016/2017 г. или общо 3%. Намалява и броят на завършилите студенти, като спадът е с 24%.

Таблица 34. Учащи в община Разград в периода 2013-2017 г.

Показатели		2013/ 2014 г.	2014/ 2015 г.	2015/ 2016 г.	2016/ 2017 г.
Общо		6 961	6 937	6 780	6 736
Начално образование (I - IV клас, МСКО - 1)	общо	1 848	1 869	1 771	1 848
	общообразователни училища	1 833	1 855	1 762	1 842
	специални училища	15	14	9	6
Прогимназиално образование (V - VIII клас, МСКО - 2)	общо	1 712	1 657	1 709	1 696
	общообразователни училища	1 673	1 631	1 692	1 682
	специални училища	39	26	17	14
	професионални паралелки с прием след VI и VII клас (I степен професионална квалификация)	-	-	-	-
Средно образование (IX - XIII клас, МСКО - 3)	общо	3 079	3 048	2 951	2 877
	общообразователни училища	1 089	1 096	1 074	1 070
	специални училища	-	-	-	-
	училища по изкуствата и спортни училища	67	75	74	70
	професионални гимназии (III степен професионална квалификация)	1 225	1 251	1 269	1 372
	професионални гимназии и училища (II степен професионална квалификация)	698	626	534	365
Професионални паралелки с прием след VIII клас (I степен професионална квалификация)		17	26	30	37
Професионално обучение след средно образование (МСКО - 4) (IV степен професионална квалификация)		-	-	-	-
Образователно-квалификационна степен „професионален бакалавър“ (МСКО - 6)		-	-	-	-
Образователно-квалификационна степен „бакалавър“ (МСКО - 6)		305	302	268	232
Образователно-квалификационна степен „магистър“ (МСКО - 7)		-	35	51	46

Източник: Национален статистически институт

На територията на общината намалява броят на функциониращите детски градини, които от 24 през учебната година 2013-2014 г. намаляват на 22 през учебната година 2016/2017 г. в съответствие и с големия спад на децата.

През учебната 2017/2018 г. на територията на община Разград функционират 22 детски градини, които са на целодневно обучение, като 10 от тях са в гр. Разград Към 01.12.2017 г. в детските градини и училища са обхванати общо 1677 деца в 75 целодневни групи и една полудневна група, като децата в задължителна предучилищна възраст са 787.

Таблица 35. Показатели за детските градини в община Разград в периода 2013-2017 г.

Показатели			2013/ 2014 г.	2014/ 2015 г.	2015 /2016 г.	2016/ 2017 г.
Общо	детски градини		24	22	22	22
	детски учители		175	173	159	155
	деца		1 955	1 953	1 777	1 634
В т.ч. постоянни детски градини	общо	детски градини	24	22	22	22
		детски учители	175	173	159	155
		деца	1 955	1 953	1 777	1 634
	целодневни	детски градини	24	22	22	22
		детски учители	..	..	158	154
		деца	1 924	1 936	1 759	1 617
	полудневни	детски градини	-	-	-	-
		детски учители	..	..	1	1
		деца	31	17	18	17

Източник: Национален статистически институт

Отпаднали ученици

Един от проблемите на национално ниво и залегнали за решаване в стратегията „Европа 2020“ е ранното отпадане на ученици от образователната система. То се дължи на няколко групи фактори - социално-икономически, образователни, етнокултурни:

Социално-икономическите причини обуславят лошото качество на живот, бедността на определени социални слоеве, което от своя страна поставя сериозни препятствия пред образованието на децата и младежите от тези групи. Емиграцията през последните години доведе до принудително откъсване на учениците от образователната система.

Образователните причини се свързват с езиковата некомпетентност и недоброто владение на български език на част от децата от етническите малцинства, както и от ниската мотивация и интерес на ромските деца да посещават училище.

Етнокултурните причини се обуславят от ранното встъпване в брак, изолирания живот в собствения етнос, ниското образователно равнище на семейството.

Отпадащи ученици се наблюдават и в трите образователни етапа – начален, прогимназиален и гимназиален.

По данни на НСИ² в община Разград през 2016/2017 учебна година от образователната система са отпаднали 184 ученика, като за проследения период от 2013/2014 г. до 2016/2017 г. това е най-голямата стойност, а в сравнение с предходната увеличението е двойно.

За привличане и задържане на учениците в училище през последните години от анализирания период се извършват редица дейности като превантивни мерки за отпадането. Част от тези мерки са осигуряване на безплатна топла закуска и безплатен транспорт до общинските училища за ученици до 16-годишна възраст, безплатни учебници за ученици от I до VII клас и учебни помагала за подготвителните групи в детските градини, целодневно обучение в средишните училища. Повишаване квалификацията на учителите от училищата в

² Данните на НСИ за отпадналите от образование по общини се отнасят само до ранното отпадане и обхващат само учениците, напуснали училище преди осми клас.

община Разград за придобиване на умения за работа в интеркултурна и мултиетническа среда е друга мярка, целяща подобряване на резултатите при обучението и възпитанието на деца от етническите малцинства.

3.4. Здравеопазване

Системата за здравно обслужване на населението от община Разград обхваща всички населени места на територията на общината и се осъществява чрез заведения за извънболнична и болнична помощ. Частичните реформи, извършени в системата на здравеопазването през последните години, се отразяват негативно върху качеството на здравното обслужване на населението. Затрудненията са свързани основно с недостиг на финансови средства, осигуряване на кадрова обезпеченост с общопрактикуващи лекари по селата и специалисти в извънболнична и болнична помощ.

Към 31.12.2016 г. на територията на община Разград е разположено едно болнично заведение – много профилна болница, 20 лечебни заведения за извънболнична помощ и 3 бр. други лечебни и здравни заведения. Извънболничната помощ е представена от 13 самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории, 6 медицински центъра и 1 диагностично-консултативен център. Промени в нормативната уредба допринасят за промяна на параметрите в динамиката по-долу.

Лечебни и здравни заведения

Болничната помощ се осъществява в МБАЛ „Св. Иван Рилски“, която покрива нуждата от специализирана и част от високо специализираната медицинска помощ в общината и в област Разград. В болницата са обособени три блока – Диагностично-консултативен, Стационарен блок с 18 самостоятелни отделения и административно-стопански блок. Многопрофилната болница за активно лечение в гр. Разград е единствена в областта, в която функционират следните клиники и отделения за диагностика и лечение: ендокринология и болести на обмяната, нефрология, клинична хематология, клинична алергология, кожни и венерически болести, пневмология и физиатрия, психиатрия, хирургия, ортопедия и травматология, урология, неонатология, спешна медицина, диализно лечение, трансфузионна хематология.

Таблица 36. Лечебни и здравни заведения за периода 2012-2016 г.

Лечебни заведения	Видове	Мерни единици	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Болнични заведения	общо	брой	1	1	1	1	1
		легла	342	322	337	350	333
	многопрофилни болници	брой	1	1	1	1	1
		легла	342	322	337	350	333
	специализирани болници	брой	-	-	-	-	-
		легла	-	-	-	-	-
	центрове за кожно-венерически заболявания	брой	-	-	-	-	-
		легла	-	-	-	-	-
	комплексни онкологични центрове	брой	-	-	-	-	-
		легла	-	-	-	-	-

Лечебни заведения	Видове	Мерни единици	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
	центрове за психично здраве	брой	-	-	-	-	-
		легла	-	-	-	-	-
Лечебни заведения за извънболнична помощ	общо	брой	17	17	17	20	20
		легла	11	11	11	11	11
	диагностично- консултативни центрове	брой	1	1	1	1	1
		легла	-	-	-	-	-
	медицински центрове	брой	4	4	4	6	6
		легла	11	11	11	11	11
	дентални центрове	брой	12	12	12	-	-
	медико-дентални центрове	брой	-	-	-	-	-
		брой	-	-	-	-	-
	самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории	легла	-	-	-	13	13
Други лечебни и здравни заведения		брой	4	5	5	4	3
		легла	50	50	32	-	-

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

На територията на общината функционира Център за спешна медицинска помощ с филиали в общините Исперих, Кубрат, Цар Калоян и Лозница.

Проблем за жителите на общината е липсата на специализирано лечебно заведение за лечение на онкологични заболявания, което налага за получаване на лекарства да се пътува до Комплексен онкологичен център в град Русе.

Медицински персонал

В периода 2012-2016 г. се наблюдава устойчива тенденция на намаление в броя на лекарите в общината от 206 на 190, която се отразява и на показателя „Осигуреност с лекари на 1000 души“, който също намалява от 4,12‰ на 3,99‰, въпреки че намалява и броя на населението. Броят на лекарите по дентална медицина показва колебания, но се запазва относително техния брой и съответно стойностите на показателя „Осигуреност с лекари по дентална медицина на 1000 души“. Броят на медицинските специалисти по здравни грижи също намалява, но показателят „Осигуреност с медицински специалисти по здравни грижи“ бележи увеличение в края на периода, тъй като броят на специалистите намалява по-бавно от този на населението в общината.

Таблица 37. Медицински персонал в община Разград за периода 2012-2016 г.

Показател	Мерна единица	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Лекари	брой	206	209	203	197	190
в т. ч. общопрактикуващи	брой	28	27	27	26	25
Лекари по дентална медицина	брой	41	46	44	45	47
Медицински специалисти по здравни грижи	брой	450	455	448	406	397

Показател	Мерна единица	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Осигуреност с лекари	промил	4,12	4,23	4,15	4,09	3,99
Осигуреност с лекари по дентална медицина	промил	0,56	0,55	0,55	0,54	0,53
Осигуреност с медицински специалисти по здравни грижи	промил	0,82	0,93	0,90	0,93	0,99

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg>, 2018 г.

Относителният дял на болестите по видове класове през последните години се запазва относително постоянен.

Наблюденията показват, че високата ползваемост на болничните услуги е в следствие преди всичко на социални и възрастови причини:

- нисък социален статус и здравна култура на голяма част от населението и невъзможност за заплащане на лечението в амбулаторната помощ;
- застаряващо население;
- нарастващ брой на населението от малцинствените групи;
- голям брой здравно неосигурени.

3.5. Социални услуги

Социалните услуги са дейности, насочени към подкрепа на подпомаганите лица за водене на пълноценно съществуване и социално включване и се извършват както в специализирани институции, така и в общността.

Община Разград разполага с изградена система от социални заведения и услуги, чрез които реализира социална политика, насочена към хора в неравностойно положение. Предлагащите социални услуги са в двете категории: институционални и в общността.

Специализирани институции - Дом за стари хора гр. Разград с капацитет 80 места, Дом за възрастни хора с деменция гр. Разград с капацитет 60 места.

Резидентен тип услуги се извършват в два Центъра за настаняване от семеен тип гр. Разград с капацитет 2 x 10 места, разкрити през 2010 г. след закриване на Дом за деца лишени от родителска грижа с. Осенец и Защитено жилище с. Просторно, разкрито през 2011 г. с капацитет 6 места.

Таблица 38. Социални услуги, предоставяни в специализирани институции в община Разград

Година	Социални услуги, общо		Дом за стари хора		Дом за възрастни хора с деменция		Дом за деца с умствена изостаналост	
	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет
2013	3	180	1	80	1	60	1	40
2014	3	180	1	80	1	60	1	40
2015	3	180	1	80	1	60	1	40
2016	2	140	1	80	1	60	-	-
2017	2	140	1	80	1	60	-	-

Източник: Община Разград, отдел „Социални дейности“

Със Заповед №РД01-513/11.03.2015 г. на Изпълнителният директор на Агенция за социално подпомагане е закрыта специализираната институция - Дом за деца с умствена изостаналост с. Просторно, общ. Разград. В освободения сграден фонд са разкрити 3 социални услуги в общността от резидентен тип за пълнолетни лица с психични разстройства: Център за настаняване от семеен тип за възрастни хора с психични разстройства, Защитено жилище за лица с психични разстройства и Център за социална рехабилитация и интеграция.

През последните години община Разград натрупа значителен опит и реализира сериозен напредък в областта на социалното подпомагане и социалните дейности. За периода 2013-2017 г. се запазва широкият спектър от социалните услуги предоставяни в общността, които са важни за осъществяване на прехода от институционални грижи към услуги в естествена семейна среда. Изградената система от социални услуги функционира добре и обхваща хора от различни възрасти и социални групи. Добрата материална база е обезпечена с необходимите квалифицирани кадри.

Услугите в общността се предоставят от Домашен социален патронаж, Център за социална рехабилитация и интеграция „Емилиян“, Център за социална рехабилитация и интеграция, Дневен център за деца с увреждания, Дневен център за възрастни хора с увреждания „Поддай ръка“ с общ капацитет 575 места.

Таблица 39. Социални услуги, предоставяни в общността в община Разград

Година	Социални услуги, които се предоставят в общността-общо		Домашен социален патронаж		Център за социална рехабилитация и интеграция „Емилиян“		Център за социална рехабилитация и интеграция		Дневен център за деца с увреждания		Дневен център за възрастни хора с увреждания „Поддай ръка“	
	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет
2013	3	525	1	455	1	45	-	-	-	-	1	25
2014	3	525	1	455	1	45	-	-	-	-	1	25
2015	4	550	1	455	1	45	1	25	-	-	1	25
2016	5	580	1	455	1	45	1	25	1	30	1	25
2017	5	575	1	455	1	45	1	25	1	25	1	25

Източник: Община Разград, отдел „Социални дейности“

От м. май 2015 г. до настоящия момент се предоставя социалната услуга „Осигуряване на топъл обяд“ - услугата се предоставя от Община Разград, чрез ДСП по „Оперативна програма за храни и/или основно материално подпомагане“ от Фонда за европейско подпомагане на най-нуждаещите се лица, Операция тип 3: 2014BG05FMOP001-03.01 „ОСИГУРЯВАНЕ НА ТОПЪЛ ОБЯД“. Капацитетът на услугата е 50 лица в риск, общо обхванати по години както следва:

- 2015 г. - 56 лица;
- 2016 г. - 58 лица;

- 2017 г. - 65 лица;

С цел осигуряване в общността на услуги с високо качество и отговарящи на индивидуалните потребности на рисковите групи за 2015 г. е предоставяна услугата „Личен асистент“ по Проект № 2014BG05M9OP001-2.2015.001-C0001 „Нови възможности за грижа“ на 140 лица.

За 2016-2017 г. са предоставяни дейностите – „Личен асистент“ и „Домашен помощник“ по Проект № BG05M9OP001-2.002-0210 „Създаване на център към Домашен социален патронаж гр. Разград за почасово предоставяне на услуги за социално включване“, финансиран от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд, капацитет – общо за срока на проекта - 200 лица в неравностойно положение, обхванати по години както следва:

- 2016 г. - 41 лица ползвали услугата „Личен асистент“;
- 2016 г. - 94 потребители ползвали услугата „Домашен помощник“;
- 2017 - 54 лица ползвали услугата „Личен асистент“;
- 2017 г. - 125 потребители ползвали услугата „Домашен помощник“.

Таблица 40. Социални услуги, предоставяни в общността – резидентен тип в община Разград по брой и места / капацитет в периода 2013-2017 г.

Година	Социални услуги, които се предоставят в общността-общо		Център за настаняване от семеен тип за възрастни хора с психични разстройства		Защитено жилище за възрастни хора с психични разстройства		Защитено жилище за лица с умствена изостаналост		Център за настаняване от семеен тип за деца/младеж и с увреждания		Център за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания		Център за работа с деца на улицата		Център за обществена подкрепа	
	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет	Брой	Места капацитет
2013	4	71	-	-	-	-	1	6	-	-	2	20	-	-	1	45
2014	4	71	-	-	-	-	1	6	-	-	2	20	-	-	1	45
2015	9	131	1	14	1	10	1	6	2	28	3	28	-	-	1	45
2016	9	131	1	14	1	10	1	6	2	28	3	28	-	-	1	45
2017	10	146	1	14	1	10	1	6	2	28	3	28	1	15	1	45

От 2009 г. до настоящия момент се предоставя от Община Разград услугата „Обществена трапезария“ чрез ДСП на територията на града. Финансира се чрез Фонд „Социална закрила“ по реда на т.27, т.3 от Закона за социално подпомагане. Капацитетът на услугата е 50 лица в риск, обхванати общо по години както следва:

- 2013 г. - 63 лица;
- 2014 г. - 64 лица;
- 2015 г. – 76 лица;
- 2016 г. - 103 лица;
- 2017 г. – 61 лица.

По Проект BG051PO001-5.2.11-0001-C0001 „И аз имам семейство“, финансиран от Европейския социален фонд на Европейския съюз чрез Оперативна програма „Развитие на

човешките ресурси“ 2007-2013, Схема за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG051PO001-5.2.11 „Приеми ме“ Община Разград е партньор на Агенция за социално подпомагане. След приемане на необходимите промени в Закона за социално подпомагане, даващи право на кметовете на общини да предоставят услугата приемна грижа, да приемат заявления на кандидати за приемни родители и да бъдат техни работодатели, Общината е доставчик на социалната услуга приемна грижа.

През 2013 г. в Регистъра на утвърдените приемни семейства към Регионална дирекция за социално подпомагане – Разград са вписани 6 професионални приемни семейства, като в 2 от тях са настанени 3 деца. През 2014 г. са утвърдени още 2 професионални приемни семейства и са настанени 2 деца. През 2015 г. са утвърдени още 4 приемни семейства, а 18 са преминали от доставчик Дирекция социално подпомагане към доставчик Община Разград. В 23 приемни семейства са настанени 27 деца.

По Проект „Приеми ме 2015“, финансиран от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд в Дневника на приемните семейства, с които работи Община Разград, са вписани 32 професионални приемни семейства, като в края на 2016 г. в 24 са били настанени 31 деца.

Проектът допълва и надгражда приключилия на 31.12.2015 г. Проект BG051PO001-5.2.11-0001-C0001 „И аз имам семейство“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013.

Целта на проект „Приеми ме 2015“ е да се усъвършенства и да се разшири обхватът на услугата „приемна грижа“ и затвърди нейното предоставяне на местно ниво като алтернативна форма за отглеждане на деца в риск в семейна среда. Акцент е поставен към развитие на специализирана приемна грижа за деца с увреждания; деца, жертви на насилие или трафик; деца, които са непридружени бежанци. Специален фокус се поставя върху настаняването на деца до 3-годишна възраст, както и на мерките, насочени към повишаване на качеството на приемната грижа чрез осъществяване на мониторинг.

В края на 2017 г. услугата „приемна грижа“ е предоставяна на 29 деца, настанени в 25 приемни семейства.

По Проект „Подкрепа за достоен живот“ по Схема за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ BG051PO001-5.2.09 „Алтернативи“, по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2007-2013, Община Разград в партньорство с Агенция за социално подпомагане е предоставяла на лица с трайни увреждания, с невъзможност за самообслужване, нуждаещи се от постоянна грижа, в т. ч. деца с трайни увреждания, социалната услуга „Личен асистент“. През 2013 г. услуга е предоставяна почасово на 120 потребители от 118 лични асистента. През 2014 г. услуга е предоставяна на 130 потребители от 129 лични асистента.

Община Разград е била доставчик на социалната услуга „Личен асистент“ по Проект № 2014BG05M9OP001-2.2015.001-C0001 „Нови възможности за грижа“ по Процедура за директно предоставяне 2014BG05M9OP001-2.2015.001 „Нови алтернативи“ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г. на общинско ниво. През 2015 г. социалната услуга „Личен асистент“ е предоставяна на 145 лица от 147 лични асистента.

През наблюдавания период в община Разград са извършени задълбочени проучвания върху факторите, формиращи рисковите групи и потребностите от социални услуги. Анализирани са широк кръг социо-икономически проблеми, демографски тенденции, общото състояние на социалните услуги в община Разград като достъп, капацитет, човешки ресурси и качество на наличните услуги.

Обобщените изводи от анализа на събраните конкретни данни открояват различни групи фактори, оказващи влияние при формиране на рисковите групи от населението, нуждаещи се от различни форми на социална помощ:

- **Безработицата и ниските доходи**, в т.ч. на хора в пенсионна възраст - ограничават достъп до заетост, ниските доходи са основен проблем за осигуряване на нормален стандарт на живот, който рефлектира върху голям брой рискови групи.

- **Образованието е фактор** за социална интеграция и професионално развитие. Анализът на статическите данни и срещите със заинтересовани страни очертават хората с основно и по-ниско образование като рискова група с относително най-висок дял сред безработните.

- **Структурата и броят на членовете на семейството е рисков фактор** по отношение на многодетните и непълни семейства (с един родител) с ниски доходи, при които разходите на член от домакинството са изключително ниски и недостатъчни за осигуряване на елементарни потребности.

- **Фактори свързани с увреждане или тежък здравословен проблем на член от семейството.** Липсата на подходящи алтернативи за заетост за хора с увреждания поставя в неравностойно положение семействата им по отношение на източниците на доходи, необходими за покриване на издръжката на техните домакинства.

- **Достъпът до здравни услуги** е от съществено значение при формиране на рисковите групи. Различните проблеми, с които се сблъскват хората с увреждания, са свързани с липса на здравни пътеки, които покриват разходите за лечение; невъзможност за закупуване на медикаменти и консумативи за лечение, поради ниски доходи; съсредоточаване на квалифициран здравен персонал в общинския център и липса на такъв в малките населени места.

- **Отдалечеността на част от населените места** от общинския център и липсата на редовна транспортна връзка са фактори, които в много голяма степен затрудняват извършването на социални услуги и подпомагане на възрастните и самотно живеещи хора и хората с ниски и без всякакви доходи.

3.6. Култура

Обликът на културния живот в община Разград се определя от богатото културно-историческо наследство, наличието на професионални културни институти, народни читалища, както и от активната дейност на сдружения с идеална цел и творчески съюзи. Културното наследство и съвременната култура притежават уникални качества и богатство, свързани със стари дългогодишни традиции, простиращи се назад във вековете. Повече от 135 години са изминали от организирането на първата читалня, с която е поставено началото на библиотечното дело в Разград. От същото време датира и историята на театралното дело. В средата на миналото столетие е създаден и първият симфоничен

оркестър. Важен фактор за културния облик на района в годините има развитието на музейното дело, чието начало поставя акад. А. Явашов само 9 години след Освобождението.

На тази база, създадена по време на българското Възраждане, в годините се обособяват и развиват големи професионални културни институти – библиотека, исторически музей, филхармония, драматичен театър, ансамбъл за народни песни и танци.

В общината има около 300 недвижими археологически, архитектурни, художествени и исторически паметници на културата. Между тях са църкви, Часовниковата кула, джамията „Ибрахим паша“ (от XVII в.), чешми, обществени сгради, мемориални паметници и др. Тук е археологическият резерват „Абритус“ с площ от 1 000 дка, паметник на културата от национално значение. Античният град е от римската епоха (I – IV в.). Проучена е част от южния некропол с гробове от II – IV в., крепостна стена от III в., основи на жилища, сгради и др. Този комплекс е с голям потенциал за туризъм заедно със специализираните музеи „Димитър Ненов“, „Станка и Никола Икономови“, „Анание Явашов“, Музейната експозиция по етнография, обособена в отделен музей, който е елемент от възрожденския архитектурен комплекс „Вароша“. Този комплекс представлява 6 къщи от XIX век с просторни дворове, които също са атрактивно място за туризъм.

Художествена галерия „Проф. Илия Петров“ издирва, откупува и съхранява образци на изобразителното изкуство. Притежава основен фонд от 2 063 творби. Организира редица изложби и арт базари, както и Международен пленер по живопис. Възстановена е дълго непровежданата Обща национална художествена изложба „Лудогорие“. Галерията е реконструирана и надстроена по проект по ОПРР.

Най-големият културен институт за библиотечно-информационно обслужване на населението в Разградска област е библиотека „Проф. Боян Пенев“. Библиотеката притежава универсален фонд с над 300 000 тома библиотечни документи. Създава база данни, с които участва в националната автоматизирана библиотечно-информационна система.

Културният живот в общината се определя и от дейността на няколко сценични професионални формации – Театрално – музикален център, обединяващ драматичен театър „Антон Страшимиров“, Разградска филхармония „Проф. Димитър Ненов“ и Сцена „Назм Хикмет“, професионален Капански ансамбъл.

На територията на общината функционират Регионален експертно-консултантски и информационен център „Читалища“ – Разград и 25 жизнени читалища, от които 4 са градски. Те поддържат редица форми на любителското творчество и организират много културни събития. Около 10 са независимите културни сдружения, които със своите инициативи допълват културната панорама на общината: „Бъдеще за България“, музикално дружество „Железни струни“, клубовете по народни танци Клуб на дейците на културата и др.

Анализът на културната дейност откроява нейните положителни страни, към които могат да се отнесат богатото културно-историческо наследство от недвижими и движими паметници на културата и в тази връзка добрата ресурсна база за развитие на културния туризъм.

Община Разград поддържа един от най-богатите културни календари в страната. Той включва редица регионални, местни, национални и международни събития. Ориентиран е

към всички възрастови групи и различните вкусове – от камерни изяви и местни културни инициативи до мащабни неколкодневни фестивали. Културният календар е обезпечен информационно и е обвързан с нуждите на културния и събитийен туризъм. Независимо от ограничения финансов ресурс за неговото поддържане, няма отстъпление от качеството на културния продукт, което е традиционно високо.

Максимално добре е представена професионалната мрежа от институции за култура и изкуство. Значително е разширен културния обмен, налице са активни творчески контакти със съседните страни на Балканите. Доброто образование на населението и силните дългогодишни културни традиции са добра база за усвояване на творчески и изпълнителски умения.

**Таблица 41. Значими културни събития и изяви в общината
(период 2013 г. – 2017 г.)**

Изяви	Периодичност
Фестивал на народните традиции и художествените занаяти. Панаир на киселото мляко	ежегодно
Музикални дни „Димитър Ненов“	на 2 г.
Национален конкурс за млади пианисти	на 2 г.
Национален конкурс за сюжетни и тематични танци „Деца на България танцуват“	на 2 г.
Национален литературен конкурс „Поетични хоризонти на българката“	на 5 г.
Международен пленер по живопис „Мистика и реалност“	ежегодно
Младежки симпозиум по скулптура „Среща в Разград“	ежегодно
Традиционен есенен панаир с културни празници	ежегодно
Ден на град Разград, 28 януари	ежегодно
Фестивал на културно-историческото наследство „Белите нощи на Разград“	ежегодно
Хоров фестивал „Гласовете на Кибела“	на 2 г.
Национален детски фестивал „Звезден път“	на 2 г.
Фестивал на изпятата поезия „Есенни бардове“	ежегодно
Страшимирови театрални вечери	ежегодно
Майски празници на културата	ежегодно
Фестивал на местната общност „Разград – градът е сцена“	ежегодно
Фестивал „Античният Абритус“	ежегодно
Национален фестивал на танцовия театър	ежегодно
„Нощ на класическата китара“ в Европейската нощ на музеите и галериите“	ежегодно
Европейски дни на наследството	ежегодно
Капански събор	ежегодно
Национален фестивал на хората с увреждания	ежегодно
Национален фолклорен фестивал на клубовете и школите, изучаващи български народни хора „Капанска китка“	ежегодно

Източник: Община Разград, дирекция „Култура, спорт и туризъм“

Проблемите в областта на културата произтичат от недостига на финансови средства, както за поддръжка на многото паметници на културата и базите на културните институти, така и за тяхната издръжка и обезпечаването на богатия културен календар. Липсват

достатъчно средства за мащабни разкопки в АР „Абритуc“, за реставрация и консервация на проучените вече обекти. Общината съумява да привлече допълнителен ресурс по различни програми и проекти (близо 12 мил. лв. към момента), но те не могат да решат всички проблеми, свързани със съхраняването на културно-историческото наследство. Спечелени, а част от тях и реализирани, са проектите: „Достъпна среда и адаптиране на концертната зала на Разградската филхармония“ – АХУ, Изграждане на платформа за инвалиди, „Създаване на видеофилм на автентичен ритуал по заквасване на кисело мляко на етнографска група „Капанци“ – МК, „Разград – градът е сцена“ – ОПРР, по схема за подкрепа и създаване на иновативни културни събития, „Абритуc – мистика и реалност“ – ОПРР, по схема „Подкрепа за развитие на природни, културни и туристически атракции“, приоритетна ос 3: „Устойчиво развитие на туризма“, проект в партньорство с общините Исперих и Попово за създаване на туристическа дестинация „Исперих, Разград, Попово – път на древни култури и традиции“ – ОПРР.

3.7. Спорт и отдих

На територията на община Разград развиват дейност 19 спортни клуба. Водещи сред тях са тези по футбол, борба, лека атлетика, баскетбол, колоездене, стрелба с лък и шахмат. С бързи темпове се развиват спортовете: футбол, бокс, тенис на маса, тенис, бадминтон, волейбол, ориентиране, културизъм, карате, конен спорт, вдигане на тежести и рали крос. Все по-голям интерес сред подрастващите предизвикват и спортовете: скейтбординг, бул, рафа и петанка. В Разград е изградена добра спортна материална база, позволяваща развитието на 20 вида спорт. Наличните спортни обекти включват 2 стадиона, 4 затревени игрища, 2 многофункционални зали, 4 зали за индивидуални спортове, 8 тенис корта (единият с изкуствено покритие), 6 басейна (единият закрит), 1 хиподром, комплекс за стрелба с лък и две многофункционални спортни площадки с изкуствено покритие и осветление. През 2012 г. ПФК „Лудогорец 1945“ осъществи мащабна инвестиция чрез изграждането на модерен спортен център „Лудогорец“ за нуждите на спортно-състезателната дейност на представителния отбор на ПФК „Лудогорец 1945“ и на детско-юношеската школа на клуба. Базата разполага със стадион с осветление – футболен терен с естествено покритие и лекоатлетическа писта с най-ново поколение настилка. Изграден е също спортен комплекс „Гнездо на орли“ с три футболни игрища с изкуствено покритие и с осветление, от които две са с размери за футбол на малки врати. Комплексът има голяма зала за фитнес с изглед към тренировъчните игрища и специализирани помещения за масаж, сауна и физически възстановявания.

Таблица 42. Структура на спортната дейност в общината

Спортна дейност	Брой
Спортни клубове	19
Организации развиващи масов спорт	3
Ежегодно провеждани републикански състезания	10
Ежегодно провеждани общински масови прояви	15
Ежегодно провеждани туристически прояви	12
Ежегодно провеждани международни прояви	4

Източник: Община Разград, структурно звено „Спорт“

Градът разполага и с обекти за отдих, от които с особено значение са зоните за отдих в местността „Пчелина“ и градския парк. До зоната за отдих и туризъм в местността „Пчелина“ се стига по велоалея с дължина 6 км. Освен нея има изградени 14 специализирани маршрута с обща дължина над 46 км, осем пешеходни пътеки и две трасета за планинско колоездене и конен спорт. Изграден е специален маршрут за хора с двигателни увреждания. На един от двата язовира в м. „Пчелина“ е обособена плажна ивица, която е максимално обезопасена през летните месеци. Двата язовира в местността са предпочитано място за почивка, водномоторни спортове, гребане и риболов.

В междублоковите пространства на седем квартала извън централната част на града през 2011 г. Община Разград е изградила с европейско финансиране спортни площадки и съоръжения, включващи две мини футболни игрища с осветление, спортни площадки за стрийтбол и мини баскетбол, сектори за тенис на маса, тренажори за добра форма и жизненост, тренажори за двигателна активност за подрастващи и кътове за подвижни и забавни игри.

Благодарение на добрата материална база и опита на клубните спортни ръководства в Разград ежегодно се организират държавни турнири и състезания по колоездене, футбол, волейбол, борба, баскетбол, стрелба с лък, ориентирание. Провеждат се международни турнири по борба, стрелба с лък и шахмат. За деня на Разград, 28 януари, по улиците на града се провежда масов зимен лекоатлетически крос „Освобождение“, а в началото на лятото - традиционното преплуване на язовир „Пчелин-2“ в местността „Пчелина“.

4. Техническа инфраструктура, свързаност и достъпност на територията на община Разград

4.1. Инфраструктура

Пътна мрежа

Републиканската пътна мрежа на територията на община Разград се характеризира с ниска изграденост на пътища от висок клас. Няма изградени магистрали. През административния център на общината минава първокласният път Русе – Варна, който е най-пряката стратегическа връзка между река Дунав и Черно море. Дължината на републиканската пътна мрежа в границите на община Разград е както следва:

- първокласен път 1-2 /Е 70/ - 27,3 км.;
- второкласен път II 49 - 18,7 км.;
- третокласни пътища - 74,5 км.

С Решение № 677 от 08 септември 2011 г. се прекласира част от общински път RAZ2117(II-49, Разград – Киченица/ – ж.п гара Разград – Липник – Дянково/RAZ1113/) с дължина 0,894 км и част от общински път RAZ2110(II-49/ жп гара Разград – жп прелез Ясеновец /III-205/) с дължина 3,713 км в нов третокласен път III-4904 „(О.п. Разград-Кубрат) – жп гара Разград – (Разград-Дянково)“ от км 0+000 до км 4+607 с обща дължина от 4,607 км /0,894+3,713/.

Участъците от републиканската пътна мрежа в чертите на гр. Разград, които се поддържат от Община Разград съгласно Закона за пътищата, са:

- участък с дължина 3,6 км от Път II-49 „Търговище-Разград-Кубрат“;
- участък с дължина 0,7 км от Път III-204 „I-2 – Разград- Благоево-Попово“.

Състоянието на републиканската пътна мрежа на територията на общината е задоволително.

В последните години на територията на община Разград няма новоизградени пътища.

Рехабилитирани и реконструирани са участъци от второкласни и третокласни пътища със средства по Оперативни програми на територията на община Разград: извършена рехабилитация на път II-49 „Търговище – Разград – Кубрат – Тутракан“ от км 50+246 до км 54+956; път III-205 „Разград – Ясеновец – Исперих“ от км 4+604 до км 11+185.

Общинската пътна мрежа на територията на община Разград (бивши четвъртокласни пътища) е с обща дължина на пътищата 88.2 км., от които общинската пътна мрежа с асфалтово покритие е 69,64 км.

Местни пътища:

Местен път /III - 204, Разград - Благоево/ - за местността Пчелина – 5 км.

Местен път /II-49 Разград - Кубрат/ - за гарова промишлена зона – 2,3 км.

Около 25 % от общинската пътна мрежа е в лошо или сравнително недобро състояние. Останалата част от общинската пътна мрежа и местен път за м. Пчелина са в сравнително добро или много добро състояние. Извършена е рехабилитация на общински път RAZ 1113 /III-4902/ „Побит камък-Дянково-Разград“, финансирана с безвъзмездна финансова помощ по ОПРР. Ежегодно са извършвани ремонти на участъци от общинската пътна мрежа с целеви средства.

Железопътна мрежа

Железопътното обслужване се осъществява от Български държавни железници. През община Разград преминава първата железопътна линия в България - Русе-Варна. Тя се намира на 5 км от централната градска част и в непосредствена близост до индустриалната зона на града. Железопътната линия дава възможност за удобен достъп до пазарите в цялата страна и чужбина. През административния център на общината минават първокласният път Русе – Варна и железопътна линия, които са най-пряката стратегическа връзка между река Дунав и Черно море.

Въздушен и воден транспорт

На територията на община Разград няма изградени и сертифицирани летателни площадки. Най-близко разположеното международно летище е летище Варна, което е на отстояние 135 км. На територията на общината няма сертифицирани вертолетни площадки. Най-близко разположената летателна площадка съгласно Карта на сертифицираните летателни площадки (източник ГВА) е летателна площадка с. Бъзън, община Русе.

Най-близкото морско пристанище е във Варна на 136 км, а най-близкото международно речно пристанище и ГКПП са в Русе на 65 км от общинския център гр. Разград.

Свързаност и достъпност

Осигурени са транспортни връзки до всички общини от областта, съседните области, София и някои от по-големите градове в страната - Варна, Бургас, Русе, Шумен, Пловдив, Габрово, Плевен, Велико Търново и др. Общинският и областен център град Разград е на 60 км от Русе и на 130 км от Варна.

Територията на община Разград е равномерно населена, няма населени места, които са отдалечени или разположени в изолирани райони. Населените места в общината са

разположени на сравнително еднакво разстояние спрямо общинския център. Всички населени места имат връзка с общинския център, както и директна или индиректна връзка помежду си.

Фигура 8. Схема на републиканските и общински пътища в община Разград

Таблица 43. Разстояния от гр. Разград до общинските центрове на съседните общини

Община	Общински център	Разстояние от гр. Разград до общинския център	Транспортна инфраструктура между гр. Разград и съответния общински център
Завет	гр. Завет	32 км	Път 49, 4902
Исперих	гр. Исперих	31 км	Път 205
Самуил	с. Самуил	17 км	Път 49, Е70, 2005
Лозница	гр. Лозница	19 км	Път 49, общински път
Попово	гр. Попово	31 км	Път 204
Цар Калоян	гр. Цар Калоян	23 км	Път Е 70
Ветово	гр. Ветово	37 км	Път 204, Е 70, 2001, общински път
Кубрат	гр. Кубрат	33 км	Път 49, общински път

Улична мрежа, тротоари и места за паркиране

Общата дължина на уличната мрежа в населените места на Община Разград е **526,70 км.**, от които **125,00 км.** в гр. Разград. Изградеността на уличната мрежа е около 95 %, но физическото състояние на уличните настилки е незадоволително. В населените места на общината над 90 % от улиците са със силно амортизирана настилка, а в гр. Разград – около 70 %. По селата почти липсват улични тротоари, а в гр. Разград улиците са с обособени тротоари, но физическото състояние на около 70% от тях е незадоволително.

Увеличената степен на моторизация и намаляване пропускателната способност на уличната мрежа в централната част на града налагат изграждане на вътрешни обходни трасета и нови улични връзки.

Обходни пътища: През предходните години е изграден обходен път, свързващ Автогара Разград и жилищен комплекс „Орел“. Въпреки частично изпълнените мероприятия, извеждането на тежкото и натоварено движение извън центъра на гр. Разград не е напълно завършено. Необходимо да се завърши пробива на ул. „Дунав“ и изгради ново мостово съоръжение към бул. „Априлско въстание“, като по този начин ще се осигури завършването на вътрешния транспортен пръстен около централната градска част.

В гр. Разград са обособени открити паркинги с площ около **19 750 кв.м.**, но площите за открито паркиране са недостатъчни. Част от площите за паркиране са амортизирани. Липсват подземни паркинги поради липса на финансов ресурс, въпреки че има теренна възможност за такива. Не е решен въпроса с възможността за паркиране на тежки превозни средства в покрайнините на града.

Подлези: Съществуващите подлези по бул. „Априлско въстание“ са в лошо състояние и практически неизползваеми.

Светофарни уредби: На кръстовищата на уличната мрежа са монтирани 16 светофарни уредби. От тях 9 транспортни с таймери, 8 пешеходни и 1 от тип „бягащ пешеходец“. Всички секции са светодиодни.

Видеонаблюдение: Има изградено на входно-изходните точки на гр. Разград. Системата позволява следене в реално време на трафика и архивиране на данните за период от 1 календарен месец. Системата позволява надграждане. Желателно е да се монтира

видеонаблюдение на някои по-конфликтни кръстовища в града.

Достъпност: В голяма част от тротоарните настилки в централната градска част са оформени участъци (рампи) за преминаване на инвалидни и детски колички. Частично са изградени тактилни ивици за незрящи.

4.2. Комуникации

В Община Разград телефонната плътност е над средната за областта – 30,13 тел.п./100 д. Всички населени места на общината са телефонизирани и са включени към националната съобщителна мрежа за автоматично избиране. В град Разград е въведена в експлоатация цифрова автоматична междуселищна телефона централа (ЦАМТЦ) и е осигурен цифров телефонен пренос до всички крайни автоматични телефонни централи в общината, с което степента на цифровизация на междуселищните съобщения е 100 %.

Операщите интернет доставчици предоставят относително бърз и надежден достъп на граждани и фирми от град Разград и околните села.

Територията на общината има покритие за ползване на мобилните оператори „Виваком“, „А1“ и „Теленор“. Територията на общината попада изцяло в обхвата на националната телевизия и на голям брой сателитни предаватели. Има значителен брой доставчици на цифрова телевизия - Булсатком, Виваком, А1, СКАТ, Нетуъркс. Мобилните оператори и доставчици на цифрова телевизия предлагат и комбинирани услуги - интернет, телевизия, телефония.

Общинско интернет радио Разград отразява и популяризира значими събития на територията на общината.

Пощенските услуги на територията на община Разград се осъществяват от „Български пощи“, клон Разград и спедиторски фирми „Еконт експрес“, „Спиди“ и др.

4.3. Енергийни системи

Електроенергийна мрежа

Електроенергийната мрежа покрива 99 % от територията на общината.

Електроенергийната система в общината е добре развита и оразмерена да поеме по-голямо натоварване.

Техническото състояние на използваните съоръжения е добро и отговаря на нормативните изисквания. Основни сред тях са:

- Подстанция 110/20 kV „Разград“ с инсталирана трансформаторна мощност 80 MW;
- Подстанция „Абритус“ с инсталирана трансформаторна мощност 50 MW;
- Подстанция 110/6 kV, собственост на „Амилум-България“ АД, Разград;
- Подстанция 110/6 kV, собственост на „Балканфарма“ АД, Разград;
- Тягова подстанция на БДЖ;
- Възлова подстанция „Лудогорие“ 110 kV.

Потребителите на електроенергия се захранват чрез 350 бр. трафопоста собственост на „Енерго-Про“ АД.

Разпределителните мрежи ниско напрежение в населените места са предимно въздушни, изградени преобладаващо с проводник АС. Разпределителните мрежи в гр.

Разград са кабелни, а в по-крайните квартали - въздушни. Тенденцията е замяна на неизолираните проводници с усукани изолирани тип AL/R.

За осигуряване на надеждно електроснабдяване при екстремални климатични условия е необходимо да се извърши оптимизация на електроразпределителната мрежа. Отделни райони на населените места се нуждаят от подмяна на мрежата за ниско напрежение (НН) с по-голямо сечение и изграждане на допълнителни трансформаторни постове за подобряване качеството на електроснабдяване на крайните потребители. Това постепенно се извършва от дружествата, експлоатиращи съответните ел. съоръжения и мрежи.

Улично осветление

Във всички населени места на Община Разград има изградено улично осветление. Степента на изграденост е в рамките на 90%. През 2002 г. е извършена цялостна реконструкция на уличното осветление, с която се заменят осветителните тела с живачни лампи с енергоефективни. Използват се енергоспестяващи осветителни тела с компактна луминесцентна лампа и тела с натриева лампа високо налягане с приблизителна инсталирана мощност 140kW. В резултат на това е намален разхода на ел. енергия 3,5 пъти.

Оптимизирана е системата за управление на уличното осветление чрез мониториране на часовници със заложен календар в кметствата на общината и частично в гр. Разград.

Необходимо е да се завърши оптимизацията на системата за управление на уличното осветление в гр. Разград чрез въвеждане на енергоспестяващо светодиодно осветление и система за централизирано управление и мониторинг и да се подобри осветеността в някои квартали на града.

Обслужването на уличното осветление се извършва от Общината, като за целта е създадено звено към нея.

Енергийна ефективност в общинските сгради за обществено обслужване

Разходите за енергия заемат значителен дял от бюджета на общината. Това налага прилагането на нов подход, ориентиран към програмиране на дейностите по енергийна ефективност и въвеждането на енергоспестяващи системи за отопление, осветление и др. Във връзка с намаляване на енергийните разходи и вредните емисии, съгласно чл.19 от ЗЕЕ на задължително енергийно сертифициране подлежат всички сгради за обществено обслужване в експлоатация с РЗП над 500 кв.м., а от 9 юли 2015 г. - с разгъната застроена площ над 250 кв. м. Собствениците на сградите са длъжни да изпълнят мерките за повишаване на енергийната ефективност, предписани от обследването за енергийна ефективност, в тригодишен срок от датата на приемане на резултатите от обследването.

В по-голямата си част сградите общинска собственост са с възраст над 35 години. На много малка част от тях са правени обследвания за енергийна ефективност. Няма енергийни паспорти. В преобладаващата част от сградите до сега не са въведени мерки за енергийна ефективност. Енергийните разходи в сградите са високи.

Използването на алтернативни източници на енергия, включително използването на възобновяеми енергийни източници е сравнително слабо застъпено. Насочено е основно към оползотворяване на възможностите на слънчевата енергия чрез фотоволтаични електроцентрали.

4.4. Топлофикация

На територията на град Разград работи един топлоизточник ОЦ „Разград“ в Западна промишлена зона. Дружеството „Топлофикация-Разград“ разполага с когенерационна мощност от 3 МВт, която е пусната в експлоатация през 2009 г. Тя работи с природен газ и осигурява комбинирано производство на топлинна и електрическа енергия.

Относителният дял на топлофицираните жилища е 31%. С постепенното привеждане цената на топлоенергията към нейната себестойност голяма част от потребителите се отказват от тази услуга, което води до прекомерно увеличение на топлинните загуби. По този начин през последните години ползването на системата, която е предназначена да захранва голям брой абонати, става нерентабилно.

4.5. Газификация

Използването на природен газ като алтернативен източник на енергия има голямо значение за развитието на икономиката в община Разград.

През 1997 г. е създадено „Газоснабдяване Разград“ АД, в което първоначално Община Разград е акционер. До 2008 г. са газифицирани повечето социални обекти и значителен брой битови абонати.

През 2008 г. дружеството е трансформирано в „Дунав-газ“ ООД, а след създаването на региони с лицензионен режим на газификация, носител на тридесет и пет годишна лицензия за регион „Дунав“ става наследникът на газоснабдителното дружество - „Овергаз север“ ЕАД със седалище в гр. Русе, който към момента е основен доставчик на услугата. Услугата включва инвестиция, проектиране, изграждане, експлоатация, ремонт на газоразпределителните мрежи и доставка на природен газ за промишления, обществено-административния, търговския и битовия сектор.

На територията на общината има изградена 60 км. газопроводна и газоснабдителна мрежа. Газифицирани са 50 обекта от социалната сфера в областта на здравеопазването, образованието, културата, административното обслужване и спорта, като по този начин се смени горивната база на общинските обекти, отоплявани с локални котелни от течно гориво на гориво „природен газ“. Газифицирани са и 1 378 абонати от битовия сектор в гр. Разград, 141 броя обекти от обществено-административния и търговския сектор, 11 обекта от промишления сектор. Програмата за газифициране на обществени и битови обекти продължава.

В резултат на използването на газ за бита и в промишлеността в общината е намалено отделянето в околната среда на вредни вещества.

4.6. Водоснабдяване и канализация

Водоснабдяването на град Разград е осъществено основно през периода 1929-1985 г. Вътрешната водопроводна мрежа на гр. Разград е изградена напълно. Довеждащите водопроводи и вътрешната водопроводна мрежа (ВВМ) са изпълнени от етернитови, стоманени и поцинковани тръби, а през последните години се осъществяват частични реконструкции на водопроводи с полиетиленови тръби. В резултат, към настоящия момент ВВМ е изпълнена основно от етернитови и стоманени тръби, а част от нея, изградена през последните години - от полиетиленови тръби с висока плътност. Извършените

реконструкции на водопроводи са едва около 5% от общата дължина на разпределителна водопроводна мрежа. Голяма част от водопроводната мрежа е морално и физически остаряла и се нуждае от реконструкция за подмяна на водопроводните тръби.

Питейната вода за населените места на общината се осигурява от местни водоизточници, чийто дял е относително малък, и основно от водоснабдителна система „Дунав“. Основен доставчик на услугата е „Водоснабдяване-Дунав“ ЕООД гр. Разград, а за селата Топчии и Просторно – „Водоснабдяване и канализация“ ООД гр. Русе.

Гр. Разград и населените места на територията на общината се водоснабдяват от 5 водоснабдителни системи (ВС):

- ВС „Дунав“ (подавана вода около 1 500 хил. куб. м. годишно), с 6 бр. кладенци тип „Раней“; 5 бр. помпени станции с черпателни водоеми; 4 бр. облекчителни водоеми; напорен водоем с обем 40 000 м³; обща дължина на трасето от водоизточниците до гр. Разград – 65 569 м.;
- ВС „Гецово“ (подавана вода около 2 000 хил. куб. м. годишно);
- ВС „Юрий Гагарин“ (подавана вода около 700 хил. куб. м. годишно);
- ВС „Черковна“ (подавана вода около 500 хил. куб. м. годишно), като освен за част от гр. Разград ВС подава вода и за селата Черковна, Ясеновец, Недоклан, Стражец, Мортагоново, Радинград, Ушинци, Гарова промишлена зона;
- ВС „Водна централа“ (подавана вода около 300 хил. куб. м. годишно).

С цел намаляване на загубите на вода и оптимизиране на налягането във водопроводната мрежа, в гр. Разград са обособени 25 зони. Подаваната вода за гр. Разград общо е около 5 000 хил. куб. м. годишно.

Други водоизточници за питейно-битово водоснабдяване на територията на общината са:

- ТК „Ердуван Чакъров“ и ТК „ЕС 1 ПС - Киченица - Побит Камък“;
- ШК „Пилко – Побит Камък“;
- 4 броя шахтови кладенци за питейно-битово водоснабдяване на „Биовет“ АД;

През 2017 г. стартира реконструкция на водопроводната мрежа в жк. Орел, гр. Разград.

На фона на общата морална и физическа амортизация на водопроводната мрежа процентът на рехабилитациите е малък.

Таблица 44. Изградени и подменени водопроводи и сградни водопроводни отклонения /км./

Изградени/подменени водопроводи и сградни водопроводни отклонения на територията на община Разград	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.
				6 250

Източник: Община Разград

4.7. Мрежи и системи за отпадни води **Канализационна мрежа (КМ) в гр. Разград**

На територията на общината съществува канализационна мрежа (КМ) само в гр. Разград.

Изграждането на канализационната мрежа (КМ) на гр. Разград е извършено основно пред периода от 1955 г. до 1990 г. Доизграждането на КМ след това е продължено главно със средства на Общината. Към настоящия момент са изградени 93 % от нея. Отделни улици и райони с индивидуална застроявка не са присъединени към мрежата.

Канализационната мрежа е с обща дължина 55 431 м, от които 11 846 м колектори и 43 585 м канализационна мрежа.

Преобладаващият материал е бетонови тръби, а останалата част от нея е от напорни муфени тръби, монолитни стоманобетонени канали и от полиетиленови тръби, като диаметрите варират от ϕ 200 до ϕ 1 200 см, както следва:

Канализационните колектори (I, II, III, IV и довеждащ колектор) са изпълнени както следва: 2 442 м от бетонови тръби ϕ 650÷825, 2878 м - от бетонови тръби ϕ 1000÷1500, 1218 м - от напорни муфени тръби ϕ 900÷1200, 5308 м – монолитни стоманобетонени канали 90/60÷240/170. Участък с дължина около 250 м от колектор I е с обратен наклон, което води до затлачване и запушване на колектора и до подприщване на включващите се в него канализационни клонове. Има изградени един дюкер и 15 бр. преливници, като не е изпълнен отливния канал на преливник 2 на колектор III (дължина около 470 м). Довеждащият колектор е монолитен стоманобетонен 160/110 и е с дължина 947 м.

Канализационната мрежа е изпълнена както следва: 36 921 м от бетонови тръби ϕ 200÷800, 193 м - от напорни муфени тръби ϕ 1000, 399 м – монолитни стоманобетонени канали 90/70÷120/80, 6072 м - от полиетиленови тръби ϕ 300÷600.

За окончателно доизграждане на КМ на гр. Разград е необходимо строителство на нови 4 820 м канализации. Участъци с обща дължина около 2 530 м от вече изградената КМ се нуждаят от реконструкция, поради недостатъчен диаметър, обратен наклон, пропадане или инфилтрация.

Отпадните води постъпват в пречиствателна станция, която функционира от 1974 г. Пречистените отпадни води се заустват в р. Бели Лом.

Канализационна система в населените места на общината

В населените места с изключение на град Разград няма изградени канализационни мрежи за отпадни води.

Съгласно Директивата за водите и разпоредбите на Наредба № 6 от 2000 г. за емисионни норми за допустимо съдържание на вредни и опасни вещества в отпадъчните води, зауствани във водни обекти, са определени срокове за изграждане на канализационни системи на населени места.

Това налага изграждане на селищни канализационни системи и селищни пречиствателни станции с биологично стъпало в 6 населени места на територията на общината от 2 000 до 10 000 ЕЖ., а именно: Дянково, Раковски, Ясеновец, Стражец, Гецово, Мортотоново.

4.8. Пречистване на отпадните води

В гр. Разград функционират: градска пречиствателна станция за отпадни води (ГПСОВ), три пречиствателни станции за промишлени отпадни води (ПСПОВ) на „Амилум-България“ АД, „Пилко-БС“ ЕООД и „Биовет“ АД, локални пречиствателни станции.

ГПСОВ е въведена в експлоатация през 1974 г., като е проектирана и изпълнена да пречиства отпадните води от населението и промишлеността на гр. Разград до степен съгласно изискванията за заустване в р. Бели Лом, която към момента на проектиране е била категоризирана като приемник III категория, и е в процес на **постепенно** разширение и реконструкция.

Приемник на третираните отпадни води е река Бели Лом – по действащото към момента законодателство водоприемник II-ра категория.

Преструктурирането на икономиката и потреблението и промяната в нормативната уредба, налагат изготвянето на нови проектни разработки за решаване на проблемите, свързани с пълната реконструкция и модернизация на съществуващата ПСОВ - Разград, достигане на емисионните ограничения за заустване на отпадни води във водоприемник „чувствителна зона“ и постигане на изискванията на Директива 91/271/ЕЕС, относно пречистване на отпадъчните води в населените места.

Понастоящем в ПСОВ постъпват отпадъчните води от населението и почти цялата промишленост на град Разград (44 689 жители, 78 200 еквивалент жители). От направени анализи е установено, че постъпващото отпадъчно водно количество се разпределя както следва: 65% от население, 24% от промишленост и 11% от инфилтрация.

Основни проблеми свързани с експлоатацията на пречиствателната станция:

- липса на съоръжения за задържане на нефтопродукти, плаващи вещества;
- липса на технология за третиране на биогенните елементи;
- липса на съоръжения за стабилизиране и обезводняване на утайките;
- амортизирано оборудване - помпи за рециркулираща активна утайка, помпи за първична утайка, помпи за вода с високо съдържание на пясък, саваци и др.;
- амортизирани съоръжения – пясъкозадържатели, помпени станции, открити канали и др.;
- работното ел. захранване е нестабилно; липсва резервно ел. захранване;
- затруднено следене на работата на пречиствателната станция поради липса на съвременни прибори за измерване на водни количества и утайки, както и такива за пробовземане;
- липса на оборудване за обеззаразяване на пречистените отпадъчни води.

5. Състояние на околната среда и рискове

5.1. Въздух

На територията на община Разград няма постоянно действащи пунктове за контрол на атмосферния въздух. През определени периоди, с различна продължителност, са направени измервания на параметрите на атмосферния въздух за оценка на качеството на атмосферния въздух. Проследени са концентрациите на отделните замърсители и динамиката на техните изменения.

Основните групи антропогенни дейности, имащи отношение към замърсяване на атмосферния въздух, са:

Промисленост

Град Разград е основно индустриализиран и в него са съсредоточени повечето производствени дейности за общината. Обособени са две промишлени зони – западна, разположена северозападно на централната градска част и източна (югоизточно) промишлени зони.

Наблюдава се тенденция за намаляване на емисиите от въглероден оксид, формирани от производствени процеси. В последните четири години има слаба редукция и при неметановите летливи органични съединения. Останалите вредни емисии, независимо от вариациите по години, остават почти с непроменени стойности до края на наблюдавания период.

Ясно е подчертана тенденцията към редукция на серните оксиди, формирани при производство на електро- и топлоенергия, което се обяснява с минимизиране използване на твърди горива и преминаване на природен газ.

Транспорт

За големите български градове е характерна лошо развита улична мрежа (проектирана за много по-ниска плътност на автомобилните потоци) с ниска пропускателна способност, която води до неблагоприятен от екологична гледна точка режим на движение: многократни принудителни спирания с последващи резки ускорения.

Влиянието на автотранспорта върху качеството на атмосферния въздух в община Разград има първостепенно значение, тъй като той е най-динамично развиващия се източник на емисии в атмосферния въздух.

Автомобилният транспорт замърсява атмосферния въздух с широка гама от химични съединения: азотни и въглеродни оксиди, прахови аерозоли, сажди (прахови емисии), серни оксиди, полициклически ароматни въглеводороди.

В процеса на горене в двигателите на моторните превозни средства (МПС) се формират също и устойчиви органични замърсители, като полихлорирани диоксини и фурани, полихлорирани бифенили.

Емисиите от МПС замърсяват приземния атмосферен слой в община Разград с азотен диоксид основно.

Битови източници

Битовите източници на замърсяване са главно отоплителните съоръжения/системи с ниска ефективност на горене. На територията на град Разград работи един топлоизточник с гориво природен газ, а относителният дял на топлофицираните жилища е 31%. Потребителите в Разград, които използват природен газ за битови, промишлени и административни нужди, са 1 400. Газифицираните домакинства са 1 300.

Съгласно гореизложените данни близо 80% от населението в община Разград използват твърди горива (дърва, въглища, брикети) за отопление през зимния период на годината, което определя високо ниво на замърсяване на въздуха основно с прахови частици.

Депи

Общата площ на депата е около 90 дка. Неконтролираното депониране на отпадъци върху тези площадки води до неорганизираните емисии на прах.

Емисиите на общ суспендиран прах са в зависимост от праховото съдържание на депонираните отпадъци и тяхната влажност. Емисионният фактор при прахови материали е от порядъка на 3,32 кг/т.

Пожари

Според наличните данни за пожарите, в национален мащаб се опожаряват годишно средно около 25 000 дка гори и също толкова селскостопански площи. На територията на община Разград се допускат инцидентно пожари предимно в селскостопански площи.

За причините за замърсяване от различните източници могат да се направят следните изводи:

- Основни източници на азотни оксиди са транспортът (пътен и друг) и ТЕЦ. През годината те емитират съответно 43% и 30% от общото количество, емитирано в страната от антропогенна дейност и природа;
- Делът на бита е 12% от общото количество неметановите летливи органични съединения, а на пътния транспорт - 10%;
- Селското стопанство емитира 62% от общото количество амоняк. Друг основен източник е третиране и депониране на отпадъци (28%);
- Пътният транспорт и бита са най-големите източници на въглероден оксид, емитирайки съответно 39% и 25%. Основна причина за нарасналото количество на емисиите от природата са възникналите през годината голям брой горски пожари;
- Битовото отопление е основен източник на ФПЧ_{10} , емитирайки 64% от общото количество.

5.2. Води

Територията на община Разград е разположена в поречието на р. Русенски Лом и Дунавски Добруджански реки. Основна отводнителна артерия за югозападната част на общината е река Бели Лом, която протича през град Разград. Тя води началото си от неголеми приточета южно от гр. Разград. Те са с полупланински характер и изворите им са на височина от 300-400 м над морското равнище. На територията на общината реки с минимален до нулев средногодишен отток са река Без име, протичаща северно от с. Стражец до с. Киченица; река Чаирлек, която води началото си от с. Ясеновец, протича покрай с. Черковна и се влива в р. Царацар при с. Свещари, община Исперих; и река Топчийска – от с. Топчии до с. Каменово, община Кубрат. За последните две реки само горните течения са на територията на община Разград.

В землището на общината има няколко изкуствено създадени водоема, но поради неритмичните валежи и липсата на средства за почистването им, дъждовна вода не се задържа в тях. Тези водни площи благоприятстват развитието на поливно земеделие и пасищното животновъдство. Това са язовир „Пчелин I“ и язовир „Пчелин II“, намиращи се в землището на гр. Разград в местността „Пчелина“, язовир „Осенец“ – в землището на с.

Осенец, язовир „Липник“ – в землището на с. Липник; язовир „Балкански“ – в землището на с. Балкански и няколко по-малки водоема.

Съгласно Плана за управление на Дунавски речен басейн повърхностни водни тела, категория „река“, попадат в т.нар. „уязвима зона“. „Уязвими зони“ са области с определена почвено-геоморфоложка характеристика в близост до водни обекти, при които земеделската дейност води до риск за замърсяване на водите с нитрати. Тези зони обхващат и райони с интензивно растениевъдство и животновъдство.

Всички повърхностни водни обекти на територията на общината са категоризирани като II-ра категория водоприемник, съгласно категоризацията на повърхностните води във водните обекти или части от тях.

На територията на община Разград няма регистрирани съоръжения за добив на минерални води.

Източниците на замърсяване на водите на територията на общината могат да се разделят в 2 категории:

Точкови източници - обекти, заустващи отпадъчни води директно в повърхностни водни обекти. Всички предприятия, емитиращи отпадъчни води имат изградени локални пречиствателни съоръжения.

Дифузни източници - населени места, без изградена канализационна система. Такива са всички населени места на територията на общината, с изключение на общинския център – гр. Разград.

В резултат на провеждания контролен и оперативен мониторинг на качеството на повърхностно течащите води, е констатирано замърсяване на р. Бели Лом по показател фосфати.

Всички обекти, точкови източници на замърсяване на територията на общината, са с изградени пречиствателни съоръжения. Причината за възникналите замърсявания се дължи на неправилна експлоатация на съоръженията, следствие което не се постига пълно пречистване на отпадъчните води. Това е характерно и е констатирано за всички обекти, които имат изградени локални пречиствателни съоръжения и заустват отпадъчни води в повърхностни водни обекти на територията на община Разград.

5.3. Отпадъци

На територията на община Разград се генерират четири основни групи отпадъци: битови, производствени, опасни и строителни. За тяхното управление има изготвена „Програма за управление на отпадъците на община Разград за периода 2017-2020 година.

Битови отпадъци

Във всички населени места на територията на община Разград е въведено организирано сметосъбиране и сметоизвозване. Трудности се срещат все още при управлението на битовите отпадъци, генерирани от лицата, които не са включени в границите на организираното сметосъбиране.

Строителни отпадъци

Управлението на строителните отпадъци на територията на община Разград се извършва посредством дейности по депониране на Регионалното депо. По проект по оперативна програма „Околна среда“ са разработени инвестиционни проекти за разширение на Регионално депо – Разград, в които е предвидена площадка за разполагане на съоръжение за предварително третиране на строителни отпадъци.

Производствени отпадъци

На територията на община Разград функционират 57 броя фирми с издадени разрешителни документи за третиране на производствени и опасни отпадъци.

Производствените отпадъци, неподлежащи на оползотворяване, се третират чрез депониране в Регионално депо - Разград.

Опасни отпадъци

Генерираните опасни отпадъци на територията на община Разград от юридическите лица се предават за последващо третиране извън територията на общината.

Всички 22 населени места на общината са обхванати от система за организирано сметосъбиране и сметоизвозване на битовите отпадъци.

През 2009 година на територията на община Разград е изградено и въведено в експлоатация Регионално депо за неопасни отпадъци. Депото приема неопасните отпадъци от територията на общините Разград, Исперих, Цар Калоян, Лозница, Самуил, Кубрат и Завет.

При депониране на отпадъци от територията на регион Разград и отчитане на обемите земни маси, необходими за запръстяване, се оказва, че Регионалното депо би изчерпало капацитета си до 10 години. Поради тази причина, Община Разград е предприела действия за разширение на експлоатираното Регионално депо. Към момента са изготвени инвестиционни проекти за изграждане на „Интегрирана система от съоръжения за третиране на неопасни отпадъци от регион Разград“. Финансирането на прединвестиционните проучвания и проектирането е получено с проектно предложение за техническа помощ от Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“, чрез Договор № 58231-C002/29.12.2008 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“ за Проект № 58231-30-334 „Подготовка на проект за управление на отпадъците на територията на регион Разград“.

Реализацията на проекта се инициира от Община Разград с партньори общините Исперих, Завет, Цар Калоян, Кубрат, Лозница и Самуил.

Основните дейности, включени в интегрираната система, обхващат:

- изграждане на инсталации за предварително третиране на отпадъците от регион Разград;
- разширение на съществуващото Регионално депо – I етап с цел увеличаване срока му на експлоатация и осигуряване екологосъобразно третиране на отпадъците от региона;
- изграждане на пречиствателна станция.

От 30.11.2017 г. стартира изпълнението на проект „Проектиране и изграждане на компостираща инсталация и инсталация за предварително третиране на битови отпадъци за общините от РСУО Разград“, финансиран по Оперативна програма „Околна среда 2014 – 2020 г.“. Проектът се реализира в партньорство на Община Разград и общините Исперих, Кубрат, Завет, Лозница, Самуил и Цар Калоян и предвижда изграждане на инфраструктура за разделно събиране и оползотворяване на зелените битови отпадъци и предварително третиране на смесените битови отпадъци.

5.4. Почви и нарушени терени

Почвите са приемник на всички вредни въздействия в околната среда и като такива създават потенциален риск за здравето на населението. Степента на замърсяване и разрушаване на почвите се обуславя от промишлеността, транспорта, прекомерното използване на изкуствени торове и пестициди в земеделието, естествените процеси (ветрова ерозия, други екзогенни фактори), експлоатацията на подземни богатства и депонирането на отпадъците.

Община Разград попада в Източна Дунавска равнинна и Хълмистопредбалканска провинция. Характеризира се с богато разнообразие на типовете почви, което обуславя развитието на земеделието в района.

Почвените класове са горски почви и черноземи. Почвено-климатичната характеристика на общината създава възможност за отглеждането на всички култури на умерения климат.

Замърсени почви

След 1998 г. с промяната на държавната политика в областта на селското стопанство бяха ликвидирани трудово-кооперативните земеделски стопанства, което доведе до изоставяне на агрохимични препарати за растителна защита в неохраняеми складове. Наличието на опасни отпадъци, които не са третирани по екологосъобразен начин, създава рискове от замърсяване компонентите на околната среда – почви, води, атмосферен въздух, както и създаване на предпоставки за увреждане на човешкото здраве.

На територията на община Разград са разположени четири склада за съхранение на негодни за употреба пестициди. Складовете са регистрирани в ИАОС към МОСВ.

Община Разград е предприела действия за безопасното съхранение на пестицидите с изтекъл срок на годност и са определени пунктове за мониторинг на почвите. В следствие на обработка на данните от тези пунктове е установено, че на територията на община Разград няма замърсяване на почвите.

Заблатени почви

Излишъкът на вода в почвата може да се създаде в резултат на продължителни силни валежи, на топенето на дълбок сняг, при заливане на обработваемите площи от придошлите реки, а също така от пренапояване. Много често в такива случаи се създава обстановка на заблатяване.

На територията на община Разград не съществуват условия за трайно формиране на заблатени почви и не са установени заблатени почви.

Ерозирали почви

Ерозията на почвата е физично явление, свързано с отделяне и пренасяне на почвени частици чрез вятър, дъждовни и поливни води, при протичане на поредица от естествени и/или антропогенни процеси. Обект на анализа са ветровата и водна ерозия.

Ветровата почвена ерозия се изразява в отнасяне на почвените частици от силни въздушни течения. В района на Разград тя се проявява в слаба степен, поради незначителни движения на въздуха. Това е така наречената ежедневна ветрова ерозия, която в засушливите райони се наблюдава постоянно. Прашните бури, които са най-страшното и опасно проявление на ветровата ерозия нанасят огромна вреда на земеделските земи. Те често се проявяват на територията на община Разград.

Водната почвена ерозия възниква под влияние на течащите по земната повърхност води. Водата като ерозионен фактор се изразява главно в отделяне и транспортиране на почвените частици, с което тя подпомага силата на тежестта при денудацията.

Факторите, които контролират проявяването и интензитета на водната ерозия на почвата, са дъждовете, почвите, топографските особености на терена, видът на растителността и начинът на стопанско ползване на земята – климат, релеф, растителност.

Съгласно индикаторите за оценка на състоянието на почвите, потенциалният риск от площна ветрова ерозия на територията на община Разград е много слаб, а от водната - слаб.

Вкислени и засолени почви

Засоляването и алкализирването на почвите е свързано освен с природни причини и с антропогенни фактори. В повече от наблюдаваните пунктове се наблюдават сезонни изменения в съдържанието на водоразтворимите соли. Измиване на солите по дълбочина – през пролетния период и леко увеличаване – през есенния сезон.

На територията на община Разград е определен един пункт в село Ясеновец, където се наблюдава показател киселинност на почвата и е установено, че няма почви, които са определени като вкислени.

Физически нарушени почви

По данни на Община Разград почти цялата територия на град Разград е представена от антропогенни почви. Останалите почви са типично урбаногенни, в т.ч. антропогенните почви от зелената система на града. Те са с лек механичен състав, ниско съдържание на биогенни елементи и нарушена ензимна и микробиална активност.

При рекултивация на нерегламентирани сметища е изменен профилът на почвите и е нарушен ландшафтът. Получени са територии с изменено ниво. Подобни ефекти се наблюдават и при строителство на масивни сгради.

На територията на община Разград са разположени и се експлоатират 2 кариери - кариера „Боаза“ и находище „Топчии - по реката“. За кариерите има разработени проекти за експлоатация и рекултивация. До момента не са извършвани дейности по рекултивация на нарушените терени.

На територията на общината липсват други територии, нарушени вследствие строителство или изкопни работи.

5.5. Защитени територии и биоразнообразие

Растителен свят

Растителната покривка в района се е формирала под влиянието на континенталния климат. Пресеченият релеф и голямото разнообразие от топлинни, хидрографски и почвени условия са създали подходящи условия за развитие на повече от 600 растителни вида. Високата степен на биоразнообразие е следствие на разнообразието на местообитанията. В района на общината най-голямо е участието на дървесно-храстовите съобщества - 50 вида дървета, храсти и увивни растения, като 30 от тях са основни. Средната възраст на дървостоя е 60 години, а пълнотата на насажденията е 08. Срещат се индивиди с възраст над 100 години.

Животински свят

Фаунистичното богатство също е много голямо. От пеперудите се срещат лястовича опашка, полумесец, голямо нощно пауново око, малък черен аполон. От земноводните до сега са установени: дъждовник, червенокоремна бумка, обикновена чесновица, голяма крастава жаба, жаба дървесница, голяма водна жаба, зелена водна жаба.

Срещаните влечуги са: блатна костенурка, шипоопашата костенурка, шипобедрена костенурка, стенен гущер, кримски гущер, горски гущер, зелен гущер, ливаден гущер, жълтокореман смок, смок мишкар, обикновена водна змия, сива водна змия, пепелянка.

Заедно с естествените гори орнитофауната е най-голямото богатство на региона. Интерес представляват скалообитаващите: скален орел, орел змияр, белоопашат мишелов, обикновена ветрушка, степна ветрушка, ръждив ангъч, скален гълъб. В горите гнездят: малък креслив орел, осояд, горска улулица, черен кълвач, белогръб кълвач, голям пъстър кълвач, среден пъстър кълвач, малък пъстър кълвач, сирийски пъстър кълвач, сив кълвач, зелен кълвач, чухал, горската ушата сова. Водните площи привличат значителен брой водолюбиви птици гмурци, различни чапли, водобегачи и др.

От бозайниците се срещат всички присъщи за Лудогорието видове: благороден елен, сърна, дива свиня, заек, вълк, лисица, чакал, дива котка, язовец, черен пор, пъстър пор, невестулка и др. Най-многочислената група сред тях са гризачите; следват ги прилепите. Хищниците са третата по брой група.

Защитени зони и видове

Територията на община Разград попада в границите на две защитени зони по Директивата за птиците и в три защитени зони по Директивата за местообитанията. Предмет на опазване са 55 вида птици, 18 вида бозайници, 7 вида земноводни и влечуги, 7 вида риби, 13 вида безгръбначни и 2 растителни вида.

На територията на общината има три вековни дървета и се намират следните природни забележителности и защитени местности: природна забележителност „Топчийско дърво“, природна забележителност „Големият юг“, защитена местност „Находище на пролетно ботурче“.

Билки с търговско значение, находища, използване

Най-разпространените лечебни растения, които са обект на разглеждане представляват дървесни видове. Насажденията и културите са основно издънкови, като в тях единично или на групи се срещат осемнадесет лечебни дървесни вида.

От храстовите видове лечебни растения най-големи са естествените находища от червен глог, смрадлика и по-малко обикновения дрян. Те се срещат повсеместно като подлес в издънковите насаждения, но се настаняват и върху голите дървопроизводителни площи. В по-гъстите насаждения се среща бръшлян и бял имел. Върху бедни, средно богати и богати месторастения, най-вече в черборови култури, са създадени култури от люляк. На открити места в сечищата, край пътищата и просеките се среща полската къпина, обикновената шипка, обикновения повет, копривата и много други.

На голите горски площи - поляни, голини и сечища, се срещат единично и в популации следните тревисти лечебни растения: обикновено глухарче, магарешки бодил, лайка езичестоцветна, еньовче, киселец, полско великденче, среден и голям живовляк, червена мъртва коприва, овчарска торбичка, бял равнец, жълт кантарион, обикновен риган, ливадна детелина и други, които са важна съставка за редица лекарства.

Извън горските площи повечето селскостопански територии представляват обработваеми ниви, лозя и овощни градини, където разнообразието на лечебни растения е незначително. Освен описаните по-горе видове се срещат и още около 20 вида с ограничено разпространение в необработваеми земеделски площи.

5.6. Шум

Шумовите характеристики на гр. Разград показват:

- Трайна тенденция за увеличаване на шумовото замърсяване в градските територии и зони до нива в диапазона 63-67 dB (A), приет за невисок транспортен градски шум, но все пак носещ здравен риск.
- Проникващ шум във всички контролирани обекти (детски ясли и градини, училища и др.)

Основните източници на шум в град Разград са транспортните средства. Интензивният автомобилен трафик е основния фактор, който влияе върху акустичната среда на града.

На второ място са локалните източници на шум и шум от битов характер – строителни и ремонтни дейности, товаро-разтоварни работи, събиране на сметта, игри на деца (училища, детски градини, детски площадки), разговори, виковете, и др.

Следващият по значение фактор, който влияе върху акустичната среда на града, е шумът, излъчван от заведенията за обществено хранене, увеселителните заведения, различните сервиси и авторемонтните работилници, разположени в непосредствена близост до жилищните сгради.

Шумът от производствените дейности е на следващо място. В голямата си част производствата са обособени в промишлените зони и/или са извън границите на населеното място. При извършените контролни проверки за мониторинг на емисиите на шум, излъчван в околната среда от промишлени източници не са констатирани превишения на нивата на шум.

6. Административен капацитет

Общинската администрация е структурирана съобразно функционалните направления, по които осъществява своята дейност като изпълнителен орган на местното самоуправление.

От съществено значение за местната общност е подобряването на социално-икономическата среда, което може да се постигне единствено и само с добро управление на процесите и ресурсите.

В изпълнение на вменените отговорности и решенията на Общински съвет, администрацията осъществява административно, методическо и финансово управление и контрол на повече от 47 бр. второстепенни и 41 бр. третостепенни разпоредители с бюджетни кредити и дейности, предоставя административни и публични услуги на населението чрез:

- Общинските образователни учебни заведения: детски градини, извънучилищни образователни форми, ученическо столово хранене, ученическо общежитие;
- Социални домове и дейности: Дом за стари хора, Дом за възрастни хора с деменция гр. Разград; ЦСРИ „Емилиян“ Разград; ЦОП (Център за обществена подкрепа) Разград; Домашен социален патронаж; Комплекс от центрове за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждане гр. Разград; Комплекс от центрове за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждане гр. Разград; Комплекс за социални услуги за възрастни хора с увреждания гр. Разград; Дневен център за деца с увреждания;
- Здравно обслужване и грижи за децата в детски ясли и млечни кухни, медицински кабинети в учебните и детски заведения, подпомагане на крайнонуждаещи се от медицинска помощ;
- Опазване и обогатяване на културно-историческото наследство - Регионален исторически музей, Художествена галерия, Регионална библиотека, Капански ансамбъл, Филхармоничен оркестър, дейности по годишния културен календар и развитие на туристическия потенциал, подпомагане читалищната дейност на 25 броя читалища в 22 населени места, разнообразен годишен културен календар;
- Поддържане на общинската инфраструктура, териториите за обществено ползване и околната среда – подготовка и изпълнение на инвестиционни програми и проекти с бюджетно и външно финансиране от европейски, международни и национални фондове и програми, както и управление на дейностите по поддържане и опазване на околната среда;
- Общински предприятия и търговски дружества, предоставящи услуги на населението и бизнеса: ОП „Разград Лес“, ОП „Ученическо столово хранен и почивно дело“, ОП „Паркстрой“, ОП „Бизнес зона „Перистър“, ОП „Обреден дом“, ОП „Ремонтстрой“, „Общински пазари - Разград“.;
- Административно-техническо обслужване в Община Разград, организирано на принципа „едно гише“ на партерния етаж в 5 офиса, които са ясно обозначени, лесно достъпни, включително и за хора в неравностойно положение, осигурени със съвременна техника, софтуер и офис-обзавеждане, осигуряващи непрекъснат режим на обслужване с продължителност 9 часа всеки работен ден в съответствие с нормативните изисквания – **Фронт-офис № 1** извършва обслужване в областта на ТСУ, кадастър, общинска

собственост, земеделие и гори, търговия, транспорт, социални дейности, здравеопазване, обществен ред, околна среда, **Фронт-офис № 2 и № 3** извършват обслужване по МДТ, **Фронт-офис № 4** извършва деловодно обслужване, **Фронт-офис № 5** извършва обслужване по гражданската регистрация.

Таблица 45. Брой и вид услуги, извършени в периода 2013-2017 г.

Година	Услуги – вид и брой					
	Регистрационен	Разрешителен	Удостоверителен	Съгласувателен	Други	Всичко
2013	302	1 320	22 315	1 508	5 174	30 619
2014	780	1 790	28 839	1 671	6 130	39 210
2015	226	1 164	14 593	17	11 294	27 294
2016	918	1 362	16 593	6	12 520	31 399
2017	0	502	31 172	0	251	31 925

Източник: Общинска администрация – Разград, 2018 г.

Служителите в общинската администрация са преобладаващо с висше образование, съответстващо на заеманата длъжност. Ежегодно се предоставя възможност за повишаване на квалификацията, знанията и уменията им чрез участие в различни по тематика и форма обучения, финансирани както със собствени средства, така и по различни европейски, международни и национални програми и проекти.

Един от основните приоритети на общинското ръководство в периода след присъединяването на България към Европейския съюз през 2007 година бе изграждане на необходимия административен капацитет за разработване и управление на проекти, финансирани чрез оперативните програми на Р. България. В голяма степен за придобиване на административен, технически и финансов опит помогнаха разработването и реализацията на редица проекти по предприєдинителните фондове, международни и национални програми. В наблюдавания период, бяха реализирани значими проекти по програма ФАР, програма САПАРД, Национален доверителен екофонд, проект „Красива България“, Социалния инвестиционен фонд, програма ШАРС на Швейцарската агенция за развитие и сътрудничество и други.

През новия програмен период 2014-2020 г. са реализирани и в процес на изпълнение проекти с общ бюджет близо 70 млн. лв. от привлечени безвъзмездни средства.

Таблица 46. Обобщена информация за изпълнявани проекти от Община Разград през периода 2014-2018 г.

Проект	Брой	Обща стойност
1. Проекти по оперативните програми 2007-2013 на Република България	11	17 782 562,74
2. Проекти по оперативните програми 2014-2020 на Република България	13	35 441 031,33
3. Проекти по национални програми (МТСП, МОН, МОСВ)	6	16 387 837,50
Общо	30	69 611 431,57

Източник: ИСУН, ИСУН 2020, отдел „Програми и проекти“, Община Разград

В периода 2014-2015 г. се изпълняват важни дългосрочни проекти за общината, които са финансирани от Оперативните програми с хоризонт 2007-2013 г., като сред тях са:

- „Изготвяне на интегриран план за градско възстановяване и развитие на град Разград за осигуряване на устойчива, обновена и качествена градска среда“;
  - „Изграждане и функциониране на областен информационен център в гр. Разград“;
  - „Разград-градът е сцена“;
  - „Доизграждане и реконструкция на съществуваща канализационна и водопроводна мрежа и пречиствателна станция за отпадни води, гр. Разград“;
  - „Абритус-мистика и реалност“;
  - „Изграждане на подходяща и ефективна социална инфраструктура за деца и младежи с увреждания в град Разград“;
  - „Повишаване енергийната ефективност на образователната инфраструктура в община Разград, съпътстващо устойчиво развитие“
  - „Повишаване на капацитета на служителите на Община Разград за по- качествено предоставяне на услуги на гражданите и бизнеса“
  - „Създаване на зелена и достъпна градска среда в централна градска част на град Разград“
  - „Изграждане на съвременна градска среда, културна, образователна и социална инфраструктура в гр. Разград - гаранция за интегрирано градско развитие“
  - „Осигуряване на сигурна и стабилна среда за деца и младежи с увреждания в община Разград, чрез предоставяне на социални услуги от резидентен тип“
- През новия програмен период 2014-2020 г. са стартирани и се изпълняват проектите:
- „Паркоустройство на зелените площи в кв. „Орел“, град Разград“;
  - „Ремонт, обновяване на материално-техническата база и мерки за енергийна ефективност в образователните институции на територията на гр. Разград“;
  - „Насърчаване на социалното приобщаване чрез доизграждане на социалната инфраструктура в община Разград за предоставяне на резидентни и съпътстващи услуги в общността за деца и младежи“;
  - „Проектиране и изграждане на компостираща инсталация и инсталация за предварително третиране на битови отпадъци за общините от РСУО Разград“;
  - „Основен ремонт и въвеждане на мерки за енергийна ефективност в сграда общинска собственост и изграждане на Център за работа с деца на улицата“;
  - „Изграждане на социални жилища за настаняване на малцинствени и социално слаби групи в кв. „Орел“, отговарящи на съвременните хигиенни изисквания“.

Дейността на Община Разград в областта на международното партньорство и сътрудничество е насочена към поддържане на утвърдените добри връзки и практики и към развитието на взаимоотношенията ѝ с побратимените и партньорските градове.

Община Разград провежда и поддържа със своите побратимени градове политика на обмяна на опит и задълбочаване на връзките в социално-икономическата и културната сфери; съдейства за организирането на работни и културни посещения на делегации и фолклорни състави/групи в побратимените и други градове при отправени покани.

Община Разград поддържа международни взаимоотношения на партньорство и сътрудничество със следните градове: Орел (Русия), Армаа (Северна Ирландия), Шалон-ан-Шампан (Франция), Витенберге (Германия), Кълъраш (Румъния), Бистрица (Румъния), Сомбатхей (Унгария), Авджълар (Турция), Ескишехир (Турция).

7. SWOT-анализ

Главната цел на SWOT-анализа е да се извърши взаимнообвързана оценка на вътрешните за дадена организация или регион силни (Strengths) и слаби (Weaknesses) страни, както и на външните за организацията или региона възможности (Opportunities) и заплахи (Threats). Приема се, че вътрешните страни (силните и слабите страни) могат да се контролират от организацията, докато външните фактори (възможности и заплахи) определят състоянието на средата, в която се развива организацията или региона.

В световната практика SWOT-анализът се е утвърдил като задължителен елемент на стратегическото планиране. Значението на SWOT-анализа се подсилва и от факта, че той е регламентиран като задължителна процедура при всички планове и програми, свързани с усвояването на структурните фондове и инструменти на Европейския съюз.

Резултатите от SWOT-анализа позволяват точно формулиране на приоритетите и целите за развитие на общината, както и периодична оценка на мястото ѝ в рамките на региона. Резултатите от SWOT-анализа позволяват да се планират и реализират конкретни мерки за коригиране на състоянието. Сред елементите на анализа има взаимовръзки, които разкриват потенциала за развитие, а също и такива, които показват ограниченията (лимитиращите фактори) и проблемите, които предстои да бъдат преодолени. Преди да се премине към SWOT-анализа на отделните сектори в социално-икономическото развитие на община Разград, е важно да се подчертае, че в нашата страна все още има проблеми, свързани с наличието, количеството и качеството на необходимата изходна информация и достъпа до нея. Както и при всички останали анализи, предназначени за органи и лица, вземащи решения, трябва да се работи с достоверна, официализирана информация.

Развитието на изследваните тематични области в анализа на икономическото и социалното развитие на общината е различно, т.е. има сектори и отрасли, които се развиват добре и такива които не се развиват толкова добре, за някои общината среща подкрепа в лицето на централната власт и гражданството, а за други не дотам. Затова е избран подход на анализиране на всяка тематична област поотделно. SWOT-анализът е извършен на база на всяка анализирана тема поотделно (**тематичен анализ**) и за общината като цяло (**интегрален анализ**), т.е. обхващащ цялостното състояние на общината. Оценка, представени в таблиците и визуализирани на графиките по-долу, варират от 1 - неблагоприятно влияние, до 5 - благоприятно влияние на съответния фактор.

7.1. Обща характеристика

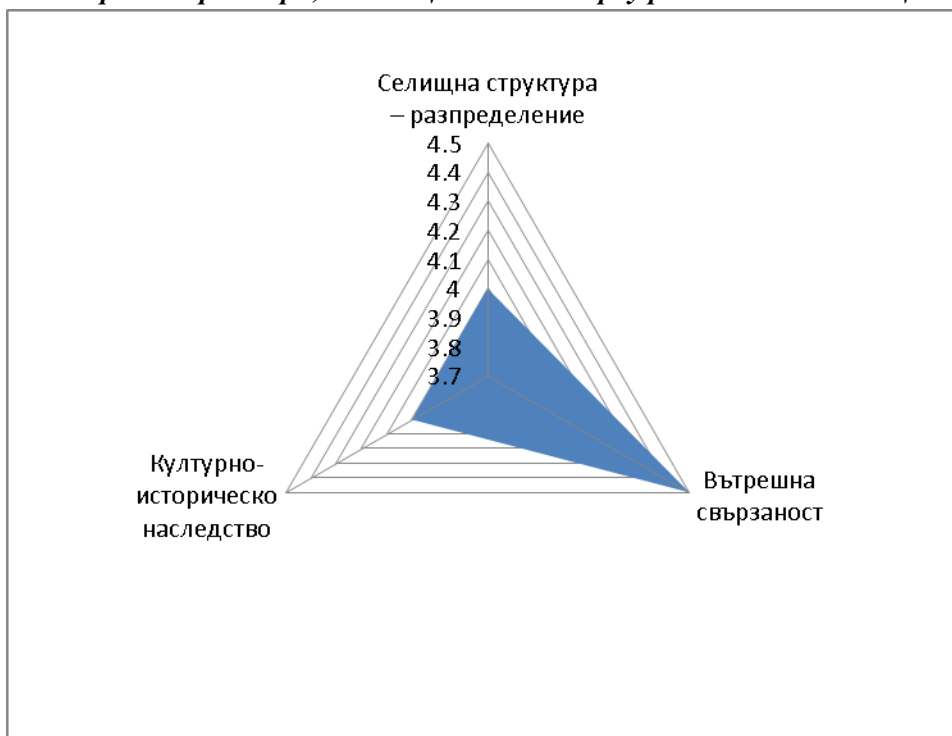
Оценката на вътрешните и външните фактори от общ характер показва тяхното благоприятно влияние за комплексното развитие на община Разград – местоположението, сравнително равномерното разположение на населените места и изградените връзки помежду им и с общинския център, богатото културно-историческо наследство и

природните дадености ще продължат за в бъдеще да благоприятстват реализирането на политики за местно развитие, стимулиращи инвестициите и туризма.

Таблица 47. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху развитието на община Разград

№	Фактор	Оценки (от 1 до 5)
1	Селищна структура – разпределение на населените места в територията на общината	4
2	Вътрешна свързаност между общинския център и населените места	4.5
3	Културно-историческо наследство	4.0
	Обща оценка	4.17

Фигура 9. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху развитието на община Разград

Таблица 48. Външни фактори, оказващи влияние върху развитието на община Разград

№	Фактор	Оценки (от 1 до 5)
1	Местоположение и граници	4,5
2	Транспортни връзки и достъпност	4
3	Климат и природни дадености	4,5
	Обща оценка	4,33

Фигура 10. Външни фактори, оказващи влияние върху развитието на община Разград

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Разград е естествен кръстопът на важни пътни артерии, свързващи Централна Европа с Черноморието и Азия по линията <i>Русе – Варна</i> .	Незадоволително състояние на републиканската пътна мрежа.
Умерено-континентален климат, богато разнообразие от почви, предимно чернозем.	Сравнително висока средна годишна температурна амплитуда - около 26°C. Горещо лято и студена зима.
Висок дял на земеделските територии - 71% от площта на общината.	Недостатъчно добре развито животновъдство, овощарство и зеленчукопроизводство.
Сравнително равномерно разпределение на населените места на територията на общината.	Незадоволително състояние на пътните връзки между населените места.
Богато културно-историческо наследство и природни забележителности.	Недостатъчен финансов ресурс за социализация и популяризиране; недостатъчен брой и вид разработени туристически продукти.
Наличие на полезни изкопаеми – глина, каолин, варовици.	Липса на производства за оползотворяване на полезните изкопаеми.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Развитие на модерен аграрен отрасъл.	Риск от природни катаклизми: засушаване, пожари през лятото; виелици, бурни ветрове и силно застудяване през зимата.
Развитие на алтернативни форми на туризма – културен, събитийен, селски, екологичен, познавателен, рекреационен, риболовен и др.	Недобре изградена инфраструктура, необходима за развитие на алтернативните форми на туризъм. Недостиг на инвестиционни ресурси (финансови, човешки).
Развитие на междурегионалните икономически връзки с Румъния и европейските страни по поречието на р. Дунав.	Обща политическа и икономическа ситуация: икономическа несигурност в глобален и национален мащаб, политическа нестабилност и честа промяна в нормативната уредба.

7.2. Местна икономика

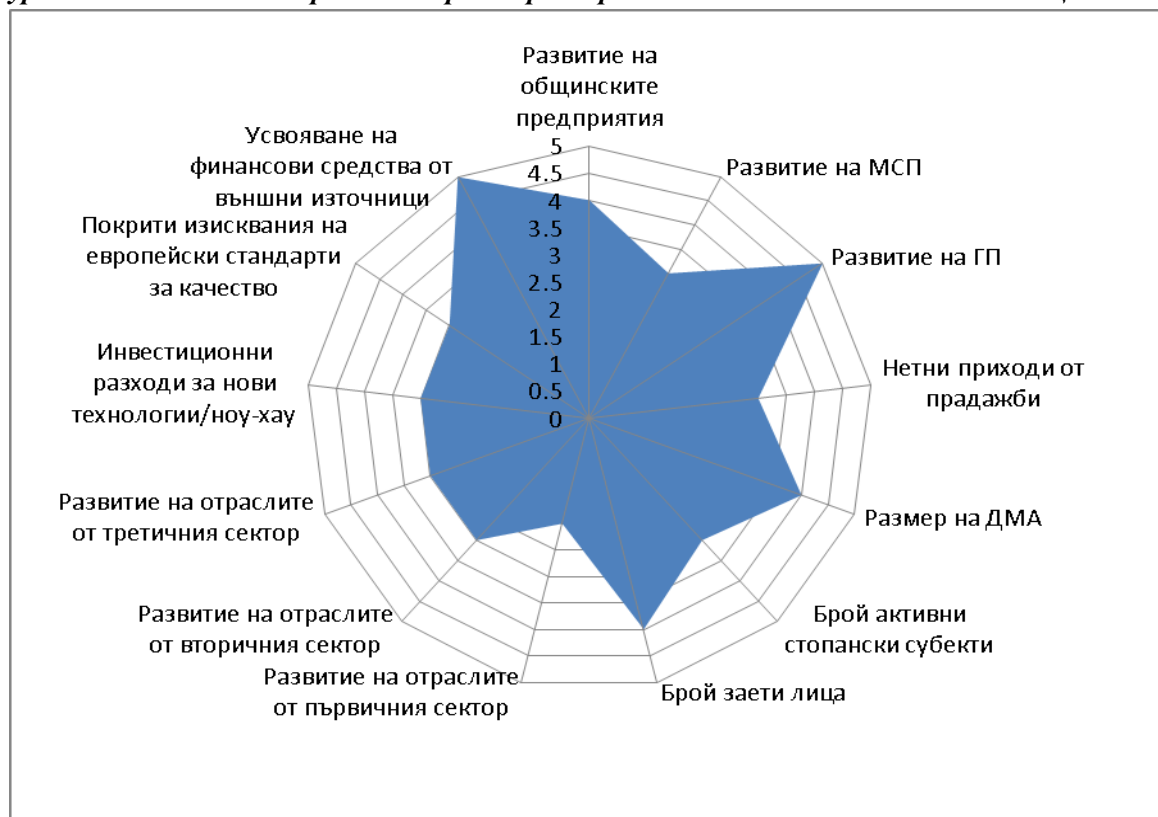
Като цяло влиянието на вътрешните фактори за развитие на местната икономика се оценява като следствие на световната икономическа криза. В голямата си част предприятията показват плавно нарастване на основни икономически показатели и

достигане на нива от 2008 г. Благоприятното влияние на възможностите за външно финансиране и развитието на големите предприятия се отразява положително на заетостта, което предполага поставянето на акцент върху развитието на човешките ресурси: образование и квалификация в съответствие на очакванията и потребностите на бизнеса.

Таблица 49. Вътрешни фактори за развитието на местната икономика

№	Вътрешни фактори	Оценки (от 1 до 5)
1	Развитие на общинските предприятия	4
2	Развитие на малките и средни предприятия	3
3	Развитие на големите предприятия	5
4	Нетни приходи от продажби	3
5	Размер на дълготрайните материални активи	4
6	Брой активни стопански субекти	3
7	Брой заети лица	4
8	Развитие на отраслите от първичния сектор	2
9	Развитие на отраслите от вторичния сектор	3
10	Развитие на отраслите от третичния сектор	3
11	Инвестиционни разходи за нови технологии/ноу-хау	3
12	Покрити изисквания на европейски стандарти за качество	3
13	Усвояване на финансови средства от външни източници	5
	Средна оценка на вътрешните фактори	3.46

Фигура 11. Влияние на вътрешните фактори за развитието на икономиката в община Разград

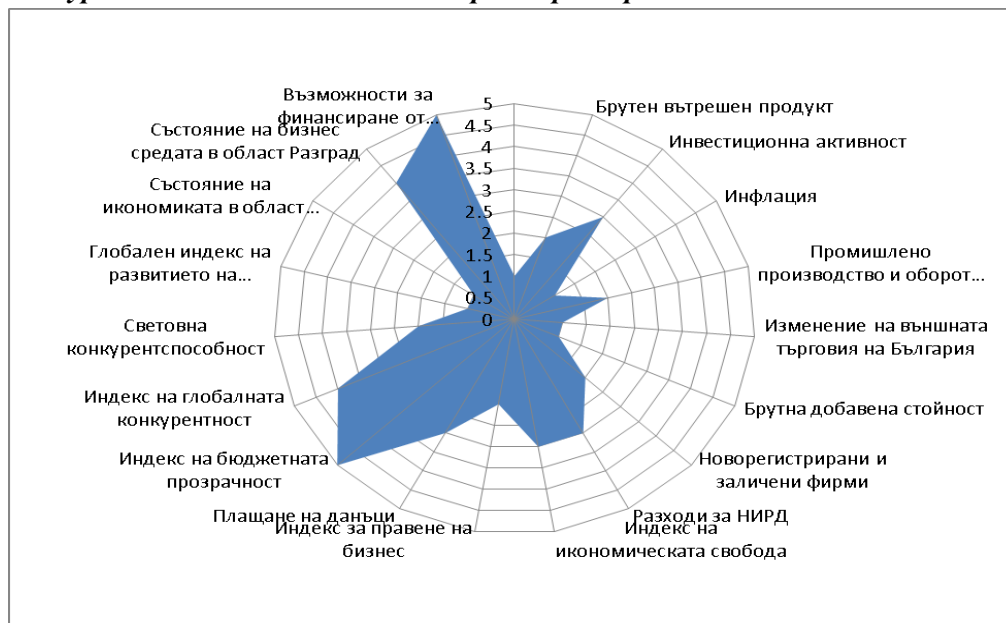

Външните фактори също се оценяват като неблагоприятни, въпреки че Разград е една от малкото области в страната, която продължава да отбелязва ръст на чуждестранните преки инвестиции в годините след кризата. Единствено възможностите за финансиране на дейностите от външни източници – главно програми на Европейския съюз, се оценяват като много благоприятни. Изключително важни за развитието на местната икономика са възможностите за финансиране на дейности по оперативна програма „Иновации и конкурентноспособност“. Влошаването на показателите за измерването на индекса за правене на бизнес пък могат да доведат до отлив на желани чуждестранни инвестиции. В тази връзка важна роля има способността на институциите да оказват адекватни и навременни административни услуги в подкрепа на бизнеса, благоприятен фактор за което е прозрачността на бюджетната и административните процедури, свързани с регулативни и/или разрешителни режими.

Таблица 50. Външни фактори за развитие на местната икономика

№	Външни фактори	Оценки (от 1 до 5)
1	Наличие на разнообразни форми на сдружения на бизнес структурите	1
2	Брутен вътрешен продукт	2
3	Инвестиционна активност	3
4	Инфлация	1
5	Промислено производство и оборот в промишлеността	2
6	Изменение на външната търговия на България	1
7	Брутна добавена стойност	1
8	Новорегистрирани и заличени фирми	2
9	Разходи за НИРД	3
10	Индекс на икономическата свобода	3
11	Индекс за правене на бизнес	2
12	Плащане на данъци	3
13	Индекс на бюджетната прозрачност	5
14	Индекс на глобалната конкурентност	4
15	Световна конкурентоспособност	2
16	Глобален индекс на развитието на търговския сектор в развиващите се страни	1
17	Състояние на икономиката в област Разград	1
18	Състояние на бизнес средата в област Разград	4
19	Възможности за финансиране от алтернативни приходаизточници	5
	Средна оценка на външните фактори	2.42

Фигура 12. Влияние на външните фактори за развитието на икономиката

ИКОНОМИЧЕСКА ХАРАКТЕРИСТИКА	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Многоотраслово икономическо развитие, добро развитие на хранително-вкусовата и химико-фармацевтичната индустрия.	Силна динамика и колебания в темповете на икономическо развитие.
Засилен инвеститорски интерес към развитие на дейности в секторите селско, ловно, горско и рибно стопанство, преработваща промишленост и транспорт.	Влошаване на инвестиционния интерес през последните две години в резултат на икономическата криза.
Добре развита търговска структура, създадени условия за разнообразяване на предлагането, подобряване качеството на обслужване и спестяване на свободното време на потребителите.	Ниски доходи на населението, ограничаване на потребителското търсене.
Голям брой микро и малки фирми, формиращи значителен процент от нетните приходи от продажби от отделните сектори на общинската икономика, основно в услугите, леката промишленост и строителството.	Недостиг на финансов ресурс за развитие, рязко влошаване на показателите в резултат на влиянието на икономическата криза.
Наличие на потенциал за развитие на туризма.	Непълноценно използване на богатия туристически потенциал в резултат на ограничения финансов ресурс, включително в местния бизнес, за подобряване развитието на туризма. Липса на сериозен външен инвеститорски интерес в този сектор.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Повишаване на конкурентноспособността на предприятията чрез възможностите на оперативна програма „Иновации и конкурентноспособност“ 2014-2020 за внедряване на нови технологии и ноу-хау и технологични процеси в отраслите и производствата на общинската икономика.	Недостатъчен административен капацитет и понижен интерес от страна на бизнеса, породени от сложни и/или утежнени административни процедури.

Насърчаване на инициативи за стимулиране развитието на аграрния и горския сектори в общината и пълноценно използване на наличните природни ресурси.	Неблагоприятни климатични условия, проявяващи се периодично през зимния и летния сезон.
Привличане на инвестиции в земеделието, индустрията и туризма за комплексно социално-икономическо развитие.	Нестабилна икономическа обстановка и зависимост от външните пазари. Спад на инвестициите в трите основни сектора на общинската икономика – услуги, индустрия, строителство в резултат на кризата.

7.3. Техническа инфраструктура

Като цяло състоянието на техническата инфраструктура е недостатъчно благоприятно за комплексното развитие на общината и съвременните изисквания за качеството на живот. С благоприятно влияние са възможностите за външно финансиране на проекти за подобряване и развитие на техническата инфраструктура, баланса на територията (добро съотношение между различните видове територии по предназначение и функции, наличие на богат земеделски фонд), оптималното административно-териториално устройство, наличието на добри комуникационни мрежи, сравнително добре развита и оразмерена да поеме по-голямо натоварване електроенергийна система, възможностите за използване на природен газ като алтернативен източник на енергия.

Необходимо е да се насочат значителни усилия и ресурси за реконструкция и доизграждане на инфраструктурата в сектор водоснабдяване и канализация, за подобряване състоянието на уличната мрежа, за тротоарни настилки и паркоместа в населените места на територията на общината, както и за подобряване на общинската пътна мрежа. Необходимо е изпълнение на мерки за енергийна ефективност в сградите с публични функции. Необходими са инвестиции в енергийната мрежа за обновяване на остарели мрежи, подмяна на осветителните тела на уличното осветление и постигане на по-висока ефективност.

Налице са възможности за развитие на публично-частните партньорства, които е препоръчително да бъдат взети под внимание при реализирането на политиките за местно развитие чрез подобряване на техническата инфраструктура.

Таблица 51. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху развитието на техническата инфраструктура на община Разград

№	Фактор	Оценки (от 1 до 5)
1	Състояние на водоснабдителната мрежа	2
2	Състояние на канализационната мрежа	3
3	Транспортна мрежа и достъпност	3
4	Състояние на енергийната мрежа и системи	4
5	Състояние на комуникационната мрежа	4
6	Състояние на инфраструктурата за спорт	4
7	Административно-териториално устройство на територията	4
8	Баланс на територията	4
9	Осигуреност на територията с действащи устройствени планове	1
10	Интегрирано и пространствено развитие на територията	2
11	Усвояване на финансови средства от външни източници	5
	Средна оценка на вътрешните фактори	3.27

Фигура 13. Влияние на вътрешните фактори за развитието на техническата инфраструктура на община Разград

Таблица 52. Външни фактори, оказващи влияние върху развитието на техническата инфраструктура на община Разград

№	Фактор	Оценки (от 1 до 5)
1	Състояние на инфраструктурата в област Разград	3
2	Състояние на инфраструктурата в страната	3
3	Възможности за финансиране от алтернативни приходоизточници	5
	Средна оценка на външните фактори	3.67

Фигура 14. Влияние на външните фактори за развитието на техническата инфраструктура в община Разград

ТЕХНИЧЕСКА ИНФРАСТРУКТУРА	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Канализационна мрежа в гр. Разград със сравнително висока степен на изграденост; Висока степен на изграденост на колекторната мрежа /без отливен канал на преливник 2 на колектор III/; Налична ПСОВ.	Липса на канализация в населените места на общината извън общинския център; Необходимост от частично доизграждане на канализационната мрежа в гр. Разград; Физически и морално остарели канализационни клонове. Необходимост от реконструкция; Амортизирана ПСОВ.
Сравнително висока степен на изграденост на водоснабдителната инфраструктура. Дебит на вода, достатъчен за постоянно водоподаване (без режими) за гр. Разград.	Физическа и морална амортизация на водопроводните мрежи; Големи загуби на вода във вътрешните водопроводни мрежи – около 72 %. Една от най-високите цени на водата за страната (2,24 лв./м ³ без ДДС или 2,69 лв./м ³ с ДДС); При част от водоизточниците подземните водни тела са в недобро химическо състояние.
Сравнително висока степен на изграденост на общинската улична и пътна мрежи; Изградена светофарна система и видеонаблюдение на входно-изходните точки на гр. Разград.	Значителна част от пътните настилки и тротоарите са в лошо състояние; Недостатъчно адаптирана градска среда за хора с увреждания; Недостиг на паркоместа, необходимост от оптимизация на системата за паркиране. Недостатъчно покритие на критични точки с видеонаблюдение.
Наличие на устойчива политика за газификация на обществените сгради и големите консуматори на енергия; Всички учебни заведения с малки изключения са с газифицирани котелни.	Парните котли и отоплителните инсталации са амортизирани, необходимо е реконструиране.
Осъществяване на обследване за енергийна ефективност в обществените сгради с над 500 м ² и въвеждане на мерки за енергийна ефективност поетапно.	Обществените сгради са с непостоянна използваемост, поради което не може да се поддържа постоянна температура, което прави отоплителните инсталации неефективни; Дървените дограми са амортизирани, необходимо е изолиране на сградните обвивки.
Използване възможностите, предоставяни от различни финансиращи организации за изграждане на ВЕИ в обществените сгради с над 1000 м ² .	
Сравнително висока степен на изграденост на мрежите за улично осветление. Започната и в голяма степен извършена оптимизация на уличното осветление чрез монтиране на часовници със заложен календар, монтиране на енергоспестяващи осветителни тела с компактна луминесцентна лампа и тела с натриева лампа високо налягане, които намаляват разхода на ел. енергия.	Няма изградена цялостна система за централизирано управление и мониторинг на уличното осветление. Монтираните осветителни тела са морално и до голяма степен физически остарели.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Проекти за регионална достъпност, финансирани от фондовете на ЕС за подобряване връзките общински център – населени места.	Недостиг на финансов ресурс за осъществяване на инвестиционните намерения за подобряване на техническата инфраструктура.

Реализация на проекти чрез ФЕС за подобряване на селищната среда, доизграждане и реконструкция на системите за водоснабдяване, отвеждане и пречистване на отпадни води.	Промяна на нормативната среда в посока ограничаване на достъпа до фондовете на ЕС за община Разград съобразно специфичните ѝ характеристики.
Въвеждане на енергоспестяващо светодиодно осветление и система за централизирано управление и мониторинг.	Недостиг на финансов ресурс.
Оптимизиране на част от разпределителната мрежа посредством подмяна на сечението на проводниците и изнасяне на границата на собственост и подмяна на средствата за търговско отчитане на енергия.	Липса на инвеститорски интерес от страна на компаниите, отговорни за електроразпределителните мрежи.

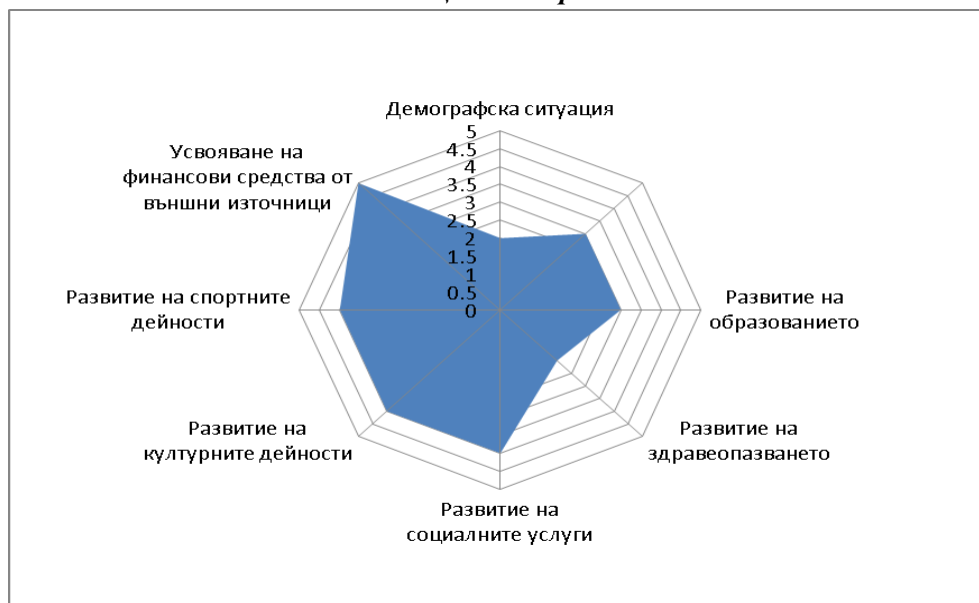
7.4. Социално-демографска характеристика

С най-благоприятно влияние за социално-демографското развитие на община Разград се очертават възможностите за финансиране на проекти за развитие на човешките ресурси и заетостта, образованието и културата, предоставяни от европейските фондове. Най-негативно влияние оказват състоянието на образованието и здравеопазването в съчетание с отрицателния демографски прираст. Насочването на усилията към подобряване на образованието чрез развитие на алтернативни форми на обучение и квалификация, реализирането на мерки за повишаване обезпечеността на здравеопазването с кадри, в съчетание с продължаването на развитието на културните и спортните дейности, на социалните услуги в общността и с целенасочени мерки за стимулиране на икономическата активност и заетостта, са необходимост за програмен период 2014-2020 г.

Таблица 53. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху социално-демографското развитие на община Разград

№	Фактор	Оценки (от 1 до 5)
1	Демографска ситуация	2
2	Пазар на труда (икономическа активност на населението, безработица, заетост)	3
3	Развитие на образованието	3
4	Развитие на здравеопазването	2
5	Развитие на социалните услуги	4
6	Развитие на културните дейности	4
7	Развитие на спортните дейности	4
8	Усвояване на финансови средства от външни източници	5
	Средна оценка на вътрешните фактори	3.38

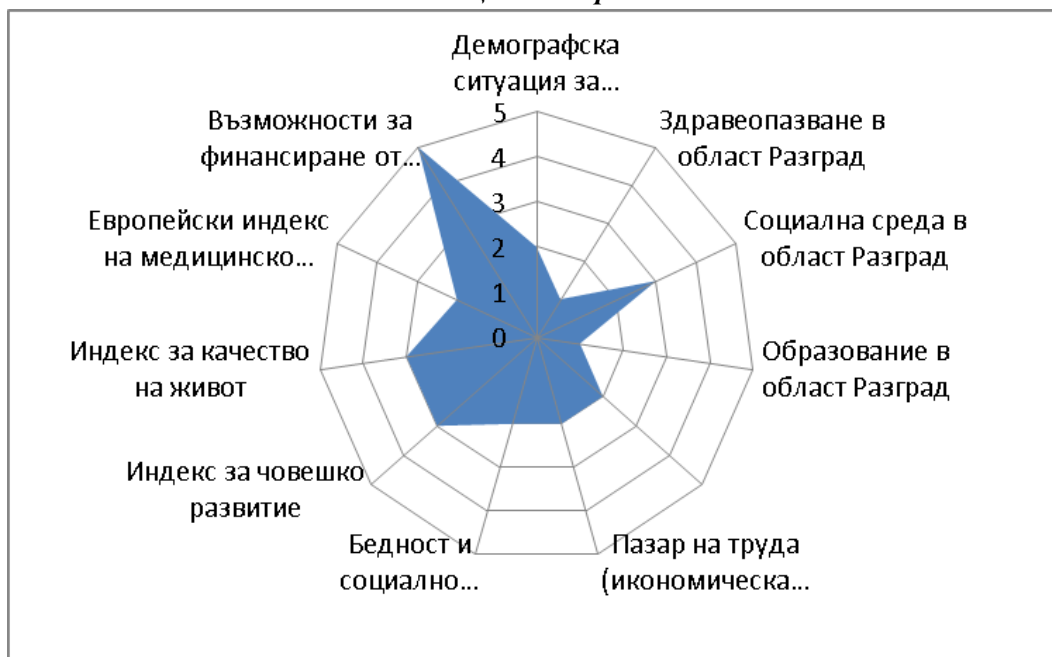
Фигура 15. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху социално-демографското развитие на община Разград

Таблица 54. Външни фактори, оказващи влияние върху социално-демографското развитие на община Разград

№	Фактор	Оценки (от 1 до 5)
1	Демографска ситуация за област Разград	2
2	Здравеопазване в област Разград	1
3	Социална среда в област Разград	3
4	Образование в област Разград	1
5	Образование в страната (% на ранно напусналите системата на образованието, % на населението с висше образование, резултати от изследване на PISA по програма за международно оценяване на учениците по математика, природни науки и четене)	2
6	Пазар на труда (икономическа активност на населението, коефициент на безработицата, коефициент на заетост)	2
7	Бедност и социално включване	2
8	Индекс за човешко развитие	3
9	Индекс за качество на живот	3
10	Европейски индекс на медицинско обслужване	2
11	Възможности за финансиране от алтернативни приходаизточници	5
	Средна оценка на външните фактори	2,36

Фигура 16. Външни фактори, оказващи влиянието върху социално-демографското развитие на община Разград

СОЦИАЛНО ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Наличие на достатъчно работна ръка, независимо от факта, че община Разград има най-ниската безработица в областта.	Налице е продължаващ процес на демографско застаряване и отрицателен прираст на населението.
Подобрено е качеството на медицинското обслужване на децата и учениците - през 2011 г. са възстановени здравните кабинети във всички детски градини, поддържат се медицински кабинети и във всички общински училища в гр. Разград.	Осигуреността на регионалната здравна мрежа с човешки ресурси е една от най-ниските за страната.
Наличие на разнообразни образователни институции, вкл. филиал на Русенския университет. Развити форми на извънучилищни занимания за подрастващите и младежите.	Недостатъчно качество на средното образование; Наличие на отпадащи ученици от всички образователни нива.
Социалните услуги, позиционирани в общинският център разполагат с достатъчен и квалифициран човешки ресурс, необходим за качественото им функциониране; Социалните услуги в общината добре си взаимодействат с други институции; В общината има съпътстващи услуги, които биха могли да се ползват от потребителите; Има традиции в предоставянето на социални услуги; Налице е политическа воля за налагане на иновативни модели на социални услуги; Добре развита социална инфраструктура в общинският център; В общината има добра координация между	Недостатъчен набор от социални услуги за всички идентифицирани рискови групи, най-вече извън общинският център; Недостиг на финансови средства за разширяване спектъра на социалните услуги; Зависимост на голяма част от социалните услуги от централното бюджетно финансиране; Липса на механизъм и финансов ресурс за повишаване на административен капацитет на доставчиците на социални услуги, квалификацията и специализираната подготовка на кадрите заети в социалната сфера; Повечето хора, нуждаещи се от социални услуги, са с ниски доходи; Недостиг на персонал и/или недостатъчно

институциите на държавната и местна власт, НПО и други заинтересовани страни; Наличие на Областна стратегия и Общинска стратегия за развитие на социалните услуги.	квалифициран персонал за разширяване обхвата на социалните услуги и развитието им извън общинският център; Недобро състояние на транспортната инфраструктура, комуникационните и информационните услуги в малките населени места на общината.
Богатото културно-историческо наследство; наличие на професионални културни институти, народни читалища, сдружения с идеална цел и творчески съюзи.	Недостиг на финансови средства за паметниците на културата и базите на културните институти за обезпечаването на културния календар. Почти липсват прояви на меценатство, ниски заплати на заетите в сектора.
Наличие на добри условия за спорт, множество и разнообразни спортни клубове и дейности.	Недостиг на финансови средства за поддържането и издръжката на материалната база; за реализацията на спортния календар и за дейността на различните клубове.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Развитие на публично-частни партньорства за постигане адекватност в обучението по специалности, отговарящи на нуждите на бизнеса.	Задълбочаването на демографската криза, отрицателният естествен прираст и застаряващото население ще окажат неблагоприятно влияние върху възпроизводство на населението, намаляване на икономическата активност на населението, увеличаване на броя на закритите училища и детски градини и равнището на безработицата.
Разработване на общинска програма за подобряване достъпа до здравно обслужване.	Увеличаване на дела на лицата без здравноосигурителни вноски, в резултат на влошаване на икономическото развитие, от което има риск за увеличение на социалните разходи и повишаване равнището на безработицата в общината.
Достъп до средства от структурните фондове за инвестиции с цел подобряване на социалната инфраструктура, разширяване обхвата на социалните услуги и обучение на човешките ресурси; Приет политически документ Национална стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България”; Увеличаване на финансовите стандарти за социалните услуги делегирана държавна дейност; Разширяване на номенклатурата от нови услуги; Развитие на междусекторни и междуобщински партньорства при планирането и предоставянето на социални услуги; Наличие на добри практики и възможности за обмяна на опит; Повишаване на самостоятелността на общините в планиране, създаване, закриване и трансформиране на социални услуги, на база на променящите се потребности на населението; Разширяване спектъра от услуги насочени към	Недостиг на държавен финансов ресурс, гарантиращ устойчивост на новоразкритите социални услуги; Наличието на групи в социална изолация, до които не достига пакет от услуги; Влошено състояние на инфраструктурата и материално-техническата база; Липса на приемственост за изпълнение на политическите документи в сферата на социалните дейности и услуги; Забавяне в реализацията на приоритетните проекти; Дефицит от човешки ресурси (социални работници и специализиран персонал), необходими за директното предоставяне на новоразкритите социални услуги; Недостиг на местни приходи и липса на публично-частни партньорства.

деинституционализация и превенция на изоставянето.	
Повишаване на капацитета на персонала, ангажиран с администрирането, управлението и директното предоставяне на социалните услуги; Развиване на работните контакти и партньорството между НПО, общински и държавни агенции, местния бизнес.	Недостатъчен капацитет на държавните и местните власти и липса на достатъчни финансови средства за реализиране на проекти, насочени за подобряване на демографския потенциал.

7.5. Околна среда

Състоянието на околната среда е пряко свързано както с качеството на живот на населението на община Разград, така и с възможности за развитие на икономическите дейности. Отново най-благоприятно влияние оказват възможностите за финансиране на проекти за опазване на околната среда и съхранение на биоразнообразието, финансирани от външни източници – предимно от фондовете на ЕС.

Макар състоянието на околната среда в община Разград да е сравнително задоволително и да не са налице съществени рискове, необходимо е да се насочат усилията върху запазване на добрите характеристики на качеството на атмосферния въздух, на почвите и водите. Необходими са усилия за елиминиране на рисковете от замърсявания в резултат на човешката дейност в посока ефективно и ефикасно управление на отпадъците, пречистване на отпадните води, поддържане и разширяване на зелените площи.

Таблица 55. Вътрешни фактори, оказващи влияние върху състоянието на околната среда на община Разград

№	Фактор	Оценки (от 1 до 5)
1	Качество на атмосферния въздух	4
2	Качество на водите	3
3	Качество на почвите	4
4	Управление на отпадъците	4
5	Шум	4
6	Радиационна обстановка	3
7	Осигуреност със зелени площи	4
8	Усвояване на финансови средства от външни източници	5
	Средна оценка на вътрешните фактори	3.88

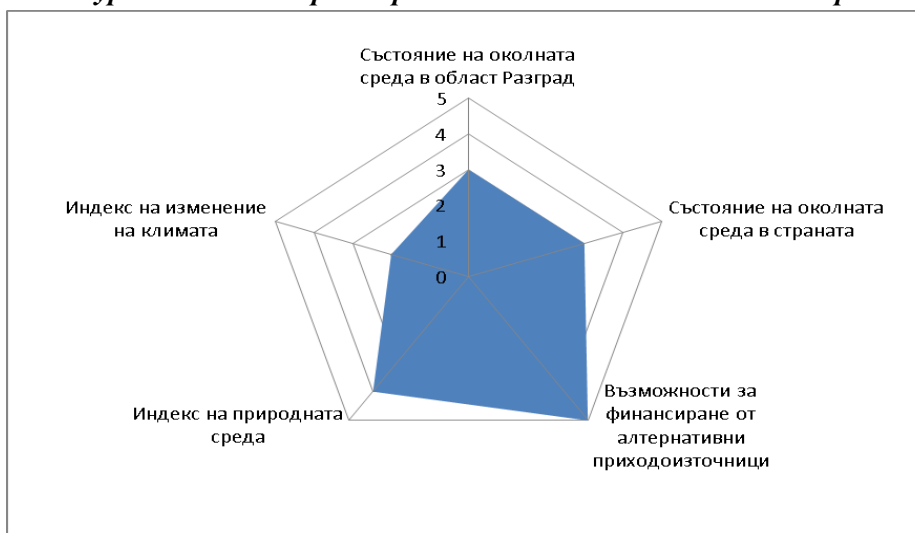
Фигура 17. Вътрешни фактори за състоянието на околната среда

Таблица 56. Външни фактори, оказващи влияние върху състоянието на околната среда на община Разград

№	Фактор	Оценки (от 1 до 5)
1	Състояние на околната среда в област Разград	3
2	Състояние на околната среда в страната	3
3	Възможности за финансиране от алтернативни приходаизточници	5
4	Индекс на природната среда	4
5	Индекс на изменение на климата ³	2
	Средна оценка на външните фактори	3.4

Фигура 18. Външни фактори за състоянието на околната среда

³ Извършена на базата на данни на Институт за пазарна икономика от класация на държавите и мястото на България в международните класации за периода 2010 – 2012(www.ime.bg)

ОКОЛНА СРЕДА	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Разработени и актуализирани общински наредби, хармонизирани с националното екологичното законодателство, заедно с приети програми за реализация на политиките по опазване на околната среда.	Високи разходи за инвестиции за подобряване и адекватно опазване на околната среда и за прилагане на общинските наредби и екологичното законодателство.
Съхранена околна среда с богат и разнообразен растителен и животински свят.	Недостатъчен административен капацитет за прилагане изискванията на екологичното законодателство и за програмиране, подготовка, управление и мониторинг на инвестиционни програми, планове и проекти. Разлики в нивото на достъп до определени основни услуги между общински център и малките населени места в общината (канализационни системи, разделно събиране на отпадъци). Недостатъчно добре изградено възпитание за опазване и съхранение на околната среда.
Богато биологично разнообразие, с висока степен на естественост на местообитанията в защитените територии и с високо качество места от мрежата „НАТУРА 2000“.	Тенденция към намаляване на биоразнообразието поради влошаване на състоянието на някои екосистеми, местообитания, микроклиматичните условия и естествената хранителна верига.
Относително добри показатели на атмосферния въздух на територията на общината.	Наднормено ниво на шума в районите около натоварените транспортни артерии на общинския център.
Изградено и въведено в експлоатация Регионално депо за неопасни отпадъци; Прилагане на принципите „замърсителят плаща“ и „отговорност на производителя“; Намаляване на образуването на непромишлени отпадъци.	Недостатъчен капацитет на Регионалното депо, липса на съоръжения за предварително третиране на битовите, производствени и строителни отпадъци; Недостатъчни мерки за минимизиране, повторна употреба, рециклиране и оползотворяване на отпадъци; Съществуващи практики за неконтролируемо депониране и наличието на други силно замърсени терени; Недобре организирана система за разделно събиране на отпадъците.
Ниско общо ниво на замърсяване на водите. Работеща ПСОВ в гр. Разград; Осигурено финансиране за град Разград за: <ul style="list-style-type: none"> • достигане на емисионните ограничения за заустване на отпадъчни води във водоприемник „чувствителна зона“; • увеличаване дела на населението обхванато от канализация до 98%. Проектна готовност за изграждане на канализационни системи Стражец и Гецово.	Недостатъчна инфраструктура за управление на водния цикъл, водещо до неефективно събиране, снабдяване, отвеждане и пречистване на водите в град Разград; Необходимост от реконструкция и модернизация на ПСОВ Разград. Липса на канализационни мрежи в селата и на селищни пречиствателни станции за отпадъчни води, амортизирани системи за водоснабдяване; Територията на община Разград попада изцяло в т.нар. „чувствителна зона“, за която е задължително пълно отстраняване на биогенните елементи (азот и фосфор) в отпадъчните води; Недобри показатели за заустване на пречистени отпадъчни води във водоприемник „чувствителна

	зона“; Липсва канализация за отпадни води в населените места извън гр. Разград.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Използване на финансовите инструменти на ЕС (структурни фондове, експертиза, консултантски услуги, мрежи за обмяна на опит, и др.) за решаване на проблемите, свързани с опазването на околната среда.	Липса на достатъчно средства от страна на бизнеса и публичния сектор за прилагане на изискванията на екологичното законодателство, свързани с изменения и допълнения в европейското екологично законодателство.
Реконструкция на ПСОВ – Разград.	Често променяща се нормативна уредба.
Потенциал за ангажиране на бизнеса в усилията за опазване на околната среда.	Предоставянето на инженерни услуги в сектор „околна среда“ не отговаря на повишеното търсене от гледна точка на количеството и/или качеството.
Възможност за самофинансиране до определена степен на проекти в комуналния сектор, чрез подходящо развиване на потенциала за ПЧП.	Влияние на човешкия фактор.

7.6. Административен капацитет

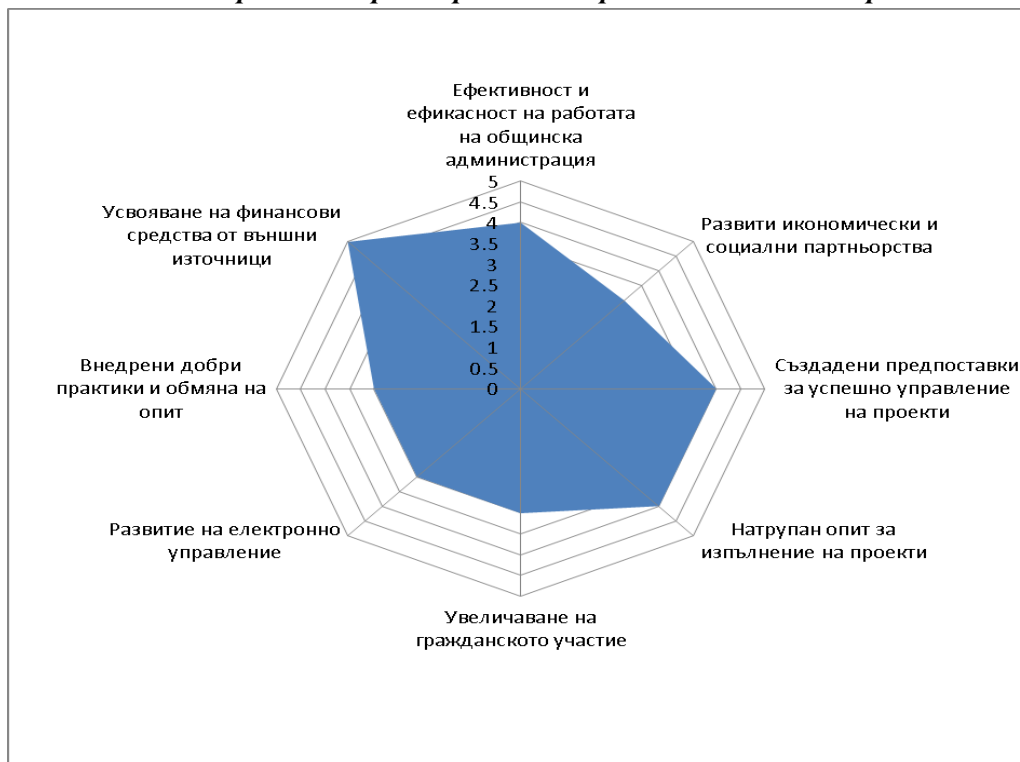
Особено благоприятно влияние върху развитието на административния капацитет на община Разград оказват възможностите за финансиране на проекти със средства от външни източници – оперативните програми на РБ, фондовете на ЕС и други донорски организации. Положително и за в бъдеще ще бъде влиянието на натрупания опит и добри практики в подготовката, кандидатстването и изпълнението на проекти с външно финансиране, който следва да се разпространява сред всички звена в структурата на общинска администрация и за развитие на партньорства както на местно, така и на регионално ниво.

За повишаване на административния капацитет следва да продължи укрепването на институционалния капацитет на местно ниво чрез повишаване на квалификацията на работещите, въвеждане на нови управленски подходи, прилагане на ефективни политики за намаляване на административната тежест, за стимулиране на инвестициите и подобряване удовлетвореността на гражданите, възможностите за подобряване на достъпа до качествени публични услуги за гражданите и бизнеса и инвестиции за развитие на електронното управление, подобряване на управлението на процесите и дейностите чрез развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, поддържане и развитие на механизмите за обществени консултации и засилване на гражданското участие в местното самоуправление.

Таблица 57. Вътрешни фактори за състоянието на административния капацитет

№	Вътрешни фактори	Оценки (от 1 до 5)
1	Ефективност и ефикасност на работата на общинска администрация	4
2	Развити икономически и социални партньорства	3
3	Създадени предпоставки за успешно управление на проекти	4
4	Натрупан опит за изпълнение на проекти	4
5	Увеличаване на гражданското участие	3
6	Развитие на електронно управление	3
7	Внедрени добри практики и обмяна на опит	3
8	Усвояване на финансови средства от външни източници	5
	Средна оценка на вътрешните фактори	3.63

Фигура 19. Влияние на вътрешните фактори за подобряване на административния капацитет

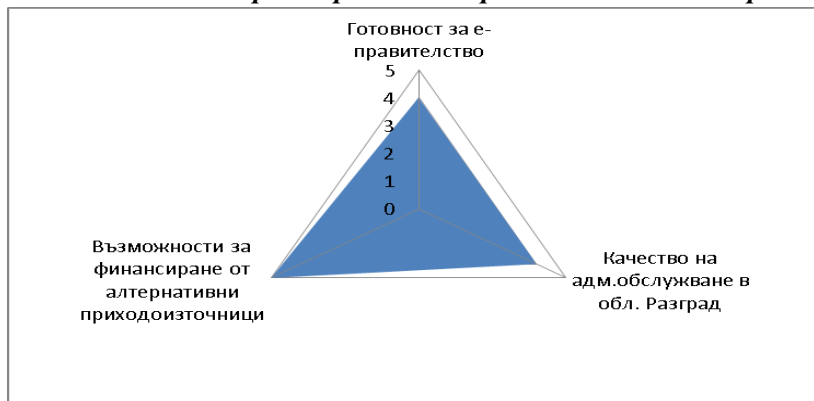

Изключително благоприятни за развитието на общината са възможностите за финансиране с външни на организацията финансови средства, главно по програмите, финансирани от Европейския съюз, с които да се подобрява качеството на административното обслужване и административния капацитет.

Таблица 58. Външни фактори за състоянието на административния капацитет

№	Външни фактори	Оценка (от 1 до 5)
1	Качество на административното обслужване в област Разград	4
2	Индекс за готовност за е-правителство ⁴	4
3	Възможности за финансиране от алтернативни приходаизточници	5
	Средна оценка на външните фактори	4.33

Фигура 20. Влияние на външните фактори за подобряване на административния капацитет

⁴ Извършена на базата на данни на Институт за пазарна икономика от класация на държавите и мястото на България в международните класации за периода 2010 – 2012(www.ime.bg)

АДМИНИСТРАТИВЕН КАПАЦИТЕТ	
СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Структура на Общинска администрация съобразно функционалните направления на дейността, въведени услуги „на едно гише“ чрез фронт офиси с добра достъпност.	Недостатъчно предлагане на възможности за комплексно обслужване на бизнеса и намаляване на бюрократичната тежест.
Голям брой предоставяни услуги за гражданите и бизнеса: 204, предимно с удостоверителен характер, от които 5 е-услуги на ниво транзакция.	Недостатъчен брой и вид на предлаганите електронни услуги за бизнеса и гражданите.
Служителите в общинската администрация са преобладаващо с висше образование, съответстващо на заеманата длъжност. Прилагат се форми за обучение и повишаване на квалификацията им.	Недостатъчен брой служители в сферата на административното обслужване за постигане на ефективно и ефикасно управление.
Създаден капацитет и натрупан значителен опит при подготовка и изпълнение на проекти с финансиране от фондовете на ЕС и други източници.	
Наличие на диалог с икономическите и социални партньори, благоприятстващ комплексното развитие на общината.	
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Привличане на допълнителни ресурси за подготовка и включване на по-голям кръг от специалисти за подготовката и изпълнението на проектните инициативи.	Ограничени възможности за ползване на средства по оперативните програми за закупуване на необходимото оборудване и технически средства за оперативната работа на администрацията.
Развитие на междуинституционалното партньорство и сътрудничество, междуобщинското сътрудничество и публично-частното партньорство.	Липса на яснота в развитието на процеса за децентрализация. Налице е постоянно прехвърляне на отговорности от централната към местните власти без необходимата финансова и кадрова обезпеченост.
Укрепване на институционалния капацитет за подобряване на административното обслужване на населението и бизнеса, намаляване на бюрократичните пречки.	Честа промяна в нормативната уредба на страната.
Изграждане на регионални и местни партньорства за развитие и подобряване взаимодействието между институциите бизнеса и гражданското общество, засилване на гражданското участие в местното самоуправление.	

7.7. Интегрален анализ

Освен посочените външни фактори, които влияят за развитието на отделните тематични области, съществуват и фактори, които влияят комплексно за икономическото и социално развитие на община Разград. Това са факторите на политическата, правната, природо-географската и институционалната среда.

С най-благоприятно комплексно влияние са факторите на природо-географската среда, а с най-неблагоприятно влияние са факторите на институционалната и политическата среда.

Таблица 59. Комплексни външни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград

Външни фактори	Съставни елементи	Оценка (от 1 до 5)
Политическа среда	Политическа нестабилност и отражението ѝ върху работата на общините	2
	Финансови взаимоотношения между държавата и общините и степен на финансова децентрализация	3
	Липса на мерки за интегрирани териториални инвестиции и подпомагане на общините	1
	Индекс на възприятието на корупцията ⁵	2
	Индекс на демокрацията	4
	Индекс на мира	5
	Средна оценка на факторите	2,8
Правна среда	Нормативно-правни възможности за провеждане на активна политика на общината	2
	Индекс на човешката свобода	4
	Индекс за право на собственост	3
	Средна оценка на факторите	3
Природо-географска среда	Географско положение	4
	Релеф	4
	Полезни изкопаеми	3
	Климат	3
	Води	4
	Почви	5
	Флора	5
	Фауна	5
	Средна оценка на факторите	4,5
Институционална среда	Наличие на финансови институции, подпомагащи дейността на общината	3
	Наличие на неправителствени организации, подпомагащи дейността на общината	2
	Развити форми на публично-частно партньорство с бизнес организациите	2
	Наличие на правораздавателни институции, охранителни организации и др.п. и взаимоотношенията им с общината	3
	Средна оценка на факторите	2,5

Върху основата на изведените оценки от изследваните фактори се конструира интегрален SWOT профил на община Разград, който дава обобщена представа за състоянието на социално-икономическото развитие на общината и на нейната околна среда.

Като най-благоприятна се определя природо-географската среда, характеризираща се с благоприятен климат за развитието на разнообразно земеделие, разнообразна почвена покривка, подходяща за развитието на всички култури на умерения климат и очертаваща благоприятните възможности за развитието на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост. На територията на общината функционират водещи структуроопределящи производства от фармацевтичната промишленост и високотехнологично предприятие за

⁵ Извършена на базата на данни на Институт за пазарна икономика от класация на държавите и мястото на България в международните класации за периода 2010 – 2012(www.ime.bg)

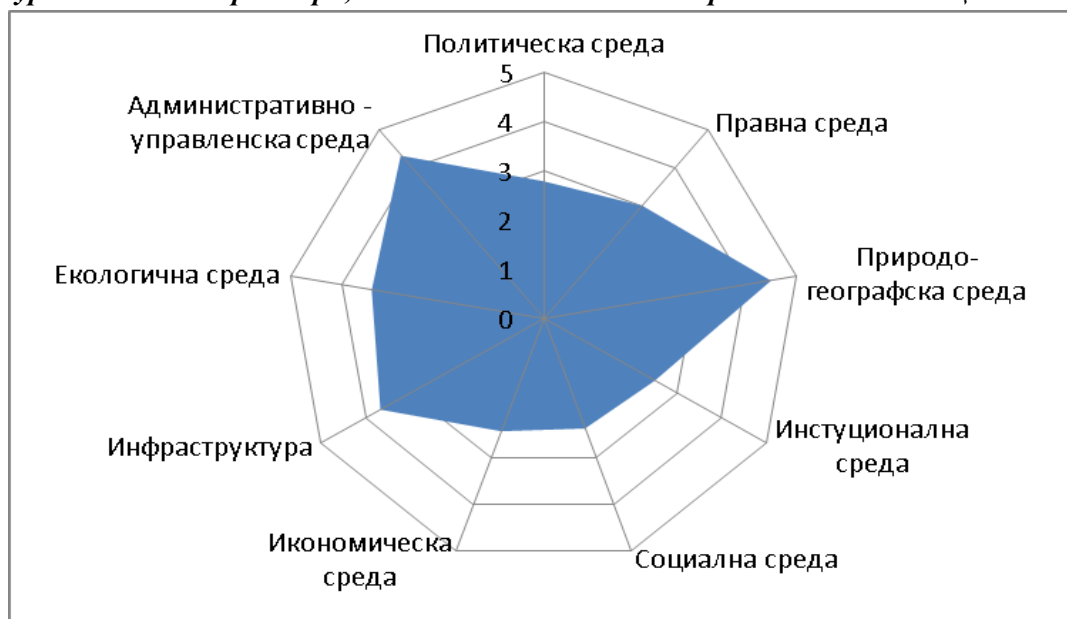
дълбочинна преработка на царевича. Налице са находища на глина за производство на строителни керамични изделия и находища на варовици, подходящи за трошен камък и пътни настилки; наличие на голямо находище на каолин - източник на суровина за силикатната промишленост с потенциал за възраждане на този отрасъл в региона.

Благоприятно е и местоположението на община Разград, намираща се на естествен кръстопът на важни пътни артерии, свързващи Централна Европа с Черноморието и Азия. През административния център на общината минават първокласният път Русе - Варна и железопътна линия, която е важна връзка между пристанището на река Дунав в гр. Русе и черноморското пристанище в гр. Варна. Местоположението на община Разград е благоприятно и за развитието на регионални партньорства чрез използване възможностите на програмите за транснационално сътрудничество. Географското разположение в съчетание с благоприятните природни и климатични условия обуславят ролята на Разград като административен и културен център. Културно-историческото наследство заедно с природно-климатичните условия създава предпоставки за развитие на туризма.

Таблица 60. Външни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград

№	Външна среда	Оценка (от 1 до 5)
1	Политическа среда	2.8
2	Правна среда	3
3	Природо-географска среда	4.5
4	Институционална среда	2.5
5	Социална среда	2.36
6	Икономическа среда	2.42
7	Инфраструктура	3.67
8	Екологична среда	3.4
9	Административно-управленска среда	4.33
	Средна оценка на външната среда	3.22

Фигура 21. Външни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград

Вътрешните фактори, разгледани подробно в тематичните SWOT-анализи, влияят върху формирането на характеристиките на конкурентния профил на община Разград. С най-висока оценка, респ. положително влияние, са околната среда и природните рискове, следвани от административния капацитет и местната икономика. С по-ниска оценка, респ. по-слабо положително влияние, са факторите инфраструктура, свързаност и достъпност на територията, социална сфера и човешки ресурси.

Таблица 61. Вътрешни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград

№	Вътрешни фактори	Оценка (от 1 до 5)
1	Социална сфера и човешки ресурси	3.38
2	Местна икономика	3.46
3	Инфраструктура, свързаност и достъпност на територията	3.27
4	Околна среда и природни рискове	3.88
5	Административен капацитет	3.63
	Средна оценка на вътрешните фактори	3.52

Фигура 22. Вътрешни фактори, които оказват влияние за развитието на община Разград

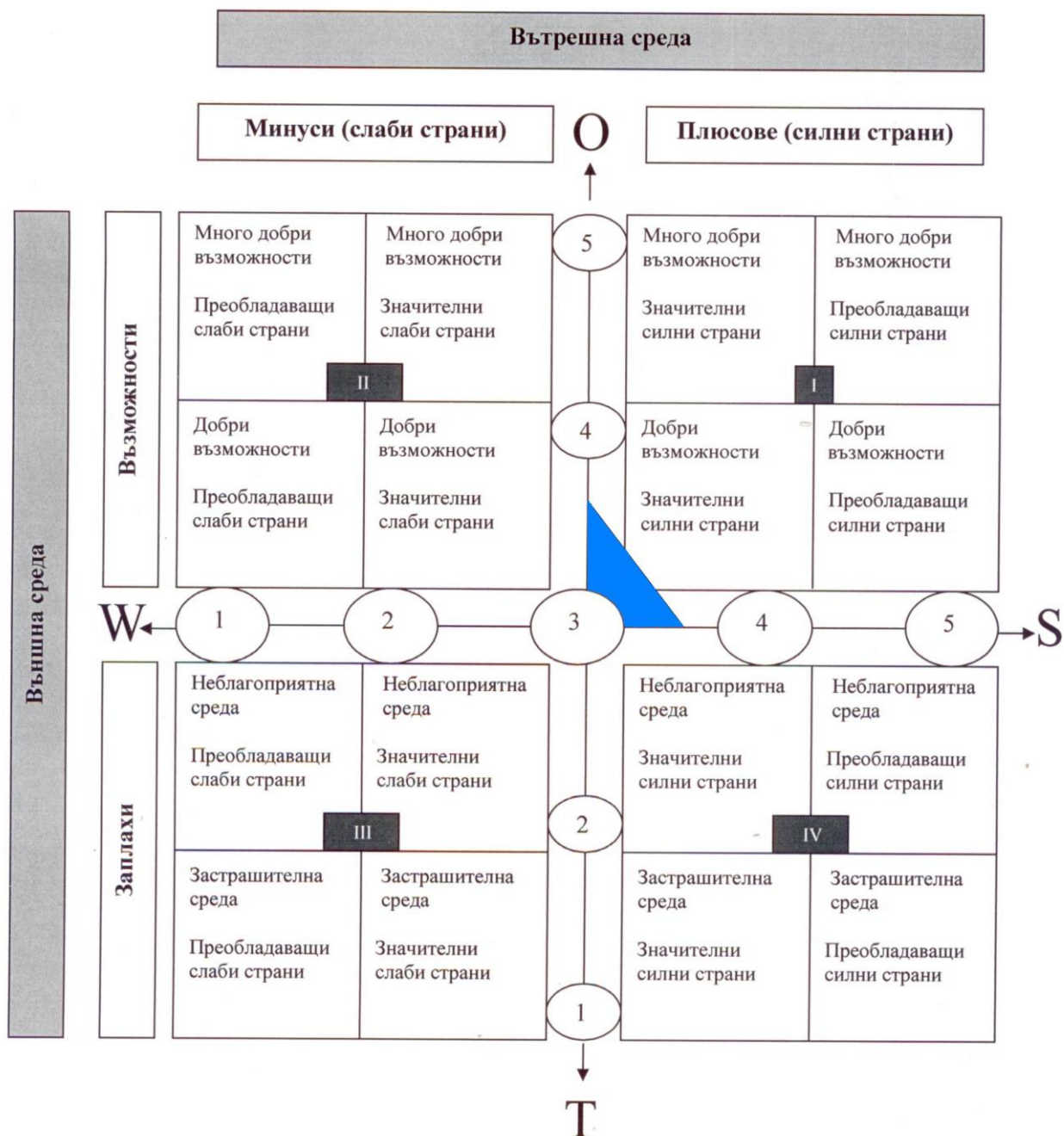
Визуализираният резултат на SWOT-матрицата се намира в изключителна близост до началото на координатната система, със съвсем лек превес на добрите възможности и силните страни над слабите страни и заплахите (Фигура 23).

Вследствие на изследваните фактори за вътрешната и външна среда и позицията на община Разград подходящи базови стратегии за развитие са следните:

- **на завладяването** ($O \rightarrow W$; $S \rightarrow W$) – да се използват силните страни и възможностите, за да се преодолеят слабите страни; да се унищожават слабостите за създаване на нови възможности;
- **подсилваща** ($O \leftrightarrow S$) – да се използват пълноценно наличните възможности, за да се подсилят силните страни;
- **мобилизационна** ($O \rightarrow T$; $S \rightarrow T$) – да се ограничат заплахите чрез наличните силни страни и възможности.

Фигура 23. SWOT-матрица на влиянието на факторите за развитие на община Разград

ИЗВОД: Въпреки отразените социално-икономически промени, не се налага актуализация на целите и приоритетите на плана, тъй като те остават актуални.

III. АКТУАЛИЗИРАНА ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

Индикативната финансова таблица на Общинския план за развитие на Община Разград за периода 2014–2020 г. (*виж таблица 62*) обобщава необходимите ресурси за реализацията на плана и представлява финансовата рамка на поетите ангажменти по изпълнението му от страна на всички партньори в местното развитие при водещата роля на органите на местното самоуправление, подпомагани от общинската администрация.

Ресурсите за реализацията на плана включват само планираните средства за реализацията на ключовите за развитието на общината мерки и проекти, които разширяват възможностите за инвестиции и мобилизират допълнителни ресурси в публичния и частния сектор. В този смисъл индикативната финансова таблица не включва в прогнозен план пълния обем на финансовите ресурси (собствени и привлечени) за инвестиции, текущи разходи, средства, получени като безвъзмездни помощи, субсидии (трансфери) или друг вид публични и частни средства и разходи, които ще бъдат реализирани на територията на общината и ще допринасят за развитието ѝ през периода до 2020 г.

Компонентите на индикативната финансова таблица обхващат:

- определените приоритети за устойчиво интегрирано местно развитие през периода до 2020 г. и обема на планираните средства за тяхната реализация;
- източниците на финансиране за реализация на приоритетите в развитието на общината, като се имат предвид мерките и проектите, които ще бъдат включени в конкретна програма за реализация на плана;
- относителния дял на предвидените средства по източници на финансиране в общата сума на поетите финансови ангажменти за реализацията на плана.

Източниците за финансиране на мерките и проектите, предвидени за реализация на приоритетите на плана, включват три групи финансови източници:

- местни публични източници: общински бюджет, общински или други местни публични фондове и сметки (бюджетни и извънбюджетни);
- външни публични източници: централния (републиканския) бюджет, Структурните и инвестиционни фондове и Кохезионен фонд на ЕС, други източници – банки, фондове и фондации, програми на ЕС, международни финансови институции, средства на неправителствени организации в обществена полза и други публични финансови източници;
- частни финансови източници: средства от частни банки, фондове, инициативи, проекти и средства на частни фирми и неправителствени организации в частна полза.

Общата сума на поетите финансови ангажменти, включително по отделните приоритети, е индикативна и може да претърпи корекции в зависимост от възприетите подходи и степента на изпълнение на приоритетите, промените в пазарните условия, необходимостта от гъвкаво управление и оптимизиране на предвидените средства чрез преразпределение между отделните приоритети на базата на аргументирани промени в предвидените мерки и проекти.

Таблица 62. Актуализирана индикативна финансова таблица на ОПР Разград 2014-2020 г.

Период 2014-2020	Местно публично финансиране			Външно публично финансиране						Частно финансиране		Общо
Приоритет	Общински бюджет	Местни публични фондове	Общ дял (%)	Централен бюджет	Общ дял (%)	Фондове на ЕС	Общ дял (%)	Други източници	Общ дял (%)	Фондове, фирми	Общ дял (%)	
Приоритет 1: Повишаване на конкурентноспособността на общинската икономика	2 248 900	0	1%	4 100 908	3%	24 166 809	17%	0	0%	114 583 100	79%	145 099 717
Приоритет 2: Устойчиво интегрирано териториално развитие	17 322 731	0	18%	14 417 674	15%	60 873 154	65%	0	0%	1 450 000	2%	94 063 559
Приоритет 3: Създаване на условия за развитие и пълноценно използване на човешкия ресурс	1 062 500	0	11%	1 327 744	14%	7 318 047	75%	0	0%	50 000	0%	9 758 291
Приоритет 4: Укрепване на институционалната среда в услуга на гражданите и бизнеса	140 000	0	43%	27 573	9%	156 245	48%	0	0%	0	0%	323 818
ОБЩО:	20 774 131	0	8%	19 873 898	8%	92 514 256	37%	0	0%	116 083 100	47%	249 245 385

IV. АКТУАЛИЗИРАНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕТО И ОЦЕНКАТА НА ПЛАНА

1. Подход за разработването на системата от индикатори

Системата от индикатори за наблюдение и оценка е основен инструмент за проследяване на степента на изпълнение на ОПР. Индикаторите са неразривно свързани с цялостната система за наблюдение, оценка и актуализация. Селектирането на индикаторите се основава на специфичните характеристики на стратегическата част на ОПР и съвременните методи за мониторинг на стратегическото планиране. Новата кохезионна политика на ЕС предвижда съвкупност от индикатори, съобразени с трите цели на стратегията Европа 2020 и предвидени за използване на регионално и местно ниво. Индикаторите са организирани около темите за социалното, икономическото и териториалното сближаване в Европа и предлагат методология за измерване на научно-техническия прогрес, конкурентоспособността, образованието, транспорта, състоянието на околната среда, социалната интеграция, бедността и здравния статус на населението.

Планираната система от индикатори е рамкирана и от информационната осигуреност на общинското планиране и управление към момента на разработването на ОПР. Избраните индикатори могат да бъдат преобладаващо следени чрез използване на официалните източници на информация в страната. Оперативността на системата зависи от точното определяне на начални стойности на отделните индикатори. Липсата на изходни данни и наличен механизъм за събиране на последващи стойности на определен индикатор обезсмисля неговото включване в системата.

Изключение са ситуациите, когато отчитането на резултатите от ОПР извежда нуждата от дефинирането на специфични индикатори, които не са обезпечени с данни към настоящия момент. За тази цел са предвидени необвързани с начална стойност индикатори, за които е целесъобразно да се разработи и поддържа **информационна база данни за целите на ОПР**. Целесъобразно е тя да представлява списък с всички индикатори и периодично обновяваните им текущи стойности. Подобна база данни следва да се поддържа от общинската администрация и нейните специализирани администрации и отдели. Необходимо е активното и регламентирано взаимодействие между общинските звена и представителите на експлоатационните ведомства, териториалните подразделения на националните дирекции, неправителствения и частния сектор. Поддръжката на общинския справочник следва да бъде неразделна част от дейностите по организирането и представянето на годишните доклади за изпълнение на ОПР, заложи в системата за наблюдение и оценка на плана.

За разработването на индикаторите е използвана **SMART** концепцията, а именно:

- **Specific** – точност – индикаторите трябва да са конкретни и положителни.
- **Measurable** – измеримост – индикаторът трябва да бъде насочен към желано бъдещо състояние (в сравнение с базовия индикатор) и да бъде количествено определен, така че да позволява измерване. Вниманиe следва да се обърне на мерната единица.
- **Available/Achievable** – постижим – трябва да бъде възможно да се получат данни за стойността на всеки индикатор и то във времето, когато са необходими.
- **Relevant/Realistic** – реалистични – индикаторът трябва да бъде свързан с целта на проекта и също така да бъде реалистичен.

- **Timely** – съобразен с времето – индикаторът трябва да бъде постигнат в ограничен период от време, което следва да се вземе предвид и да се посочи в проекта.

Планирането на системата от индикатори и структурирането ѝ в два основни компонента – **индикатори за въздействие** и **индикатори за резултат** напълно съответства на Методическите указания на МРРБ. Двата вида индикатори съвместно позволяват да се определи степента на постигане на целите и приоритетите от съдържанието на ОПР на община Разград. Стратегическите цели представят желаното и възможно бъдещо състояние, докато приоритетите представляват областите на действие и въздействие. Двата елемента изискват към тях да се приобщят различни индикатори.

2. Източници на информация

Съществен момент от системата индикатори е осигуряването на надеждни източници на информация. Основното средство за събиране на информация е базата данни на Националния статистически институт, неговата текуща статистика и периодично издаваните сборници. Проведеното през 2011 г. Национално преброяване предоставя ценна информация за демографското развитие на населението, образователното равнище и икономическата активност, включително и на общинско ниво. Възможност за получаване на търсената информация произлиза и от Изпълнителната агенция по околна среда, Агенцията по заетостта, Агенция пътна инфраструктура, Информационната система за управление и наблюдение на структурните инструменти (ИСУН). Ключов източник представлява и общинската администрация на Разград и поддържаните от нея списъци и регистри. Поддържането на база данни за целите на наблюдението и оценката на ОПР следва да се осигурява именно от информационните масиви и наблюдения на общинските звена.

3. Видове индикатори

Системата от индикатори за наблюдение на изпълнението на общинския план за развитие на община Разград е основен инструмент за проследяване на степента на изпълнение на ОПР. Тя отчита напредъка и степента на постигане на целите и приоритетите за развитие на общината по физически и финансови характеристики. За целите на плана са използвани два вида индикатори: **индикатори за резултат** и **индикатори за въздействие**. Индикаторите обхващат както физически характеристики (параметри), така и финансови по отношение реализацията на поставените цели и приоритети за развитие, като стойностите им могат да бъдат абсолютни или относителни.

Индикаторите за въздействие отчитат изпълнението на стратегическите цели и имат значение за цялостната оценка на ефективността на избраната стратегия и политика за устойчиво интегрирано местно развитие за съответния период. Степента на въздействие се отчита с количествено и/или качествено измерими индикатори, а в някои случаи – с качествени оценки относно достигнатата степен в социалното, икономическото и инфраструктурното развитие на общината и приноса на това развитие за общото развитие на региона.

Индикаторите за въздействие са посочени в Матрица на индикаторите за въздействие (вж. Таблица 63). Всеки индикатор е с посочени мерни единици, източници на информация, периодичност на събирането на информация, базова стойност за отчитане изменението,

както и междинна и целева стойност, която се очаква да бъде достигната до края на периода на действие на Общинския план за развитие.

Таблица 63. Актуализирана матрица на индикаторите за въздействие

№	Индикатор за въздействие	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Стойност		
					Базова 2013 г.	Междинна 2017 г.	Целева 2020 г.
Стратегическа цел 1:							
Икономически растеж, основан на знание и иновации							
1	Произведена продукция от промишлени предприятия	млн. лв.	НСИ	годишно	НП	540	560
2	Реализирани иновационни проекти	брой	ИСУН	годишно	0	4	8
Стратегическа цел 2:							
Балансирано и устойчиво развитие на територията и населените места							
3	Променен! Размер на разходите за проекти с екологично предназначение на човек от населението	лева	Община Разград	годишно	НП	150	300
4	Променен! Брой жилищни сгради с подобрена енергийна ефективност	брой	Община Разград	годишно	НП	НП	30
Стратегическа цел 3:							
Осигуряване на равни възможности за качествено образование, устойчива заетост, здравеопазване, богат културен живот и личностна изява							
5	Променен! Намаляване на равнището на безработица	% намаление	Агенция по заетостта	годишно	НП	0.8	2.0

Индикаторите за резултат се отнасят до наблюдението и оценката на изпълнението на определените приоритети и мерки за развитие на общината. По някои от мерките или приоритетите индикаторите могат да се отнасят за предвидени или изпълнявани конкретни проекти с важно значение за развитието на територията на общината. Дефинираните индикатори (Табл. 64) са количествено измерими и осигуряват обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения при реализацията на приоритетите и мерките и постигнатото пряко въздействие в съответната област.

Таблица 64. Актуализирана матрица на индикаторите за резултат

№	Индикатор за резултат	Мерна единица	Източник на информация	Период на отчитане	Стойност		
					Базова 2013 г.	Междинна 2017 г.	Целева 2020 г.
Приоритет 1: Повишаване на конкурентоспособността на общинската икономика							
Специфична цел 1.1. Подкрепа за създаването и развитието на малки и средни предприятия							
1	Променен! Брой предприятия	брой	НСИ	годишно	2 320	2 350	2 400
2	Нетни приходи от продажби	хил. лв.	НСИ	годишно	НП	1 156 000	1 250 000
Специфична цел 1.2. Развитието на ключови за региона производства, двигател на общинската икономика							
1	Размер на вложените инвестиции.	хил. лв.	Община Разград	годишно	НП	30 000	40 000
Специфична цел 1.3. Насърчаване на селскостопанското производство и ефективното използване на горскостопанските ресурси							

*Актуализиран документ за изпълнение на Общински план за развитие на Община Разград
2014-2020 г.*

1	Обработваема земя от общата земеделска площ	%	НСИ	годишно	84	87	90
2	Размер на инвестициите в горскостопанския сектор	хил. лв.	Община Разград	годишно	НП	1 500	2 500
Специфична цел 1.4. Развитие на туризма като част от общинската икономика							
1	Нов! Реализирани нощувки - бр.	брой	НСИ	годишно	32 433	НП	40 000
2	Леглова база	брой	НСИ	годишно	399	480	700
Приоритет 2: Устойчиво интегрирано териториално развитие							
Специфична цел 2.1. Подобряване плановата осигуреност и проектно обезпечаване на инвестиционни инициативи							
1	Изготвени инвестиционни проекти	брой	Община Разград	годишно	НП	12	28
Специфична цел 2.2. Интегрирано развитие на гр. Разград							
1	Подобрена градска среда	хил. кв. метра	Община Разград	годишно	НП	200	400
2	Ремонтирани и новоизградени улични мрежи	км.	Община Разград	годишно	НП	17 000	34 700
3	Ремонтирана и обновена материално-техническа база с мерки за енергийна ефективност на сгради с обществено предназначение	брой	Община Разград	годишно	НП	15	30
Специфична цел 2.3. Доизграждане и развитие на техническата инфраструктура за засилване на икономическото и социално-териториално сближаване на територията на общината							
1	Реконструкция и рехабилитация на общинската пътна мрежа	км	Община Разград	годишно	НП	20	40
2	Нов! Реконструкция и рехабилитация на ВиК мрежа	км	Община Разград	годишно	НП	НП	20
Специфична цел 2.4. Подобряване качеството на живот на населението чрез осигуряване на благоприятна околна среда и опазване на природата							
1	Нов! Изградени ПСОВ	брой	Община Разград	годишно	НП	НП	5
2	Нов! Изградени съоръжения и инсталации за рециклиране/компостиране/оползотворяване на отпадъци	брой	Община Разград	годишно	НП	НП	1
3	Нов! Изградени възобновяеми енергийни източници	брой	Община Разград	годишно	НП	НП	5
Приоритет 3: Създаване на условия за развитие и пълноценно използване на човешкия ресурс							
Специфична цел 3.1. Подобряване достъпа до качествено образование и повишаване образователното ниво на населението							
1	Допълнен! Отпаднали ученици от I до VIII клас	брой	НСИ	годишно	32	20	10
Специфична цел 3.2. Нарастване делът на заетостта, свързан с целенасочено използване на знанията и уменията							
1	Променен! Лица преминали обучение за професионална квалификация	брой	ДБТ Разград	годишно	253	400	500

*Актуализиран документ за изпълнение на Общински план за развитие на Община Разград
2014-2020 г.*

Специфична цел 3.3. Подобряване на качеството и осигуряване на равен достъп до здравни услуги на населението							
1	Брой население на 1 лекар	брой	НЦЗИ	годишно	525	400	300
2	Брой население на 1 дентален лекар	брой	НЦЗИ	годишно	1 507	1 300	1 100
Специфична цел 3.4. Подобряване качеството на социални услуги и развитие на услуги в общността за превенция на социалното изключване и изолацията							
1	Разкрити алтернативни социални услуги	брой	Община Разград	годишно	6	11	15
2	Нов! Капацитет на социалните услуги	брой	Община Разград	годишно	НП	1 722	1 800
Специфична цел 3.5. Съхраняване на културната идентичност и създаване на условия за богат културен живот, спорт и свободно време							
1	Организиране на различни форми за изява – прегледи на любителското творчество, фестивали, конкурси, изложби и др.	брой	Община Разград	годишно	10	18	26
2	Нов! Ежегодни спортни събития	брой	Община Разград	годишно	НП	НП	10
Приоритет 4: Укрепване на институционалната среда в услуга на гражданите и бизнеса							
Специфична цел 4.1. Развитие на междуинституционалното и междуобщинското сътрудничество							
1	Нов! Брой реализирани инициативи годишно	хил. лв.	Община Разград	годишно	НП	НП	2
Специфична цел 4.2. Развитие на административния капацитет и повишаване качеството на публичните услуги							
1	Общински служители с висше образование	%	Община Разград	годишно	59	68	75
2	Променен! Сключени договори за изпълнение на проекти от Община Разград	брой	Община Разград	годишно	НП	НП	8
Специфична цел 4.3. Международно сътрудничество и разширяване участието на гражданското общество в подкрепа на местното развитие							
1	Променен! Реализирани инициативи с побратимени градове годишно	брой	Община Разград	годишно	НП	4	8
2	Променен! Участие и сътрудничество с регионалните и международни сдружения	брой	Община Разград	годишно	НП	НП	3

V. АКТУАЛИЗИРАНА ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ОБЩИНСКИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ

1. Актуализирана програма за реализация на ОПР Разград

Програмата за реализация (*Приложение 1*) е елемент от структурата на ОПР и водеща предпоставка за реализацията на плана и неговите цели. Програмата определя начините за разпределение на наличните и потенциалните общински времеви, финансови и организационни ресурси. Същността на програмата за реализация е обобщаването на подходящи проекти, продължаващи и конкретизиращи логиката на формулираните мерки от обхвата на приоритетните области. Основната цел на програмата е да бъде осигурена оперативна основа за изпълнение на плана. Изясняването на смисловите връзки между отделните мерки и следващите ги проекти, определянето на ориентиловъчна финансова стойност на проектите, идентифицирането на отговорна структура и пълноценни партньори, успоредно с управлението на проектите във времето, са аспектите на програмата. Дефинираните и включените в състава на ОПР проекти принадлежат към определена мярка от приоритетните области на стратегическата част. Въпреки комплексния характер на редица проекти и техния принос към повече от една приоритетна област, посочена е преобладаващата им принадлежност към една от четирите приоритетни области.

Програмата се финансира със средства от:

- общинския бюджет и извънбюджетните сметки и фондове;
- републиканския бюджет;
- оперативните програми, финансирани от Структурните и Кохезионния фонд на ЕС;
- други фондове и програми на ЕС;
- частни средства на физически и юридически лица;
- други източници на финансиране – банкови кредити, гаранционни фондове и др.

Програмата дава възможност да се проследят предвидените разходи по приоритети и източници на финансиране, заложи в индикативната финансова таблица, неразделна част от Общинския план за развитие.

Програмата за реализация на Общинския план за развитие на община Разград за периода 2014-2020 г. съдържа:

- проектите за изпълнение на мерките, специфичните цели и приоритети на ОПР;
- необходимите финансови ресурси;
- източниците на финансиране;
- връзката с Интегрирания план за градско възстановяване и развитие на град Разград;
- отговорните структури за изпълнение на проектите;
- партньорските структури;
- времето за реализация на проектите.

Приоритетите, специфичните цели и мерките в Програмата за реализация са с наименования и номера, които съответстват на наименованията и номерата в Общинския

план за развитие на Община Разград за периода 2014-2020 г. и Индикативната финансова таблица към него.

Програмата за реализация е обвързана с процедурите по изработване на проекта на общинския бюджет за всяка следващата година. Възможно е в нея да се правят целесъобразни оперативни и текущи изменения на размера на определени средства или прехвърляне на конкретни ресурси, както и да се актуализират отделни източници на финансиране, срокове и конкретни изпълнители. Програмата може да бъде актуализирана и в зависимост от условията и прогнозите за реализация на плана с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението му и постигане на целите и приоритетите за развитие.

В програмата са включени текущите проекти, които вече са получили финансиране и се изпълняват на територията на община Разград и бъдещите проекти, които имат определена степен на завършеност и готовност и предстои да бъдат финансирани или да започне реализацията им до 2020 г. Проектите, включени в програмата са подготвени според изискванията на съответните оперативни програми и фондове. Програмата дава възможност да се проследят предвидените разходи по приоритети и източници на финансиране, заложи в индикативната финансова таблица, неразделна част от Общинския план за развитие.

Програмата за реализация на ОПР се приема от Общинския съвет по предложение на Кмета на общината.

Направени изменения:

В Актуализираната програма за реализация са извършени промени, в т.ч.:

- добавени са изпълнени от общината проекти и възможности за изпълнение на проекти от малки и средни предприятия;
- премахнати са проекти, които не могат да бъдат реализирани до 2020 г. поради обективни обстоятелства като липса на технически проекти и осигурено финансиране;
- променени са стойности по проекти;
- Направено е и едно основно изменение в наименованието на Мярка 1.2.3., която вече е „Насърчаване на дейността на предприятията в общината“ с цел да включи създадените възможности по ОПИК за финансиране на проекти от малки и средни предприятия. В предходния вариант мярката стимулираше създаване на стъклопреработващо предприятие, което с оглед на информацията до момента до 2020 г. не може да бъде реализирано.

2. Информация и публичност

Осигуряването на нужната информация и публичност е важна предпоставка за успешното разработване и изпълнение на Програмата за реализация на Общинския план за развитие на Община Разград за периода 2014-2020 г.

Публичността и информираността на обществото за разработването и реализацията на Програмата създават благоприятни условия за приобщаване на местната общност към приоритетите, целите и проектите, а положителните икономически очаквания могат да увеличат преките инвестиции и въздействието на обществената подкрепа.

Обществеността трябва да се информира чрез медиите и Интернет страницата на Община Разград за целите, дейностите, етапите, сроковете, начините за контрол и оценка на всички проекти, включени в Програмата и за проблемите при тяхното изпълнение.

3. Организация на изпълнението и контрол

Изпълнението на Програмата за реализация на ОПР на община Разград в оперативен аспект ще се подпомага и координира основно от заместник-кмет, секретар на Община Разград и експерти от дирекции и отдели, както следва: дирекция „Програми и околна среда“, отдел „Социални дейности“, дирекция „Култура, спорт и туризъм“, дирекция „ТСУ, общинска собственост и контрол в строителството“, дирекция „Финансови дейности и МДТ“, дирекция „Хуманитарни дейности“ и др.

Общинските експерти ще наблюдават процеса на изпълнение на отделните мерки, проекти и дейности, заложи в програмата; ще координират работата на отделните институции; ще съдействат за изпълнението на приоритетите и целите, включително при търсене на източници за финансиране и при разработка на конкретни проекти. Те ще анализират изпълнението и ще изготвят предложения за корекции; ще предлагат изменения и допълнения, в съответствие с настъпилите промени; ще изготвят доклади по извършените наблюдения.

Община Разград ще разчита на собствения си капацитет и ресурси за финансиране на подготовката на проекти и тяхното съфинансиране. От една страна, това означава, че при съставянето на годишните бюджети е необходимо да се определят приоритетите и да се предвидят средства за разработване и съфинансиране на приоритетни проекти. От друга страна, това налага възприемане на активна позиция от общината за мобилизиране на ресурси, чрез създаване на партньорства, както с НПО, така и с частни фирми (ПЧП) и/или други общини (междубщинско сътрудничество) за обединяване на средства, капацитет и ресурси.

Прилагането на принципа на партньорство е само по себе си механизъм за повишаване на капацитета на общината за усвояване на средства. Усвояването на значителни средства по Структурните фондове и Кохезионния фонд не би било възможно, без да се мобилизират усилията на широк кръг от местни партньори.

Изпълнението на планираните действия във всяка програма може да изостане от предначертания график и действителните резултати да са различни по време и въздействие от това, което се очаква. Системата за мониторинг и контрол включва установяване на индикатори, наблюдение на изпълнението, съпоставка на действителното и очакваното изпълнение и предприемане на коригиращи действия, ако се налага. Оценката на изпълнението на Програмата дава възможност и за оценяване степента на напредъка по реализацията на Общинския план за развитие.

Контролът по изпълнение на настоящата Програма за реализация на ОПР ще се осъществява от Кмета на община Разград и Общински съвет гр. Разград.

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1: Актуализирана програма за реализация на ОПР на община Разград 2014-2020 г.